๚ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส๚

องฺคุตฺตรนิกาโย

นวกนิปาตปาฬิ

๑. ปฐมปณฺณาสกํ

๑. สโมฺพธิวโคฺค

๑. สโมฺพธิสุตฺตํ

๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม๚ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

“สเจ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุเจฺฉยฺยุํ – ‘สโมฺพธิปกฺขิกานํ [สโมฺพธ ปกฺขิกานํ (สี. สฺยา. ปี.)], อาวุโส, ธมฺมานํ กา อุปนิสา ภาวนายา’ติ, เอวํ ปุฏฺฐา ตุเมฺห, ภิกฺขเว, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ กินฺติ พฺยากเรยฺยาถา’’ติ? “ภควํมูลกา โน, ภเนฺต, ธมฺมา…เป.… ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตี’’ติ๚

“เตน หิ, ภิกฺขเว, สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี’’ติ๚ “เอวํ, ภเนฺต’’ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํ๚ ภควา เอตทโวจ –

“สเจ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุเจฺฉยฺยุํ – ‘สโมฺพธิปกฺขิกานํ, อาวุโส, ธมฺมานํ กา อุปนิสา ภาวนายา’ติ, เอวํ ปุฏฺฐา ตุเมฺห, ภิกฺขเว, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ –

“อิธาวุโส, ภิกฺขุ กลฺยาณมิโตฺต โหติ กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวโงฺก ๚ สโมฺพธิปกฺขิกานํ, อาวุโส, ธมฺมานํ อยํ ปฐมา อุปนิสา ภาวนาย๚

“ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปโนฺน อณุมเตฺตสุ วเชฺชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ๚ สโมฺพธิปกฺขิกานํ, อาวุโส, ธมฺมานํ อยํ ทุติยา อุปนิสา ภาวนาย๚

“ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ ยายํ กถา อภิสเลฺลขิกา เจโตวิวรณสปฺปายา, เสยฺยถิทํ – อปฺปิจฺฉกถา สนฺตุฎฺฐิกถา ปวิเวกกถา อสํสคฺคกถา วีริยารมฺภกถา สีลกถา สมาธิกถา ปญฺญา กถา วิมุตฺติกถา วิมุตฺติญาณทสฺสนกถา, เอวรูปิยา กถาย นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิร ลาภี๚ สโมฺพธิปกฺขิกานํ, อาวุโส, ธมฺมานํ อยํ ตติยา อุปนิสา ภาวนาย๚

“ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺ มานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธเมฺมสุ๚ สโมฺพธิปกฺขิกานํ, อาวุโส, ธมฺมานํ อยํ จตุตฺถี อุปนิสา ภาวนาย๚

“ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยาฯ สโมฺพธิปกฺขิกานํ, อาวุโส, ธมฺมานํ อยํ ปญฺจมี อุปนิสา ภาวนาย”ฯ

“กลฺยาณมิตฺตเสฺสตํ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส – สีลวา ภวิสฺสติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหริสฺสติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมเตฺตสุ วเชฺชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขิสฺสติ สิกฺขาปเทสุฯ

“กลฺยาณมิตฺตเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส – ยายํ กถา อภิสเลฺลขิกา เจโตวิวรณสปฺปายา, เสยฺยถิทํ – อปฺปิจฺฉกถา สนฺตุฎฺฐิกถา ปวิเวกกถา อสํสคฺคกถา วีริยารมฺภกถา สีลกถา สมาธิกถา ปญฺญากถา วิมุตฺติกถา วิมุตฺติญาณทสฺสนกถา, เอวรูปิยา กถาย นิกามลาภี ภวิสฺสติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ

“กลฺยาณมิตฺตเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส – อารทฺธวีริโย วิหริสฺสติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธเมฺมสุฯ

“กลฺยาณมิตฺตเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส – ปญฺญวา ภวิสฺสติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยาฯ

“เตน จ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา อิเมสุ ปญฺจสุ ธเมฺมสุ ปติฎฺฐาย จตฺตาโร ธมฺมา อุตฺตริ [อุตฺตรึ (สี. สฺยา. ปี.)] ภาเวตพฺพา – อสุภา ภาเวตพฺพา ราคสฺส ปหานาย, เมตฺตา ภาเวตพฺพา พฺยาปาทสฺส ปหานาย, อานาปานสฺสติ [อานาปานสติ (สี. ปี.)] ภาเวตพฺพา วิตกฺกุปเจฺฉทาย, อนิจฺจสญฺญา ภาเวตพฺพา อสฺมิมานสมุคฺฆาตายฯ อนิจฺจสญฺญิโน, ภิกฺขเว, อนตฺตสญฺญา สณฺฐาติฯ อนตฺตสญฺญี อสฺมิมานสมุคฺฆาตํ ปาปุณาติ ทิเฎฺฐว ธเมฺม นิพฺพาน”นฺติ ฯ ปฐมํฯ

๒. นิสฺสยสุตฺตํ

๒. อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ…เป.… เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ““นิสฺสยสมฺปโนฺน นิสฺสยสมฺปโนฺน’ติ, ภเนฺต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภเนฺต, ภิกฺขุ นิสฺสยสมฺปโนฺน โหตี”ติ? “สทฺธํ เจ, ภิกฺขุ, ภิกฺขุ นิสฺสาย อกุสลํ ปชหติ กุสลํ ภาเวติ, ปหีนเมวสฺส ตํ อกุสลํ โหติฯ หิรึ เจ, ภิกฺขุ, ภิกฺขุ นิสฺสาย…เป.… โอตฺตปฺปํ เจ, ภิกฺขุ, ภิกฺขุ นิสฺสาย…เป.… วีริยํ เจ, ภิกฺขุ, ภิกฺขุ นิสฺสาย…เป.… ปญฺญํ เจ, ภิกฺขุ, ภิกฺขุ นิสฺสาย อกุสลํ ปชหติ กุสลํ ภาเวติ, ปหีนเมวสฺส ตํ อกุสลํ โหติ ฯ ตํ หิสฺส ภิกฺขุโน อกุสลํ ปหีนํ โหติ สุปฺปหีนํ, ยํส อริยาย ปญฺญาย ทิสฺวา ปหีนํ”ฯ

“เตน จ ปน, ภิกฺขุ, ภิกฺขุนา อิเมสุ ปญฺจสุ ธเมฺมสุ ปติฎฺฐาย จตฺตาโร อุปนิสฺสาย วิหาตพฺพาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขุ, ภิกฺขุ สงฺขาเยกํ ปฎิเสวติ, สงฺขาเยกํ อธิวาเสติ, สงฺขาเยกํ ปริวเชฺชติ, สงฺขาเยกํ วิโนเทติฯ เอวํ โข, ภิกฺขุ, ภิกฺขุ นิสฺสยสมฺปโนฺน โหตี”ติฯ ทุติยํฯ

๓. เมฆิยสุตฺตํ

๓. เอกํ สมยํ ภควา จาลิกายํ วิหรติ จาลิกาปพฺพเตฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา เมฆิโย ภควโต อุปฏฺฐาโก โหติฯ อถ โข อายสฺมา เมฆิโย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข อายสฺมา เมฆิโย ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อิจฺฉามหํ, ภนฺเต, ชนฺตุคามํ [ชตุคามํ (สี. อฏฺฐ., สฺยา. อฏฺฐ.), ชตฺตุคามํ (ก. อฏฺฐกถายมฺปิ ปาฐนฺตรํ)] ปิณฺฑาย ปวิสิตุ’’นฺติฯ ‘‘ยสฺส ทานิ ตฺวํ, เมฆิย, กาลํ มญฺญสี’’ติฯ

อถ โข อายสฺมา เมฆิโย ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ชนฺตุคามํ ปิณฺฑาย ปาวิสิฯ ชนฺตุคาเม ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต เยน กิมิกาฬาย นทิยา ตีรํ เตนุปสงฺกมิฯ อทฺทสา โข อายสฺมา เมฆิโย กิมิกาฬาย นทิยา ตีเร ชงฺฆาวิหารํ [ชงฺฆวิหารํ (สฺยา. ก.)] อนุจงฺกมมาโน อนุวิจรมาโน อมฺพวนํ ปาสาทิกํ รมณียํฯ ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ – ‘‘ปาสาทิกํ วติทํ อมฺพวนํ รมณียํ, อลํ วติทํ กุลปุตฺตสฺส ปธานตฺถิกสฺส ปธานายฯ สเจ มํ ภควา อนุชาเนยฺย, อาคจฺเฉยฺยาหํ อิมํ อมฺพวนํ ปธานายา’’ติฯ

อถ โข อายสฺมา เมฆิโย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา เมฆิโย ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อิธาหํ, ภนฺเต, ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ชนฺตุคามํ ปิณฺฑาย ปาวิสิํฯ ชนฺตุคาเม ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต เยน กิมิกาฬาย นทิยา ตีรํ เตนุปสงฺกมิํฯ อทฺทสํ โข อหํ, ภนฺเต, กิมิกาฬาย นทิยา ตีเร ชงฺฆาวิหารํ อนุจงฺกมมาโน อนุวิจรมาโน อมฺพวนํ ปาสาทิกํ รมณียํฯ ทิสฺวาน เม เอตทโหสิ – ‘ปาสาทิกํ วติทํ อมฺพวนํ รมณียํฯ อลํ วติทํ กุลปุตฺตสฺส ปธานตฺถิกสฺส ปธานายฯ สเจ มํ ภควา อนุชาเนยฺย, อาคเจฺฉยฺยาหํ อิมํ อมฺพวนํ ปธานายา’ติฯ สเจ มํ ภควา อนุชาเนยฺย, คเจฺฉยฺยาหํ ตํ อมฺพวนํ ปธานายา’’ติฯ ‘‘อาคเมหิ ตาว, เมฆิย ! เอกกมฺหิ [เอกกมฺหา (สี. ปี.)] ตาว [วต (ก.)] ยาว อโญฺญปิ โกจิ ภิกฺขุ อาคจฺฉตี’’ติ [ทิสฺสตูติ (สพฺพตฺถ, ฏีกายมฺปิ ปาฐนฺตรํ), อาคจฺฉตูติ, ทิสฺสตีติ (ฏีกายํ ปาฐนฺตรานิ)]ฯ

ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา เมฆิโย ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ภควโต, ภนฺเต, นตฺถิ กิญฺจิ อุตฺตริ กรณียํ, นตฺถิ กตสฺส ปฏิจโยฯ มยฺหํ โข ปน, ภนฺเต, อตฺถิ อุตฺตริ กรณียํ, อตฺถิ กตสฺส ปฏิจโยฯ สเจ มํ ภควา อนุชาเนยฺย, คเจฺฉยฺยาหํ ตํ อมฺพวนํ ปธานายา’’ติฯ ‘‘อาคเมหิ ตาว, เมฆิย, เอกกมฺหิ ตาว ยาว อโญฺญปิ โกจิ ภิกฺขุ อาคจฺฉตี’’ติฯ

ตติยมฺปิ โข อายสฺมา เมฆิโย ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ภควโต, ภนฺเต, นตฺถิ กิญฺจิ อุตฺตริ กรณียํ, นตฺถิ กตสฺส ปฏิจโยฯ มยฺหํ โข ปน, ภนฺเต, อตฺถิ อุตฺตริ กรณียํ, อตฺถิ กตสฺส ปฏิจโยฯ สเจ มํ ภควา อนุชาเนยฺย, คเจฺฉยฺยาหํ ตํ อมฺพวนํ ปธานายา’’ติฯ ‘‘ปธานนฺติ โข, เมฆิย, วทมานํ กินฺติ วเทยฺยาม! ยสฺส ทานิ ตฺวํ, เมฆิย, กาลํ มญฺญสี’’ติฯ

อถ โข อายสฺมา เมฆิโย อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เยน ตํ อมฺพวนํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ อมฺพวนํ อโชฺฌคาเหตฺวา อญฺญตรสฺมิํ รุกฺขมูเล ทิวาวิหารํ นิสีทิฯ อถ โข อายสฺมโต เมฆิยสฺส ตสฺมิํ อมฺพวเน วิหรนฺตสฺส เยภุเยฺยน ตโย ปาปกา อกุสลา วิตกฺกา สมุทาจรนฺติ, เสยฺยถิทํ – กามวิตโกฺก, พฺยาปาทวิตโกฺก, วิหิํสาวิตโกฺกฯ อถ โข อายสฺมโต เมฆิยสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ! สทฺธาย จ วตมฺหา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา; อถ จ ปนิเมหิ ตีหิ ปาปเกหิ อกุสเลหิ วิตเกฺกหิ อนฺวาสตฺตา – กามวิตเกฺกน, พฺยาปาทวิตเกฺกน, วิหิํสาวิตเกฺกนา’’ติฯ

อถ โข อายสฺมา เมฆิโย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา เมฆิโย ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘อิธ มยฺหํ, ภนฺเต, ตสฺมึ อมฺพวเน วิหรนฺตสฺส เยภุยฺเยน ตโย ปาปกา อกุสลา วิตกฺกา สมุทาจรนฺติ, เสยฺยถิทํ – กามวิตกฺโก, พฺยาปาทวิตกฺโก, วิหิํสาวิตกฺโกฯ ตสฺส มยฺหํ, ภนฺเต, เอตทโหสิ – ‘อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ! สทฺธาย จ วตมฺหา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา; อถ จ ปนิเมหิ ตีหิ ปาปเกหิ อกุสเลหิ วิตกฺเกหิ อนฺวาสตฺตา – กามวิตกฺเกน, พฺยาปาทวิตกฺเกน, วิหิํสาวิตกฺเกนาติ’’’ฯ

‘‘อปริปกฺกาย, เมฆิย, เจโตวิมุตฺติยา ปญฺจ ธมฺมา ปริปกฺกาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม ปญฺจ? อิธ, เมฆิย, ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต โหติ กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโกฯ อปริปกฺกาย, เมฆิย, เจโตวิมุตฺติยา อยํ ปฐโม ธมฺโม ปริปกฺกาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, เมฆิย, ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุฯ อปริปกฺกาย, เมฆิย, เจโตวิมุตฺติยา อยํ ทุติโย ธมฺโม ปริปกฺกาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, เมฆิย, ยายํ กถา อภิสเลฺลขิกา เจโตวิวรณสปฺปายา, เสยฺยถิทํ – อปฺปิจฺฉกถา สนฺตุฏฺฐิกถา ปวิเวกกถา อสํสคฺคกถา วีริยารมฺภกถา สีลกถา สมาธิกถา ปญฺญากถา วิมุตฺติกถา วิมุตฺติญาณทสฺสนกถา, เอวรูปิยา กถาย นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ อปริปกฺกาย, เมฆิย, เจโตวิมุตฺติยา อยํ ตติโย ธมฺโม ปริปกฺกาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, เมฆิย, ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธเมฺมสุฯ อปริปกฺกาย, เมฆิย, เจโตวิมุตฺติยา อยํ จตุตฺโถ ธมฺโม ปริปกฺกาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, เมฆิย, ภิกฺขุ ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิเพฺพธิกาย สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยาฯ อปริปกฺกาย, เมฆิย, เจโตวิมุตฺติยา อยํ ปญฺจโม ธมฺโม ปริปกฺกาย สํวตฺตติฯ

‘‘กลฺยาณมิตฺตเสฺสตํ , เมฆิย, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส – ‘สีลวา ภวิสฺสติ…เป. … สมาทาย สิกฺขิสฺสติ สิกฺขาปเทสุ’’’ฯ

‘‘กลฺยาณมิตฺตเสฺสตํ, เมฆิย, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส – ‘ยายํ กถา อภิสเลฺลขิกา เจโตวิวรณสปฺปายา, เสยฺยถิทํ – อปฺปิจฺฉกถา…เป.… วิมุตฺติญาณทสฺสนกถา, เอวรูปิยา กถาย นิกามลาภี ภวิสฺสติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี’’’ฯ

‘‘กลฺยาณมิตฺตเสฺสตํ, เมฆิย, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส – ‘อารทฺธวีริโย วิหริสฺสติ…เป.… อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธเมฺมสุ’’’ฯ

‘‘กลฺยาณมิตฺตเสฺสตํ , เมฆิย, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส – ‘ปญฺญวา ภวิสฺสติ…เป.… สมฺมาทุกฺขกฺขยคามินิยา’’’ฯ

‘‘เตน จ ปน, เมฆิย, ภิกฺขุนา อิเมสุ ปญฺจสุ ธเมฺมสุ ปติฏฺฐาย จตฺตาโร ธมฺมา อุตฺตริ ภาเวตพฺพา – อสุภา ภาเวตพฺพา ราคสฺส ปหานาย, เมตฺตา ภาเวตพฺพา พฺยาปาทสฺส ปหานาย, อานาปานสฺสติ ภาเวตพฺพา วิตกฺกุปเจฺฉทาย, อนิจฺจสญฺญา ภาเวตพฺพา อสฺมิมานสมุคฺฆาตายฯ อนิจฺจสญฺญิโน, เมฆิย, อนตฺตสญฺญา สณฺฐาติฯ อนตฺตสญฺญี อสฺมิมานสมุคฺฆาตํ ปาปุณาติ ทิเฏฺฐว ธเมฺม นิพฺพาน’’นฺติฯ ตติยํฯ

๔. นนฺทกสุตฺตํ

๔. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา นนฺทโก อุปฏฺฐานสาลายํ ภิกฺขู ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสติ สมาทเปติ สมุตฺเตเชติ สมฺปหํเสติฯ อถ โข ภควา สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยนุปฏฺฐานสาลา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา พหิทฺวารโกฏฺฐเก อฏฺฐาสิ กถาปริโยสานํ อาคมยมาโนฯ อถ โข ภควา กถาปริโยสานํ วิทิตฺวา อุกฺกาเสตฺวา อคฺคฬํ อาโกเฏสิฯ วิวรึสุ โข เต ภิกฺขู ภควโต ทฺวารํฯ

อถ โข ภควา อุปฏฺฐานสาลํ ปวิสิตฺวา ปญฺญตฺตาสเน นิสีทิฯ นิสชฺช โข ภควา อายสฺมนฺตํ นนฺทกํ เอตทโวจ – ‘‘ทีโฆ โข ตฺยายํ, นนฺทก, ธมฺมปริยาโย ภิกฺขูนํ ปฏิภาสิฯ อปิ เม ปิฏฺฐิ อาคิลายติ พหิทฺวารโกฏฺฐเก ฐิตสฺส กถาปริโยสานํ อาคมยมานสฺสา’’ติฯ

เอวํ วุเตฺต อายสฺมา นนฺทโก สารชฺชมานรูโป ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘น โข ปน มยํ, ภเนฺต, ชานาม ‘ภควา พหิทฺวารโกฏฺฐเก ฐิโต’ติฯ สเจ หิ มยํ, ภเนฺต, ชาเนยฺยาม ‘ภควา พหิทฺวารโกฏฺฐเก ฐิโต’ติ, เอตฺตกมฺปิ ( ) [(ธมฺมํ) กตฺถจิ] โน นปฺปฏิภาเสยฺยา’’ติฯ

อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ นนฺทกํ สารชฺชมานรูปํ วิทิตฺวา อายสฺมนฺตํ นนฺทกํ เอตทโวจ – ‘‘สาธุ, สาธุ, นนฺทก! เอตํ โข, นนฺทก, ตุมฺหากํ ปติรูปํ กุลปุตฺตานํ สทฺธาย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตานํ, ยํ ตุเมฺห ธมฺมิยา กถาย สนฺนิสีเทยฺยาถฯ สนฺนิปติตานํ โว, นนฺทก, ทฺวยํ กรณียํ – ธมฺมี วา กถา อริโย วา ตุณฺหีภาโวฯ [อ. นิ. ๘.๗๑; ๙.๑] สโทฺธ จ, นนฺทก, ภิกฺขุ โหติ, โน จ สีลวาฯ เอวํ โส เตนเงฺคน อปริปูโร โหติฯ เตน ตํ องฺคํ ปริปูเรตพฺพํ – ‘กินฺตาหํ สโทฺธ จ อสฺสํ สีลวา จา’ติฯ ยโต จ โข, นนฺทก, ภิกฺขุ สโทฺธ จ โหติ สีลวา จ, เอวํ โส เตนเงฺคน ปริปูโร โหติฯ

‘‘สโทฺธ จ, นนฺทก, ภิกฺขุ โหติ สีลวา จ, โน จ ลาภี อชฺฌตฺตํ เจโตสมาธิสฺสฯ เอวํ โส เตนเงฺคน อปริปูโร โหติฯ เตน ตํ องฺคํ ปริปูเรตพฺพํ – ‘กินฺตาหํ สโทฺธ จ อสฺสํ สีลวา จ ลาภี จ อชฺฌตฺตํ เจโตสมาธิสฺสา’ติฯ ยโต จ โข, นนฺทก, ภิกฺขุ สโทฺธ จ โหติ สีลวา จ ลาภี จ อชฺฌตฺตํ เจโตสมาธิสฺส, เอวํ โส เตนเงฺคน ปริปูโร โหติฯ

‘‘สโทฺธ จ, นนฺทก, ภิกฺขุ โหติ สีลวา จ ลาภี จ อชฺฌตฺตํ เจโตสมาธิสฺส, น ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายฯ เอวํ โส เตนเงฺคน อปริปูโร โหติฯ เสยฺยถาปิ, นนฺทก, ปาณโก จตุปฺปาทโก อสฺสฯ ตสฺส เอโก ปาโท โอมโก ลามโกฯ เอวํ โส เตนเงฺคน อปริปูโร อสฺสฯ เอวเมวํ โข, นนฺทก, ภิกฺขุ สโทฺธ จ โหติ สีลวา จ ลาภี จ อชฺฌตฺตํ เจโตสมาธิสฺส, น ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายฯ เอวํ โส เตนเงฺคน อปริปูโร โหติฯ เตน ตํ องฺคํ ปริปูเรตพฺพํ – ‘กินฺตาหํ สโทฺธ จ อสฺสํ สีลวา จ ลาภี จ อชฺฌตฺตํ เจโตสมาธิสฺส ลาภี จ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย’’’ติฯ

‘‘ยโต จ โข, นนฺทก, ภิกฺขุ สโทฺธ จ โหติ สีลวา จ ลาภี จ อชฺฌตฺตํ เจโตสมาธิสฺส ลาภี จ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย, เอวํ โส เตนงฺเคน ปริปูโร โหตี’’ติฯ อิทมโวจ ภควาฯ อิทํ วตฺวาน สุคโต อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปาวิสิฯ

อถ โข อายสฺมา นนฺทโก อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘อิทานิ, อาวุโส, ภควา จตูหิ ปเทหิ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิโฏฺฐ – ‘สโทฺธ จ, นนฺทก, ภิกฺขุ โหติ, โน จ สีลวาฯ เอวํ โส เตนงฺเคน อปริปูโร โหติฯ เตน ตํ องฺคํ ปริปูเรตพฺพํ – กินฺตาหํ สโทฺธ จ อสฺสํ สีลวา จา’ติฯ ยโต จ โข นนฺทก ภิกฺขุ สโทฺธ จ โหติ สีลวา จ, เอวํ โส เตนงฺเคน ปริปูโร โหติฯ สโทฺธ จ นนฺทก ภิกฺขุ โหติ สีลวา จ, โน จ ลาภี อชฺฌตฺตํ เจโตสมาธิสฺส…เป…. ลาภี จ อชฺฌตฺตํ เจโตสมาธิสฺส, น ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย, เอวํ โส เตนงฺเคน อปริปูโร โหติฯ เสยฺยถาปิ นนฺทก ปาณโก จตุปฺปาทโก อสฺส, ตสฺส เอโก ปาโท โอมโก ลามโก, เอวํ โส เตนงฺเคน อปริปูโร อสฺสฯ เอวเมวํ โข, นนฺทก, ภิกฺขุ สโทฺธ จ โหติ สีลวา จ, ลาภี จ อชฺฌตฺตํ เจโตสมาธิสฺส, น ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย, เอวํ โส เตนงฺเคน อปริปูโร โหติ, เตน ตํ องฺคํ ปริปูเรตพฺพํ ‘กินฺตาหํ สโทฺธ จ อสฺสํ สีลวา จ, ลาภี จ อชฺฌตฺตํ เจโตสมาธิสฺส, ลาภี จ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายา’ติฯ ยโต จ โข, นนฺทก, ภิกฺขุ สโทฺธ จ โหติ สีลวา จ ลาภี จ อชฺฌตฺตํ เจโตสมาธิสฺส ลาภี จ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย, เอวํ โส เตนงฺเคน ปริปูโร โหตี’’ติฯ

‘‘ปญฺจิเม, อาวุโส, อานิสํสา กาเลน ธมฺมสฺสวเน กาเลน ธมฺมสากจฺฉายฯ กตเม ปญฺจ? อิธาวุโส, ภิกฺขุ ภิกฺขูนํ ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มเชฺฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ, เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติฯ ยถา ยถา, อาวุโส, ภิกฺขุ ภิกฺขูนํ ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มเชฺฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ, เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ , ตถา ตถา โส สตฺถุ ปิโย จ โหติ มนาโป จ ครุ จ ภาวนีโย จฯ อยํ, อาวุโส, ปฐโม อานิสํโส กาเลน ธมฺมสฺสวเน กาเลน ธมฺมสากจฺฉายฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ ภิกฺขูนํ ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มเชฺฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ, เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติฯ ยถา ยถา, อาวุโส, ภิกฺขุ ภิกฺขูนํ ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ…เป…. พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ, ตถา ตถา โส ตสฺมิํ ธเมฺม อตฺถปฺปฏิสํเวที จ โหติ ธมฺมปฺปฏิสํเวที จฯ อยํ, อาวุโส, ทุติโย อานิสํโส กาเลน ธมฺมสฺสวเน กาเลน ธมฺมสากจฺฉายฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ ภิกฺขูนํ ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มเชฺฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ, เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติฯ ยถา ยถา, อาวุโส, ภิกฺขุ ภิกฺขูนํ ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ…เป…. พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ, ตถา ตถา โส ตสฺมิํ ธเมฺม คมฺภีรํ อตฺถปทํ ปญฺญาย อติวิชฺฌ ปสฺสติฯ อยํ, อาวุโส, ตติโย อานิสํโส กาเลน ธมฺมสฺสวเน กาเลน ธมฺมสากจฺฉายฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ ภิกฺขูนํ ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ…เป…. พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติฯ ยถา ยถา, อาวุโส, ภิกฺขุ ภิกฺขูนํ ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ…เป…. พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ, ตถา ตถา นํ สพฺรหฺมจารี อุตฺตริ สมฺภาเวนฺติ – ‘อทฺธา อยมายสฺมา ปโตฺต วา ปชฺชติ วา’ฯ อยํ, อาวุโส, จตุโตฺถ อานิสํโส กาเลน ธมฺมสฺสวเน กาเลน ธมฺมสากจฺฉายฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ ภิกฺขูนํ ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มชฺฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ, เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติฯ ยถา ยถา, อาวุโส, ภิกฺขุ ภิกฺขูนํ ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มชฺฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ , เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ, ตตฺถ เย โข ภิกฺขู เสขา อปฺปตฺตมานสา อนุตฺตรํ โยคเกฺขมํ ปตฺถยมานา วิหรนฺติ, เต ตํ ธมฺมํ สุตฺวา วีริยํ อารภนฺติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ เย ปน ตตฺถ ภิกฺขู อรหนฺโต ขีณาสวา วุสิตวนฺโต กตกรณียา โอหิตภารา อนุปฺปตฺตสทตฺถา ปริกฺขีณภวสํโยชนา สมฺมทญฺญาวิมุตฺตา, เต ตํ ธมฺมํ สุตฺวา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํเยว อนุยุตฺตา วิหรนฺติฯ อยํ, อาวุโส, ปญฺจโม อานิสํโส กาเลน ธมฺมสฺสวเน กาเลน ธมฺมสากจฺฉายฯ อิเม โข, อาวุโส, ปญฺจ อานิสํสา กาเลน ธมฺมสฺสวเน กาเลน ธมฺมสากจฺฉายา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. พลสุตฺตํ

๕. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, พลานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? ปญฺญาพลํ, วีริยพลํ, อนวชฺชพลํ, สงฺคาหพลํฯ กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ปญฺญาพลํ? เย ธมฺมา กุสลา กุสลสงฺขาตา เย ธมฺมา อกุสลา อกุสลสงฺขาตา เย ธมฺมา สาวชฺชา สาวชฺชสงฺขาตา เย ธมฺมา อนวชฺชา อนวชฺชสงฺขาตา เย ธมฺมา กณฺหา กณฺหสงฺขาตา เย ธมฺมา สุกฺกา สุกฺกสงฺขาตา เย ธมฺมา เสวิตพฺพา เสวิตพฺพสงฺขาตา เย ธมฺมา อเสวิตพฺพา อเสวิตพฺพสงฺขาตา เย ธมฺมา นาลมริยา นาลมริยสงฺขาตา เย ธมฺมา อลมริยา อลมริยสงฺขาตา, ตฺยาสฺส ธมฺมา ปญฺญาย โวทิฏฺฐา โหนฺติ โวจริตาฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปญฺญาพลํฯ

‘‘กตมญฺจ , ภิกฺขเว, วีริยพลํ? เย ธมฺมา อกุสลา อกุสลสงฺขาตา เย ธมฺมา สาวชฺชา สาวชฺชสงฺขาตา เย ธมฺมา กณฺหา กณฺหสงฺขาตา เย ธมฺมา อเสวิตพฺพา อเสวิตพฺพสงฺขาตา เย ธมฺมา นาลมริยา นาลมริยสงฺขาตา, เตสํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ เย ธมฺมา กุสลา กุสลสงฺขาตา เย ธมฺมา อนวชฺชา อนวชฺชสงฺขาตา เย ธมฺมา สุกฺกา สุกฺกสงฺขาตา เย ธมฺมา เสวิตพฺพา เสวิตพฺพสงฺขาตา เย ธมฺมา อลมริยา อลมริยสงฺขาตา, เตสํ ธมฺมานํ ปฏิลาภาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, วีริยพลํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, อนวชฺชพลํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อนวชฺเชน กายกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติ, อนวชฺเชน วจีกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติ, อนวชฺเชน มโนกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อนวชฺชพลํฯ

‘‘กตมญฺจ , ภิกฺขเว, สงฺคาหพลํ? จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, สงฺคหวตฺถูนิ – ทานํ, เปยฺยวชฺชํ, อตฺถจริยา, สมานตฺตตาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, ทานานํ ยทิทํ ธมฺมทานํฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, เปยฺยวชฺชานํ ยทิทํ อตฺถิกสฺส โอหิตโสตสฺส ปุนปฺปุนํ ธมฺมํ เทเสติฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อตฺถจริยานํ ยทิทํ อสฺสทฺธํ สทฺธาสมฺปทาย สมาทเปติ นิเวเสติ ปติฏฺฐาเปติ, ทุสฺสีลํ สีลสมฺปทาย… เป.… มจฺฉริํ จาคสมฺปทาย…เป.… ทุปฺปญฺญํ ปญฺญาสมฺปทาย สมาทเปติ นิเวเสติ ปติฏฺฐาเปติฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, สมานตฺตตานํ ยทิทํ โสตาปนฺโน โสตาปนฺนสฺส สมานตฺโต, สกทาคามี สกทาคามิสฺส สมานตฺโต, อนาคามี อนาคามิสฺส สมานตฺโต, อรหา อรหโต สมานตฺโตฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สงฺคาหพลํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ พลานิฯ

‘‘อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ พเลหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก ปญฺจ ภยานิ สมติกฺกนฺต โหติฯ กตมานิ ปญฺจ? อาชีวิกภยํ, อสิโลกภยํ, ปริสสารชฺชภยํ, มรณภยํ , ทุคฺคติภยํฯ ส โข โส, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘นาหํ อาชีวิกภยสฺส ภายามิฯ กิสฺสาหํ อาชีวิกภยสฺส ภายิสฺสามิ? อตฺถิ เม จตฺตาริ พลานิ – ปญฺญาพลํ, วีริยพลํ, อนวชฺชพลํ, สงฺคาหพลํฯ ทุปฺปญฺโญ โข อาชีวิกภยสฺส ภาเยยฺยฯ กุสีโต อาชีวิกภยสฺส ภาเยยฺยฯ สาวชฺชกายกมฺมนฺตวจีกมฺมนฺตมโนกมฺมนฺโต อาชีวิกภยสฺส ภาเยยฺยฯ อสงฺคาหโก อาชีวิกภยสฺส ภาเยยฺยฯ นาหํ อสิโลกภยสฺส ภายามิ…เป…. นาหํ ปริสสารชฺชภยสฺส ภายามิ…เป…. นาหํ มรณภยสฺส ภายามิ…เป…. นาหํ ทุคฺคติภยสฺส ภายามิฯ กิสฺสาหํ ทุคฺคติภยสฺส ภายิสฺสามิ? อตฺถิ เม จตฺตาริ พลานิ – ปญฺญาพลํ, วีริยพลํ, อนวชฺชพลํ, สงฺคาหพลํฯ ทุปฺปญฺโญ โข ทุคฺคติภยสฺส ภาเยยฺยฯ กุสีโต ทุคฺคติภยสฺส ภาเยยฺยฯ สาวชฺชกายกมฺมนฺตวจีกมฺมนฺตมโนกมฺมนฺโต ทุคฺคติภยสฺส ภาเยยฺยฯ อสงฺคาหโก ทุคฺคติภยสฺส ภาเยยฺยฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ พเลหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก อิมานิ ปญฺจ ภยานิ สมติกฺกนฺต โหตี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. เสวนาสุตฺตํ

๖. ตตฺร โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ…เป…. อายสฺมา สาริปุตฺโต เอตทโวจ –

‘‘ปุคฺคโลปิ , อาวุโส, ทุวิเธน เวทิตพฺโพ – เสวิตพฺโพปิ อเสวิตพฺโพปิฯ จีวรมฺปิ, อาวุโส, ทุวิเธน เวทิตพฺพํ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปิฯ ปิณฺฑปาโตปิ, อาวุโส, ทุวิเธน เวทิตพฺโพ – เสวิตพฺโพปิ อเสวิตพฺโพปิฯ เสนาสนมฺปิ, อาวุโส, ทุวิเธน เวทิตพฺพํ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปิฯ คามนิคโมปิ, อาวุโส, ทุวิเธน เวทิตพฺโพ – เสวิตพฺโพปิ อเสวิตพฺโพปิฯ ชนปทปเทโสปิ อาวุโส, ทุวิเธน เวทิตพฺโพ – เสวิตพฺโพปิ อเสวิตพฺโพปิฯ

‘‘‘ปุคฺคโลปิ, อาวุโส, ทุวิเธน เวทิตพฺโพ – เสวิตพฺโพปิ อเสวิตพฺโพปี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ตตฺถ ยํ ชญฺญา ปุคฺคลํ – ‘อิมํ โข เม ปุคฺคลํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ; เย จ โข เม ปพฺพชิเตน ชีวิตปริกฺขารา สมุทาเนตพฺพา จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารา เต จ กสิเรน สมุทาคจฺฉนฺติ; ยสฺส จมฺหิ อตฺถาย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต โส จ เม สามญฺญตฺโถ น ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉตี’ติ, เตนาวุโส, ปุคฺคเลน โส ปุคฺคโล รตฺติภาคํ วา ทิวสภาคํ วา สงฺขาปิ อนาปุจฺฉา ปกฺกมิตพฺพํ นานุพนฺธิตพฺโพฯ

‘‘ตตฺถ ยํ ชญฺญา ปุคฺคลํ – ‘อิมํ โข เม ปุคฺคลํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ; เย จ โข เม ปพฺพชิเตน ชีวิตปริกฺขารา สมุทาเนตพฺพา จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารา เต จ อปฺปกสิเรน สมุทาคจฺฉนฺติ; ยสฺส จมฺหิ อตฺถาย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต โส จ เม สามญฺญตฺโถ น ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉตี’ติ, เตนาวุโส, ปุคฺคเลน โส ปุคฺคโล สงฺขาปิ อนาปุจฺฉา ปกฺกมิตพฺพํ นานุพนฺธิตพฺโพฯ

‘‘ตตฺถ ยํ ชญฺญา ปุคฺคลํ – ‘อิมํ โข เม ปุคฺคลํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ; เย จ โข เม ปพฺพชิเตน ชีวิตปริกฺขารา สมุทาเนตพฺพา จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารา เต จ กสิเรน สมุทาคจฺฉนฺติ; ยสฺส จมฺหิ อตฺถาย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต โส จ เม สามญฺญตฺโถ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉตี’ติ, เตนาวุโส, ปุคฺคเลน โส ปุคฺคโล สงฺขาปิ อนุพนฺธิตพฺโพ น ปกฺกมิตพฺพํฯ

‘‘ตตฺถ ยํ ชญฺญา ปุคฺคลํ – ‘อิมํ โข เม ปุคฺคลํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ; เย จ โข เม ปพฺพชิเตน ชีวิตปริกฺขารา สมุทาเนตพฺพา จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารา เต จ อปฺปกสิเรน สมุทาคจฺฉนฺติ; ยสฺส จมฺหิ อตฺถาย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต โส จ เม สามญฺญตฺโถ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉตี’ติ, เตนาวุโส, ปุคฺคเลน โส ปุคฺคโล ยาวชีวํ อนุพนฺธิตพฺโพ น ปกฺกมิตพฺพํ อปิ ปนุชฺชมาเนน [ปณุชฺชมาเนน (?)]ฯ ‘ปุคฺคโลปิ, อาวุโส, ทุวิเธน เวทิตพฺโพ – เสวิตพฺโพปิ อเสวิตพฺโพปี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘จีวรมฺปิ, อาวุโส, ทุวิเธน เวทิตพฺพํ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ตตฺถ ยํ ชญฺญา จีวรํ – ‘อิทํ โข เม จีวรํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตี’ติ, เอวรูปํ จีวรํ น เสวิตพฺพํ ฯ ตตฺถ ยํ ชญฺญา จีวรํ – ‘อิทํ โข เม จีวรํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺตี’ติ, เอวรูปํ จีวรํ เสวิตพฺพํฯ ‘จีวรมฺปิ , อาวุโส, ทุวิเธน เวทิตพฺพํ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘ปิณฺฑปาโตปิ, อาวุโส, ทุวิเธน เวทิตโพฺพ – เสวิตโพฺพปิ อเสวิตโพฺพปี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ตตฺถ ยํ ชญฺญา ปิณฺฑปาตํ – ‘อิมํ โข เม ปิณฺฑปาตํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตี’ติ, เอวรูโป ปิณฺฑปาโต น เสวิตโพฺพฯ ตตฺถ ยํ ชญฺญา ปิณฺฑปาตํ – ‘อิมํ โข เม ปิณฺฑปาตํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺตี’ติ, เอวรูโป ปิณฺฑปาโต เสวิตโพฺพฯ ‘ปิณฺฑปาโตปิ, อาวุโส, ทุวิเธน เวทิตโพฺพ – เสวิตโพฺพปิ อเสวิตโพฺพปี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘เสนาสนมฺปิ, อาวุโส, ทุวิเธน เวทิตพฺพํ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ตตฺถ ยํ ชญฺญา เสนาสนํ – ‘‘อิทํ โข เม เสนาสนํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตี’ติ, เอวรูปํ เสนาสนํ น เสวิตพฺพํฯ ตตฺถ ยํ ชญฺญา เสนาสนํ – ‘อิทํ โข เม เสนาสนํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ , กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺตี’ติ, เอวรูปํ เสนาสนํ เสวิตพฺพํฯ ‘เสนาสนมฺปิ, อาวุโส, ทุวิเธน เวทิตพฺพํ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘คามนิคโมปิ, อาวุโส, ทุวิเธน เวทิตโพฺพ – เสวิตโพฺพปิ อเสวิตโพฺพปี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ตตฺถ ยํ ชญฺญา คามนิคมํ – ‘อิมํ โข เม คามนิคมํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตี’ติ, เอวรูโป คามนิคโม น เสวิตโพฺพฯ ตตฺถ ยํ ชญฺญา คามนิคมํ – ‘อิมํ โข, เม คามนิคมํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺตี’ติ, เอวรูโป คามนิคโม เสวิตโพฺพฯ ‘คามนิคโมปิ, อาวุโส, ทุวิเธน เวทิตโพฺพ – เสวิตโพฺพปิ อเสวิตโพฺพปี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘ชนปทปเทโสปิ , อาวุโส, ทุวิเธน เวทิตโพฺพ – เสวิตโพฺพปิ อเสวิตโพฺพปี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ตตฺถ ยํ ชญฺญา ชนปทปเทสํ – ‘อิมํ โข เม ชนปทปเทสํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตี’ติ, เอวรูโป ชนปทปเทโส น เสวิตโพฺพฯ ตตฺถ ยํ ชญฺญา ชนปทปเทสํ – ‘อิมํ โข เม ชนปทปเทสํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺตี’ติ, เอวรูโป ชนปทปเทโส เสวิตโพฺพฯ ‘ชนปทปเทโสปิ, อาวุโส, ทุวิเธน เวทิตโพฺพ – เสวิตโพฺพปิ อเสวิตโพฺพปี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺต’’นฺติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. สุตวาสุตฺตํ

๗. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต๚ อถ โข สุตวา ปริพฺพาชโก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สโมฺมทิ๚ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ๚ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข สุตวา ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ –

“เอกมิทาหํ, ภนฺเต, สมยํ ภควา อิเธว ราชคเห วิหรามิ คิริพฺพเช๚ ตตฺร เม, ภนฺเต, ภควโต สมฺมุขา สุตํ สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ – ‘โย โส, สุตวา [สุตว (สฺยา.)], ภิกฺขุ อรหํ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทโตฺถ ปริกฺขีณภวสํโยชโน สมฺมทญฺญาวิมุโตฺต, อภโพฺพ โส ปญฺจ ฐานานิ อชฺฌาจริตุํ – อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปตุํ, อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทาตุํ, อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวิตุํ, อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ สมฺปชานมุสา [สมฺปชานํ มุสา (ก. สี.)] ภาสิตุํ, อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ สนฺนิธิการกํ กาเม ปริภุญฺชิตุํ เสยฺยถาปิ ปุเพฺพ อคาริยภูโต’ติ๚ กจฺจิ เมตํ, ภนฺเต, ภควโต สุสฺสุตํ สุคฺคหิตํ สุมนสิกตํ สูปธาริต”นฺติ?

“ตคฺฆ เต เอตํ, สุตวา, สุสฺสุตํ สุคฺคหิตํ สุมนสิกตํ สูปธาริตํ๚ ปุเพฺพ จาหํ, สุตวา, เอตรหิ จ เอวํ วทามิ – ‘โย โส ภิกฺขุ อรหํ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทโตฺถ ปริกฺขีณภวสํโยชโน สมฺมทญฺญาวิมุโตฺต, อภโพฺพ โส นว ฐานานิ อชฺฌาจริตุํ – อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปตุํ, อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทาตุํ, อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวิตุํ, อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ สมฺปชานมุสา ภาสิตุํ, อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ สนฺนิธิการกํ กาเม ปริภุญฺชิตุํ เสยฺยถาปิ ปุเพฺพ อคาริยภูโต, อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ ฉนฺทาคตึ คนฺตุํ, อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ โทสาคตึ คนฺตุํ, อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ โมหาคตึ คนฺตุํ, อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ ภยาคตึ คนฺตุํ’๚ ปุเพฺพ จาหํ, สุตวา, เอตรหิ จ เอวํ วทามิ – ‘โย โส ภิกฺขุ อรหํ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทโตฺถ ปริกฺขีณภวสํโยชโน สมฺมทญฺญาวิมุโตฺต, อภโพฺพ โส อิมานิ นว ฐานานิ อชฺฌาจริตุ’”นฺติ๚ สตฺตมํ๚

๘. สชฺฌสุตฺตํ

๘. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต๚ อถ โข สโชฺฌ ปริพฺพาชโก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สโมฺมทิ๚ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ๚ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข สโชฺฌ ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ –

“เอกมิทาหํ, ภนฺเต, สมยํ ภควา อิเธว ราชคเห วิหรามิ คิริพฺพเช๚ ตตฺร เม, ภนฺเต, ภควโต สมฺมุขา สุตํ สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ – ‘โย โส, สชฺฌ, ภิกฺขุ อรหํ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทโตฺถ ปริกฺขีณภวสํโยชโน สมฺมทญฺญาวิมุโตฺต, อภโพฺพ โส ปญฺจ ฐานานิ อชฺฌาจริตุํ – อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปตุํ, อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทาตุํ, อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวิตุํ, อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ สมฺปชานมุสา ภาสิตุํ, อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ สนฺนิธิการกํ กาเม ปริภุญฺชิตุํ เสยฺยถาปิ ปุเพฺพ อคาริยภูโต’ติ๚ กจฺจิ เมตํ, ภนฺเต, ภควโต สุสฺสุตํ สุคฺคหิตํ สุมนสิกตํ สูปธาริต”นฺติ?

‘‘ตคฺฆ เต เอตํ, สชฺฌ, สุสฺสุตํ สุคฺคหิตํ สฺมนสิกตํ สูปธาริตํฯ ปุเพฺพ จาหํ, สชฺฌ , เอตรหิ จ เอวํ วทามิ – ‘โย โส ภิกฺขุ อรหํ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทโตฺถ ปริกฺขีณภวสํโยชโน สมฺมทญฺญาวิมุโตฺต, อภโพฺพ โส นว ฐานานิ อชฺฌาจริตุํ – อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปตุํ…เป…. อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ สนฺนิธิการกํ กาเม ปริภุญฺชิตุํ เสยฺยถาปิ ปุเพฺพ อคาริยภูโต, อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ พุทฺธํ ปจฺจกฺขาตุํ, อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ ธมฺมํ ปจฺจกฺขาตุํ, อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ สงฺฆํ ปจฺจกฺขาตุํ, อภโพฺพ ขีณาสโว ภิกฺขุ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาตุ’ํฯ ปุเพฺพ จาหํ, สชฺฌ, เอตรหิ จ เอวํ วทามิ – ‘โย โส ภิกฺขุ อรหํ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทโตฺถ ปริกฺขีณภวสํโยชโน สมฺมทญฺญาวิมุโตฺต, อภโพฺพ โส อิมานิ นว ฐานานิ อชฺฌาจริตุ’’’นฺติฯ อฎฺฐมํฯ

๙. ปุคฺคลสุตฺตํ

๙. ‘‘นวยิเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม นว? อรหา, อรหตฺตาย ปฎิปโนฺน, อนาคามี, อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฎิปโนฺน, สกทาคามี, สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฎิปโนฺน , โสตาปโนฺน, โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฎิปโนฺน, ปุถุชฺชโน – อิเม โข, ภิกฺขเว, นว ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ นวมํฯ

๑๐. อาหุเนยฺยสุตฺตํ

๑๐. ‘‘นวยิเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา ปาหุเนยฺยา ทกฺขิเณยฺยา อญฺชลิกรณียา อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺสฯ กตเม นว? อรหา, อรหตฺตาย ปฎิปโนฺน, อนาคามี, อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฎิปโนฺน, สกทาคามี, สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฎิปโนฺน, โสตาปโนฺน, โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฎิปโนฺน, โคตฺรภู – อิเม โข, ภิกฺขเว, นว ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา…เป…. อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺสา’’ติฯ ทสมํฯ

สโมฺพธิวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สโมฺพธิ นิสฺสโย เจว, เมฆิย นนฺทกํ พลํ;
เสวนา สุตวา สโชฺฌ, ปุคฺคโล อาหุเนเยฺยน จาติฯ

๒. สีหนาทวโคฺค

๑. สีหนาทสุตฺตํ

๑๑. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''วุตฺโถ เม, ภนฺเต, สาวตฺถิยํ วสฺสาวาโสฯ อิจฺฉามหํ, ภนฺเต, ชนปทจาริกํ ปกฺกมิตุ''นฺติฯ ''ยสฺสทานิ ตฺวํ, สาริปุตฺต, กาลํ มญฺญสี''ติฯ อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ อจิรปกฺกนฺเต อายสฺมนฺเต สาริปุตฺเต ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''อายสฺมา มํ, ภนฺเต, สาริปุตฺโต อาสชฺช อปฺปฏินิสฺสชฺช จาริกํ ปกฺกนฺโต''ติฯ อถ โข ภควา อญฺญตรํ ภิกฺขุํ อามนฺเตสิ – ''เอหิ ตฺวํ, ภิกฺขุ, มม วจเนน สาริปุตฺตํ อามนฺเตหิ – 'สตฺถา ตํ, อาวุโส สาริปุตฺต, อามนฺเตตี'''ติฯ ''เอวํ, ภนฺเต''ติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา เยนายสฺมา สาริปุตฺโต เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจ – ''สตฺถา ตํ, อาวุโส สาริปุตฺต, อามนฺเตตี''ติฯ ''เอวมาวุโส''ติ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ตสฺส ภิกฺขุโน ปจฺจโสฺสสิฯ

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา จ มหาโมคฺคลฺลาโน [มหาโมคฺคลาโน (ก.)] อายสฺมา จ อานนฺโท อวาปุรณํ [อปาปุรณํ (สฺยา. ก.)] อาทาย วิหาเร อาหิณฺฑนฺติ [วิหาเรน วิหารํ อนฺวาหิณฺฑนฺติ (สี. ปี.), วิหารํ อาหิณฺฑนฺติ (สฺยา.)] – ''อภิกฺกมถายสฺมนฺโต, อภิกฺกมถายสฺมนฺโต! อิทานายสฺมา สาริปุตฺโต ภควโต สมฺมุขา สีหนาทํ นทิสฺสตี''ติฯ อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ ภควา เอตทโวจ – ''อิธ เต, สาริปุตฺต, อญฺญตโร สพฺรหฺมจารี ขียนธมฺมํ อาปนฺโน – 'อายสฺมา มํ, ภนฺเต, สาริปุตฺโต อาสชฺช อปฺปฏินิสฺสชฺชจาริกํ ปกฺกนฺโต'''ติฯ

''ยสฺส นูน, ภนฺเต, กาเย กายคตาสติ อนุปฏฺฐิตา อสฺส, โส อิธ อญฺญตรํ สพฺรหฺมจารึ อาสชฺช อปฺปฏินิสฺสชฺช จาริกํ ปกฺกเมยฺยฯ

''เสยฺยถาปิ, ภนฺเต, ปถวิยํ สุจิมฺปิ นิกฺขิปนฺติ อสุจิมฺปิ นิกฺขิปนฺติ คูถคตมฺปิ นิกฺขิปนฺติ มุตฺตคตมฺปิ นิกฺขิปนฺติ เขฬคตมฺปิ นิกฺขิปนฺติ ปุพฺพคตมฺปิ นิกฺขิปนฺติ โลหิตคตมฺปิ นิกฺขิปนฺติ, น จ เตน ปถวี อฏฺฏียติ วา หรายติ วา ชิคุจฺฉติ วา; เอวเมวํ โข อหํ, ภนฺเต, ปถวีสเมน เจตสา วิหรามิ วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเชนฯ ยสฺส นูน, ภนฺเต, กาเย กายคตาสติ อนุปฏฺฐิตา อสฺส, โส อิธ อญฺญตรํ สพฺรหฺมจารึ อาสชฺช อปฺปฏินิสฺสชฺช จาริกํ ปกฺกเมยฺยฯ

''เสยฺยถาปิ, ภนฺเต, อาปสฺมึ สุจิมฺปิ โธวนฺติ อสุจิมฺปิ โธวนฺติ คูถคตมฺปิ... มุตฺตคตมฺปิ... เขฬคตมฺปิ... ปุพฺพคตมฺปิ... โลหิตคตมฺปิ โธวนฺติ, น จ เตน อาโป อฏฺฏียติ วา หรายติ วา ชิคุจฺฉติ วา; เอวเมวํ โข อหํ, ภนฺเต, อาโปสเมน เจตสา วิหรามิ วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเชนฯ ยสฺส นูน, ภนฺเต, กาเย กายคตาสติ อนุปฏฺฐิตา อสฺส, โส อิธ อญฺญตรํ สพฺรหฺมจารึ อาสชฺช อปฺปฏินิสฺสชฺช จาริกํ ปกฺกเมยฺยฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภนฺเต, เตโช สุจิมฺปิ ฑหติ อสุจิมฺปิ ฑหติ คูถคตมฺปิ… มุตฺตคตมฺปิ… เขฬคตมฺปิ… ปุพฺพคตมฺปิ… โลหิตคตมฺปิ ฑหติ, น จ เตน เตโช อฏฺฏียติ วา หรายติ วา ชิคุจฺฉติ วา; เอวเมวํ โข อหํ , ภนฺเต, เตโชสเมน เจตสา วิหรามิ วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเชนฯ ยสฺส นูน, ภนฺเต, กาเย กายคตาสติ อนุปฏฺฐิตา อสฺส, โส อิธ อญฺญตรํ สพฺรหฺมจาริํ อาสชฺช อปฺปฏินิสฺสชฺช จาริกํ ปกฺกเมยฺยฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภนฺเต, วาโย สุจิมฺปิ อุปวายติ อสุจิมฺปิ อุปวายติ คูถคตมฺปิ… มุตฺตคตมฺปิ… เขฬคตมฺปิ… ปุพฺพคตมฺปิ… โลหิตคตมฺปิ อุปวายติ, น จ เตน วาโย อฏฺฏียติ วา หรายติ วา ชิคุจฺฉติ วา; เอวเมวํ โข อหํ, ภนฺเต, วาโยสเมน เจตสา วิหรามิ วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเชนฯ ยสฺส นูน, ภนฺเต, กาเย กายคตาสติ อนุปฏฺฐิตา อสฺส, โส อิธ อญฺญตรํ สพฺรหฺมจาริํ อาสชฺช อปฺปฏินิสฺสชฺช จาริกํ ปกฺกเมยฺยฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , ภนฺเต, รโชหรณํ สุจิมฺปิ ปุญฺฉติ อสุจิมฺปิ ปุญฺฉติ คูถคตมฺปิ… มุตฺตคตมฺปิ… เขฬคตมฺปิ… ปุพฺพคตมฺปิ… โลหิตคตมฺปิ ปุญฺฉติ, น จ เตน รโชหรณํ อฏฺฏียติ วา หรายติ วา ชิคุจฺฉติ วา; เอวเมวํ โข อหํ, ภนฺเต, รโชหรณสเมน เจตสา วิหรามิ วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเชนฯ ยสฺส นูน, ภนฺเต, กาเย กายคตาสติ อนุปฏฺฐิตา อสฺส, โส อิธ อญฺญตรํ สพฺรหฺมจาริํ อาสชฺช อปฺปฏินิสฺสชฺช จาริกํ ปกฺกเมยฺยฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภนฺเต, จณฺฑาลกุมารโก วา จณฺฑาลกุมาริกา วา กโฬปิหตฺโถ นนฺตกวาสี คามํ วา นิคมํ วา ปวิสนฺโต นีจจิตฺตํเยว อุปฏฺฐเปตฺวา ปวิสติ; เอวเมวํ โข อหํ, ภนฺเต, จณฺฑาลกุมารกจณฺฑาลกุมาริกาสเมน เจตสา วิหรามิ วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเชนฯ ยสฺส นูน, ภนฺเต, กาเย กายคตาสติ อนุปฏฺฐิตา อสฺส, โส อิธ อญฺญตรํ สพฺรหฺมจาริํ อาสชฺช อปฺปฏินิสฺสชฺช จาริกํ ปกฺกเมยฺยฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภนฺเต, อุสโภ ฉินฺนวิสาโณ สูรโต สุทนฺโต สุวินีโต รถิยาย รถิยํ สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกํ อนุวาหิณฺฑนฺโต น กิญฺจิ หิํสติ ปาเทน วา วิสาเณน วา; เอวเมวํ โข อหํ, ภนฺเต, อุสภฉินฺนวิสาณสเมน เจตสา วิหรามิ วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเชนฯ ยสฺส นูน, ภนฺเต, กาเย กายคตาสติ อนุปฏฺฐิตา อสฺส, โส อิธ อญฺญตรํ สพฺรหฺมจาริํ อาสชฺช อปฺปฏินิสฺสชฺช จาริกํ ปกฺกเมยฺยฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภนฺเต, อิตฺถี วา ปุริโส วา ทหโร ยุวา มณฺฑนกชาติโก สีสํนฺหาโต อหิกุณเปน วา กุกฺกุรกุณเปน วา มนุสฺสกุณเปน วา กณฺเฐ อาสตฺเตน อฏฺฏีเยยฺย หราเยยฺย ชิคุเจฺฉยฺย; เอวเมวํ โข อหํ, ภนฺเต, อิมินา ปูติกาเยน อฏฺฏียามิ หรายามิ ชิคุจฺฉามิฯ ยสฺส นูน, ภนฺเต, กาเย กายคตาสติ อนุปฏฺฐิตา อสฺส, โส อิธ อญฺญตรํ สพฺรหฺมจาริํ อาสชฺช อปฺปฏินิสฺสชฺช จาริกํ ปกฺกเมยฺยฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , ภนฺเต, ปุริโส เมทกถาลิกํ ปริหเรยฺย ฉิทฺทาวฉิทฺทํ อุคฺฆรนฺตํ ปคฺฆรนฺตํ; เอวเมวํ โข อหํ, ภนฺเต, อิมํ กายํ ปริหรามิ ฉิทฺทาวฉิทฺทํ อุคฺฆรนฺตํ ปคฺฆรนฺตํฯ ยสฺส นูน, ภนฺเต, กาเย กายคตาสติ อนุปฏฺฐิตา อสฺส, โส อิธ อญฺญตรํ สพฺรหฺมจาริํ อาสชฺช อปฺปฏินิสฺสชฺช จาริกํ ปกฺกเมยฺยา’’ติฯ

อถ โข โส ภิกฺขุ อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อจฺจโย มํ, ภนฺเต, อจฺจคมา ยถาพาลํ ยถามูฬฺหํ ยถาอกุสลํ, โย อหํ

อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อสตา ตุจฺฉา มุสา อภูเตน อพฺภาจิกฺขึฯ ตสฺส เม, ภนฺเต, ภควา อจฺจยํ อจฺจยโต ปฏิคฺคณฺหตุ อายตึ สํวรายา''ติฯ ''ตคฺฆ ตํ [ตฺวํ (สี. ปี.)], ภิกฺขุ, อจฺจโย อจฺจคมา ยถาพาลํ ยถามูฬฺหํ ยถาอกุสลํ, โย ตฺวํ สาริปุตฺตํ อสตา ตุจฺฉา มุสา อภูเตน อพฺภาจิกฺขิฯ ยโต จ โข ตฺวํ, ภิกฺขุ, อจฺจยํ อจฺจยโต ทิสฺวา ยถาธมฺมํ ปฏิกโรสิ, ตํ เต มยํ ปฏิคฺคณฺหามฯ วุฑฺฒิเหสา, ภิกฺขุ, อริยสฺส วินเย โย อจฺจยํ อจฺจยโต ทิสฺวา ยถาธมฺมํ ปฏิกโรติ อายตึ สํวรํ อาปชฺชตี''ติฯ

อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อามนฺเตสิ – ''ขม, สาริปุตฺต, อิมสฺส โมฆปุริสสฺส, ปุรา ตสฺส ตตฺเถว สตฺตธา มุทฺธา ผลตี''ติ [ผลิสฺสตีติ (ก. สี. สฺยา. ปี. ก.) อฏฺฐกถาสุ ปน ''ผลตีติ'' อิเตฺวว ทิสฺสติ]ฯ ''ขมามหํ, ภนฺเต, ตสฺส อายสฺมโต สเจ มํ โส อายสฺมา เอวมาห – 'ขมตุ จ เม โส อายสฺมา'''ติฯ ปฐมํฯ

๒. สอุปาทิเสสสุตฺตํ

๑๒. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสิฯ อถ โข อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส เอตทโหสิ – ''อติปฺปโค โข ตาว สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตุํ, ยํนูนาหํ เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกเมยฺย''นฺติฯ อถ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ

เตน โข ปน สมเยน เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ – ''โย หิ โกจิ, อาวุโส, สอุปาทิเสโส กาลํ กโรติ, สโพฺพ โส อปริมุโตฺต นิรยา อปริมุโตฺต ติรจฺฉานโยนิยา อปริมุโตฺต เปตฺติวิสยา อปริมุโตฺต อปายทุคฺคติวินิปาตา''ติฯ อถ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินนฺทิ นปฺปฏิโกฺกสิฯ อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิโกฺกสิตฺวา อุฎฺฐายาสนา ปกฺกามิ – ''ภควโต สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามี''ติฯ อถ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกโนฺต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา สาริปุโตฺต ภควนฺตํ เอตทโวจ –

''อิธาหํ, ภนฺเต, ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสึฯ ตสฺส มยฺหํ, ภนฺเต, เอตทโหสิ – 'อติปฺปโค โข ตาว สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตุํ; ยํนูนาหํ เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกเมยฺย'นฺติฯ อถ โข อหํ, ภนฺเต, เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกมึ; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ สโมฺมทึฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึฯ เตน โข ปน สมเยน เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ – 'โย หิ โกจิ, อาวุโส, สอุปาทิเสโส กาลํ กโรติ, สโพฺพ โส อปริมุโตฺต นิรยา อปริมุโตฺต ติรจฺฉานโยนิยา อปริมุโตฺต เปตฺติวิสยา อปริมุโตฺต อปายทุคฺคติวินิปาตา'ติฯ อถ โข อหํ, ภนฺเต, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินนฺทึ นปฺปฏิโกฺกสึฯ อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิโกฺกสิตฺวา อุฎฺฐายาสนา ปกฺกมึ – 'ภควโต สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามี'''ติฯ

“เก จ [เกจิ (สฺยา. ปี.), เต จ (ก.)], สาริปุตฺต, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา พาลา อพฺยตฺตา, เก จ [เกจิ (สฺยา. ปี. ก.) อ. นิ. ๖.๔๔ ปาฬิยา สํสเนฺทตพฺพํ] สอุปาทิเสสํ วา ‘สอุปาทิเสโส’ติ ชานิสฺสนฺติ, อนุปาทิเสสํ วา ‘อนุปาทิเสโส’ติ ชานิสฺสนฺติ”!

“นวยิเม, สาริปุตฺต, ปุคฺคลา สอุปาทิเสสา กาลํ กุรุมานา ปริมุตฺตา นิรยา ปริมุตฺตา ติรจฺฉานโยนิยา ปริมุตฺตา เปตฺติวิสยา ปริมุตฺตา อปายทุคฺคติวินิปาตาฯ กตเม นว? อิธ , สาริปุตฺต, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สีเลสุ ปริปูรการี โหติ, สมาธิสฺมิํ ปริปูรการี , ปญฺญาย มตฺตโส การีฯ โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติฯ อยํ, สาริปุตฺต , ปฐโม ปุคฺคโล สอุปาทิเสโส กาลํ กุรุมาโน ปริมุโตฺต นิรยา ปริมุโตฺต ติรจฺฉานโยนิยา ปริมุโตฺต เปตฺติวิสยา ปริมุโตฺต อปายทุคฺคติวินิปาตาฯ

“ปุน จปรํ, สาริปุตฺต, อิเธกโจฺจ ปุคฺคโล สีเลสุ ปริปูรการี โหติ, สมาธิสฺมิํ ปริปูรการี, ปญฺญาย มตฺตโส การีฯ โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ…เป.… อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ…เป.… สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ…เป.… อุทฺธํโสโต โหติ อกนิฎฺฐคามีฯ อยํ, สาริปุตฺต, ปญฺจโม ปุคฺคโล สอุปาทิเสโส กาลํ กุรุมาโน ปริมุโตฺต นิรยา ปริมุโตฺต ติรจฺฉานโยนิยา ปริมุโตฺต เปตฺติวิสยา ปริมุโตฺต อปายทุคฺคติวินิปาตาฯ

“ปุน จปรํ, สาริปุตฺต, อิเธกโจฺจ ปุคฺคโล สีเลสุ ปริปูรการี โหติ, สมาธิสฺมิํ มตฺตโส การี, ปญฺญาย มตฺตโส การีฯ โส ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา ราคโทสโมหานํ ตนุตฺตา สกทาคามี โหติ, สกิเทว อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กโรติฯ อยํ, สาริปุตฺต, ฉโฎฺฐ ปุคฺคโล สอุปาทิเสโส กาลํ กุรุมาโน ปริมุโตฺต นิรยา…เป.… ปริมุโตฺต อปายทุคฺคติวินิปาตาฯ

“ปุน จปรํ, สาริปุตฺต, อิเธกโจฺจ ปุคฺคโล สีเลสุ ปริปูรการี โหติ, สมาธิสฺมิํ มตฺตโส การี, ปญฺญาย มตฺตโส การีฯ โส ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา เอกพีชี โหติ, เอกํเยว มานุสกํ ภวํ นิพฺพเตฺตตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กโรติฯ อยํ, สาริปุตฺต, สตฺตโม ปุคฺคโล สอุปาทิเสโส กาลํ กุรุมาโน ปริมุโตฺต นิรยา…เป.… ปริมุโตฺต อปายทุคฺคติวินิปาตาฯ

“ปุน จปรํ, สาริปุตฺต, อิเธกโจฺจ ปุคฺคโล สีเลสุ ปริปูรการี โหติ, สมาธิสฺมิํ มตฺตโส การี, ปญฺญาย มตฺตโส การีฯ โส ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โกลํโกโล โหติ, เทฺว วา ตีณิ วา กุลานิ สนฺธาวิตฺวา สํสริตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กโรติฯ อยํ, สาริปุตฺต, อฎฺฐโม ปุคฺคโล สอุปาทิเสโส กาลํ กุรุมาโน ปริมุโตฺต นิรยา…เป.… ปริมุโตฺต อปายทุคฺคติวินิปาตาฯ

“ปุน จปรํ, สาริปุตฺต, อิเธกโจฺจ ปุคฺคโล สีเลสุ ปริปูรการี โหติ, สมาธิสฺมิํ มตฺตโส การี, ปญฺญาย มตฺตโส การีฯ โส ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา สตฺตกฺขตฺตุปรโม โหติ, สตฺตกฺขตฺตุปรมํ เทเว จ มนุเสฺส จ สนฺธาวิตฺวา สํสริตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กโรติฯ อยํ, สาริปุตฺต, นวโม ปุคฺคโล สอุปาทิเสโส กาลํ กุรุมาโน ปริมุโตฺต นิรยา ปริมุโตฺต ติรจฺฉานโยนิยา ปริมุโตฺต เปตฺติวิสยา ปริมุโตฺต อปายทุคฺคติวินิปาตาฯ

“เก จ, สาริปุตฺต, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา พาลา อพฺยตฺตา, เก จ สอุปาทิเสสํ วา ‘สอุปาทิเสโส’ติ ชานิสฺสนฺติ, อนุปาทิเสสํ วา ‘อนุปาทิเสโส’ติ ชานิสฺสนฺติ! อิเม โข, สาริปุตฺต, นว ปุคฺคลา สอุปาทิเสสา กาลํ กุรุมานา ปริมุตฺตา นิรยา ปริมุตฺตา ติรจฺฉานโยนิยา ปริมุตฺตา เปตฺติวิสยา ปริมุตฺตา อปายทุคฺคติวินิปาตาฯ น ตาวายํ, สาริปุตฺต, ธมฺมปริยาโย ปฎิภาสิ ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีนํ อุปาสกานํ อุปาสิกานํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? มายิมํ ธมฺมปริยายํ สุตฺวา ปมาทํ

อาหริํสูติ [อาหริํสุ (สี. ปี.)]ฯ อปิ จ มยา [อปิ จายํ (?)], สาริปุตฺต, ธมฺมปริยาโย ปญฺหาธิปฺปาเยน ภาสิโต’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. โกฏฺฐิกสุตฺตํ

๑๓. อถ โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิโก [มหาโกฏฺฐิโต (สี. สฺยา. ปี.)] เยนายสฺมา สาริปุตฺโต เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สาริปุตฺเตน สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิโก อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กิํ นุ โข, อาวุโส สาริปุตฺต, ‘ยํ กมฺมํ ทิฏฺฐธมฺมเวทนียํ, ตํ เม กมฺมํ สมฺปรายเวทนียํ โหตู’ติ, เอตสฺส อตฺถาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’’ติ? ‘‘โน หิทํ, อาวุโส’’ฯ

‘‘กิํ นุ โข, อาวุโส สาริปุตฺต, ‘ยํ กมฺมํ สุขเวทนียํ [สุขเวทนิยํ (ก.) ม. นิ. ๓.๘ ปสฺสิตพฺพํ], ตํ เม กมฺมํ ทุกฺขเวทนียํ [ทุกฺขเวทนิยํ (ก.)] โหตู’ติ, เอตสฺส อตฺถาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’’ติ? ‘‘โน หิทํ, อาวุโส’’ฯ

‘‘กิํ นุ โข, อาวุโส สาริปุตฺต, ‘ยํ กมฺมํ สุขเวทนียํ [สุขเวทนิยํ (ก.) ม. นิ. ๓.๘ ปสฺสิตพฺพํ], ตํ เม กมฺมํ ทุกฺขเวทนียํ [ทุกฺขเวทนิยํ (ก.)] โหตู’ติ, เอตสฺส อตฺถาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’’ติ? ‘‘โน หิทํ, อาวุโส’’ฯ

‘‘กิํ ปนาวุโส, สาริปุตฺต, ‘ยํ กมฺมํ ทุกฺขเวทนียํ, ตํ เม กมฺมํ สุขเวทนียํ โหตู’ติ, เอตสฺส อตฺถาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’’ติ? ‘‘โน หิทํ, อาวุโส’’ฯ

‘‘กิํ นุ โข, อาวุโส สาริปุตฺต, ‘ยํ กมฺมํ ปริปกฺกเวทนียํ, ตํ เม กมฺมํ อปริปกฺกเวทนียํ โหตู’ติ, เอตสฺส อตฺถาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’’ติ? ‘‘โน หิทํ, อาวุโส’’ฯ

‘‘กิํ ปนาวุโส สาริปุตฺต, ‘ยํ กมฺมํ อปริปกฺกเวทนียํ, ตํ เม กมฺมํ ปริปกฺกเวทนียํ โหตู’ติ, เอตสฺส อตฺถาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’’ติ? ‘‘โน หิทํ, อาวุโส’’ฯ

‘‘กิํ นุ โข, อาวุโส สาริปุตฺต, ‘ยํ กมฺมํ พหุเวทนียํ, ตํ เม กมฺมํ อปฺปเวทนียํ โหตู’ติ, เอตสฺส อตฺถาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’’ติ? ‘‘โน หิทํ, อาวุโส’’ฯ

‘‘กิํ ปนาวุโส สาริปุตฺต , ‘ยํ กมฺมํ อปฺปเวทนียํ, ตํ เม กมฺมํ พหุเวทนียํ โหตู’ติ, เอตสฺส อตฺถาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’’ติ? ‘‘โน หิทํ, อาวุโส’’ฯ

‘‘กิํ นุ โข, อาวุโส สาริปุตฺต, ‘ยํ กมฺมํ เวทนียํ, ตํ เม กมฺมํ อเวทนียํ โหตู’ติ, เอตสฺส อตฺถาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’’ติ? ‘‘โน หิทํ, อาวุโส’’ฯ

‘‘กิํ ปนาวุโส สาริปุตฺต, ‘ยํ กมฺมํ อเวทนียํ, ตํ เม กมฺมํ เวทนียํ โหตู’ติ, เอตสฺส อตฺถาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’’ติ? ‘‘โน หิทํ, อาวุโส’’ฯ

‘‘‘กิํ นุ โข, อาวุโส สาริปุตฺต, ยํ กมฺมํ ทิฏฺฐธมฺมเวทนียํ ตํ เม กมฺมํ สมฺปรายเวทนียํ โหตูติ, เอตสฺส อตฺถาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติ, อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน ‘โน หิทํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ

‘‘‘กิํ ปนาวุโส สาริปุตฺต, ยํ กมฺมํ สมฺปรายเวทนียํ ตํ เม กมฺมํ ทิฏฺฐธมฺมเวทนียํ โหตูติ , เอตสฺส อตฺถาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติ, อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน ‘โน หิทํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ

‘‘‘กึ นุ โข, อาวุโส สาริปุตฺต, ยํ กมฺมํ สุขเวทนียํ ตํ เม กมฺมํ ทุกฺขเวทนียํ โหตูติ, เอตสฺส อตฺถาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติ, อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน ‘โน หิทํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ

‘‘‘กึ ปนาวุโส สาริปุตฺต, ยํ กมฺมํ ทุกฺขเวทนียํ ตํ เม กมฺมํ สุขเวทนียํ โหตูติ, เอตสฺส อตฺถาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติ, อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน ‘โน หิทํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ

‘‘‘กึ นุ โข, อาวุโส สาริปุตฺต, ยํ กมฺมํ ปริปกฺกเวทนียํ ตํ เม กมฺมํ อปริปกฺกเวทนียํ โหตูติ, เอตสฺส อตฺถาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติ, อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน ‘โน หิทํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ

‘‘‘กึ ปนาวุโส สาริปุตฺต, ยํ กมฺมํ อปริปกฺกเวทนียํ ตํ เม กมฺมํ ปริปกฺกเวทนียํ โหตูติ, เอตสฺส อตฺถาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติ, อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน ‘โน หิทํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ

‘‘‘กึ นุ โข, อาวุโส สาริปุตฺต, ยํ กมฺมํ พหุเวทนียํ ตํ เม กมฺมํ อปฺปเวทนียํ โหตูติ, เอตสฺส อตฺถาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติ, อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน ‘โน หิทํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ

‘‘‘กึ ปนาวุโส สาริปุตฺต, ยํ กมฺมํ อปฺปเวทนียํ ตํ เม กมฺมํ พหุเวทนียํ โหตูติ, เอตสฺส อตฺถาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติ, อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน ‘โน หิทํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ

‘‘‘กึ นุ โข, อาวุโส สาริปุตฺต, ยํ กมฺมํ เวทนียํ ตํ เม กมฺมํ อเวทนียํ โหตูติ , เอตสฺส อตฺถาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติ, อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน ‘โน หิทํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ

‘‘‘กึ ปนาวุโส สาริปุตฺต, ยํ กมฺมํ อเวทนียํ ตํ เม กมฺมํ เวทนียํ โหตูติ, เอตสฺส อตฺถาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติ, อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน ‘โน หิทํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ อถ กิมตฺถํ จรหาวุโส, ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’’ติ?

‘‘ยํ ขฺวสฺส [ยํ โข (ก.)], อาวุโส, อญฺญาตํ อทิฎฺฐํ อปฺปตฺตํ อสจฺฉิกตํ อนภิสเมตํ, ตสฺส ญาณาย ทสฺสนาย ปตฺติยา สจฺฉิกิริยาย อภิสมยาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’’ติ [วุสฺสติ (สฺยา.)]ฯ (‘‘กึ ปนสฺสาวุโส, อญฺญาตํ อทิฎฺฐํ อปฺปตฺตํ อสจฺฉิกตํ อนภิสเมตํ, ยสฺส ญาณาย ทสฺสนาย ปตฺติยา สจฺฉิกิริยาย อภิสมยาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’’ติ?) [( ) สฺยา. ก. โปตฺถเกสุ นตฺถิ] ‘‘‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ขฺวสฺส [โข ยํ (ก.)], อาวุโส, อญฺญาตํ อทิฎฺฐํ อปฺปตฺตํ อสจฺฉิกตํ อนภิสเมตํฯ ตสฺส ญาณาย ทสฺสนาย ปตฺติยา สจฺฉิกิริยาย อภิสมยาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติฯ อยํ ‘ทุกฺขสมุทโย’ติ ขฺวสฺส, อาวุโส…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ ขฺวสฺส, อาวุโส…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฎิปทา’ติ ขฺวสฺส, อาวุโส, อญฺญาตํ อทิฎฺฐํ อปฺปตฺตํ อสจฺฉิกตํ อนภิสเมตํฯ ตสฺส ญาณาย ทสฺสนาย ปตฺติยา สจฺฉิกิริยาย อภิสมยาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติฯ อิทํ ขฺวสฺส [อิติ โข ยํ (ก.)], อาวุโส, อญฺญาตํ อทิฎฺฐํ อปฺปตฺตํ อสจฺฉิกตํ อนภิสเมตํฯ ตสฺส [ยสฺส (?)] ญาณาย ทสฺสนาย ปตฺติยา สจฺฉิกิริยาย อภิสมยาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’’ติฯ ตติยํฯ

๔. สมิทฺธิสุตฺตํ

๑๔. อถ โข อายสฺมา สมิทฺธิ เยนายสฺมา สาริปุโตฺต เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ สมิทฺธึ อายสฺมา สาริปุโตฺต เอตทโวจ – ‘‘กิมารมฺมณา, สมิทฺธิ, ปุริสสฺส สงฺกปฺปวิตกฺกา อุปฺปชฺชนฺตี’’ติ? ‘‘นามรูปารมฺมณา, ภนฺเต’’ติฯ ‘‘เต ปน, สมิทฺธิ, กฺว นานตฺตํ คจฺฉนฺตี’’ติ? ‘‘ธาตูสุ, ภนฺเต’’ติฯ

“เต ปน, สมิทฺธิ, กึสมุทยา”ติ? “ผสฺสสมุทยา, ภนฺเต”ติฯ “เต ปน, สมิทฺธิ, กึสโมสรณา”ติ? “เวทนาสโมสรณา, ภนฺเต”ติฯ “เต ปน , สมิทฺธิ, กึปมุขา”ติ? “สมาธิปฺปมุขา, ภนฺเต”ติฯ “เต ปน, สมิทฺธิ, กึอธิปเตยฺยา”ติ? “สตาธิปเตยฺยา, ภนฺเต”ติฯ “เต ปน, สมิทฺธิ, กึอุตฺตรา”ติ? “ปญฺญุตฺตรา, ภนฺเต”ติฯ “เต ปน, สมิทฺธิ, กึสารา”ติ? “วิมุตฺติสารา, ภนฺเต”ติฯ “เต ปน, สมิทฺธิ, กึโอคธา”ติ? “อมโตคธา, ภนฺเต”ติฯ

“‘กิมารมฺมณา, สมิทฺธิ, ปุริสสฺส สงฺกปฺปวิตกฺกา อุปฺปชฺชนฺตี’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน ‘นามรูปารมฺมณา, ภนฺเต’ติ วเทสิฯ ‘เต ปน, สมิทฺธิ, กฺว นานตฺตํ คจฺฉนฺตี’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน ‘ธาตูสุ, ภนฺเต’ติ วเทสิฯ ‘เต ปน, สมิทฺธิ, กึสมุทยา’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน ‘ผสฺสสมุทยา, ภนฺเต’ติ วเทสิฯ ‘เต ปน, สมิทฺธิ, กึสโมสรณา’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน ‘เวทนาสโมสรณา, ภนฺเต’ติ วเทสิฯ ‘เต ปน, สมิทฺธิ, กึปมุขา’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน ‘สมาธิปฺปมุขา, ภนฺเต’ติ วเทสิฯ ‘เต ปน, สมิทฺธิ, กึอธิปเตยฺยา’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน ‘สตาธิปเตยฺยา, ภนฺเต’ติ วเทสิฯ ‘เต ปน, สมิทฺธิ, กึอุตฺตรา’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน ‘ปญฺญุตฺตรา, ภนฺเต’ติ วเทสิฯ ‘เต ปน, สมิทฺธิ, กึสารา’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน ‘วิมุตฺติสารา, ภนฺเต’ติ วเทสิฯ ‘เต ปน, สมิทฺธิ, กึโอคธา’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน ‘อมโตคธา, ภนฺเต’ติ วเทสิฯ สาธุ สาธุ, สมิทฺธิ! สาธุ โข ตฺวํ, สมิทฺธิ, ปุฏฺโฐ [ปญฺหํ (สี. สฺยา. ปี.)] ปุฏฺโฐ วิสฺสเชฺชสิ, เตน จ มา มญฺญี”ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. คณฺฑสุตฺตํ

๑๕. “เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, คโณฺฑ อเนกวสฺสคณิโกฯ ตสฺสสฺสุ คณฺฑสฺส นว วณมุขานิ นว อเภทนมุขานิฯ ตโต ยํ กิญฺจิ ปคฺฆเรยฺย – อสุจิเยว ปคฺฆเรยฺย, ทุคฺคนฺธํเยว ปคฺฆเรยฺย, เชคุจฺฉิยํเยว [เชคุจฺฉิเยว (ก.)] ปคฺฆเรยฺย; ยํ กิญฺจิ ปสเวยฺย – อสุจิเยว ปสเวยฺย, ทุคฺคนฺธํเยว ปสเวยฺย, เชคุจฺฉิยํเยว ปสเวยฺยฯ

“คโณฺฑติ โข, ภิกฺขเว, อิมเสฺสตํ จาตุมหาภูติกสฺส [จาตุมฺมหาภูติกสฺส (สี. สฺยา. ปี.)] กายสฺส อธิวจนํ มาตาเปตฺติกสมฺภวสฺส โอทนกุมฺมาสูปจยสฺส อนิจฺจุจฺฉาทนปริมทฺทนเภทนวิทฺธํสนธมฺมสฺสฯ ตสฺสสฺสุ คณฺฑสฺส นว วณมุขานิ นว อเภทนมุขานิฯ ตโต ยํ กิญฺจิ ปคฺฆรติ – อสุจิเยว ปคฺฆรติ, ทุคฺคนฺธํเยว ปคฺฆรติ, เชคุจฺฉิยํเยว ปคฺฆรติ; ยํ กิญฺจิ ปสวติ – อสุจิเยว ปสวติ, ทุคฺคนฺธํเยว ปสวติ, เชคุจฺฉิยํเยว ปสวติฯ ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, อิมสฺมึ กาเย นิพฺพินฺทถา”ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. สญฺญาสุตฺตํ

๑๖. “นวยิมา, ภิกฺขเว, สญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานาฯ กตมา นว ? อสุภสญฺญา, มรณสญฺญา, อาหาเร ปฏิกูลสญฺญา [ปฏิกฺกูลสญฺญา (สี. สฺยา. ปี.)], สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา [อนภิรติสญฺญา (ก.) อ. นิ. ๕.๑๒๑-๑๒๒], อนิจฺจสญฺญา, อนิเจฺจ ทุกฺขสญฺญา, ทุเกฺข อนตฺตสญฺญา, ปหานสญฺญา, วิราคสญฺญา – อิมา โข, ภิกฺขเว, นว สญฺญา, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา”ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. กุลสุตฺตํ

๑๗. ‘‘นวหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคตํ กุลํ อนุปคนฺตฺวา วา นาลํ อุปคนฺตุํ, อุปคนฺตฺวา วา นาลํ นิสีทิตุํฯ กตเมหิ นวหิ? น มนาเปน ปจฺจุเฏฺฐนฺติ, น มนาเปน อภิวาเทนฺติ, น มนาเปน อาสนํ เทนฺติ, สนฺตมสฺส ปริคุหนฺติ, พหุกมฺปิ โถกํ เทนฺติ, ปณีตมฺปิ ลูขํ เทนฺติ, อสกฺกจฺจํ เทนฺติ โน สกฺกจฺจํ, น อุปนิสีทนฺติ ธมฺมสฺสวนาย, ภาสิตมสฺส น สุสฺสูสนฺติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, นวหงฺเคหิ สมนฺนาคตํ กุลํ อนุปคนฺตฺวา วา นาลํ อุปคนฺตุํ อุปคนฺตฺวา วา นาลํ นิสีทิตุํฯ

‘‘นวหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคตํ กุลํ อนุปคนฺตฺวา วา อลํ อุปคนฺตุํ, อุปคนฺตฺวา วา อลํ นิสีทิตุํฯ กตเมหิ นวหิ? มนาเปน ปจฺจุเฏฺฐนฺติ, มนาเปน อภิวาเทนฺติ, มนาเปน อาสนํ เทนฺติ, สนฺตมสฺส น ปริคุหนฺติ, พหุกมฺปิ พหุกํ เทนฺติ, ปณีตมฺปิ ปณีตํ เทนฺติ, สกฺกจฺจํ เทนฺติ โน อสกฺกจฺจํ, อุปนิสีทนฺติ ธมฺมสฺสวนาย, ภาสิตมสฺส สุสฺสูสนฺติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, นวหงฺเคหิ สมนฺนาคตํ กุลํ อนุปคนฺตฺวา วา อลํ อุปคนฺตุํ, อุปคนฺตฺวา วา อลํ นิสีทิตุ’’นฺติฯ สตฺตมํฯ

๘. นวงฺคุโปสถสุตฺตํ

๑๘. ‘‘นวหิ , ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคโต อุโปสโถ อุปวุโตฺถ มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส มหาชุติโก มหาวิปฺผาโรฯ กถํ อุปวุโตฺถ จ, ภิกฺขเว, นวหงฺเคหิ สมนฺนาคโต อุโปสโถ มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส มหาชุติโก มหาวิปฺผาโร? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘ยาวชีวํ อรหโนฺต ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา นิหิตทณฺฑา นิหิตสตฺถา ลชฺชี ทยาปนฺนา สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปิโน วิหรนฺติ; อหมฺปชฺช อิมญฺจ รตฺติํ อิมญฺจ ทิวสํ ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต นิหิตทโณฺฑ นิหิตสโตฺถ ลชฺชี ทยาปโนฺน สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรามิฯ อิมินาปเงฺคน [อิมินาปิ องฺเคน (ก. สี.)] อรหตํ อนุกโรมิ; อุโปสโถ จ เม อุปวุโตฺถ ภวิสฺสตี’ติฯ อิมินา ปฐเมน องฺเคน สมนฺนาคโต โหติ…เป. …ฯ

‘‘‘ยาวชีวํ อรหโนฺต อุจฺจาสยนมหาสยนํ ปหาย อุจฺจาสยนมหาสยนา ปฏิวิรตา นีจเสยฺยํ กเปฺปนฺติ – มญฺจเก วา ติณสนฺถารเก วา; อหมฺปชฺช อิมญฺจ รตฺติํ อิมญฺจ ทิวสํ อุจฺจาสยนมหาสยนํ ปหาย อุจฺจาสยนมหาสยนา ปฏิวิรโต นีจเสยฺยํ กเปฺปมิ – มญฺจเก วา ติณสนฺถารเก วาฯ อิมินาปเงฺคน อรหตํ อนุกโรมิ; อุโปสโถ จ เม อุปวุโตฺถ ภวิสฺสตี’ติฯ อิมินา อฎฺฐเมน องฺเคน สมนฺนาคโต โหติฯ

‘‘เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ, ตถา ทุติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํฯ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปเชฺชน [อพฺยาปเชฺฌน (ก.), อพฺยาพเชฺฌน (?)] ผริตฺวา วิหรติฯ อิมินา นวเมน องฺเคน สมนฺนาคโต โหติฯ เอวํ อุปวุโตฺถ โข, ภิกฺขเว, นวหงฺเคหิ สมนฺนาคโต อุโปสโถ มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส มหาชุติโก มหาวิปฺผาโร’’ติฯ อฎฺฐมํฯ

๙. เทวตาสุตฺตํ

๑๙. ‘‘อิมญฺจ, ภิกฺขเว, รตฺติํ สมฺพหุลา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยนาหํ เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฎฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข, ภิกฺขเว, ตา เทวตา มํ เอตทโวจุํ – ‘อุปสงฺกมิํสุ โน, ภเนฺต, ปุเพฺพ มนุสฺสภูตานํ ปพฺพชิตา อคารานิฯ เต มยํ, ภเนฺต, ปจฺจุฎฺฐิมฺห, โน จ โข อภิวาทิมฺหฯ ตา มยํ, ภเนฺต, อปริปุณฺณกมฺมนฺตา วิปฺปฏิสารินิโย ปจฺจานุตาปินิโย หีนํ กายํ อุปปนฺนา’’’ติฯ

“อปราปิ มํ, ภิกฺขเว, สมฺพหุลา เทวตา อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจุํ – ‘อุปสงฺกมิํสุ โน, ภนฺเต, ปุพฺเพ มนุสฺสภูตานํ ปพฺพชิตา อคารานิฯ เต มยํ, ภนฺเต, ปจฺจุฏฺฐิมฺห อภิวาทิมฺห [ปจฺจุฏฺฐิมฺห จ อภิวาทิมฺห จ (สฺยา.)], โน จ เตสํ อาสนํ อทมฺหฯ ตา มยํ, ภนฺเต, อปริปุณฺณกมฺมนฺตา วิปฺปฏิสารินิโย ปจฺจานุตาปินิโย หีนํ กายํ อุปปนฺนา’”ติฯ

“อปราปิ มํ, ภิกฺขเว, สมฺพหุลา เทวตา อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจุํ – ‘อุปสงฺกมิํสุ โน, ภนฺเต, ปุพฺเพ มนุสฺสภูตานํ ปพฺพชิตา อคารานิฯ เต มยํ, ภนฺเต, ปจฺจุฏฺฐิมฺห อภิวาทิมฺห [ปจฺจุฏฺฐิมฺห จ อภิวาทิมฺห จ (สฺยา.)] อาสนํ [อาสนญฺจ (สี. สฺยา.)] อทมฺห, โน จ โข ยถาสตฺติ ยถาพลํ สํวิภชิมฺห…เป.… ยถาสตฺติ ยถาพลํ [ยถาพลํ จ (?)] สํวิภชิมฺห, โน จ โข อุปนิสีทิมฺห ธมฺมสฺสวนาย…เป.… อุปนิสีทิมฺห [อุปนิสีทิมฺห จ (สฺยา.)] ธมฺมสฺสวนาย, โน จ โข โอหิตโสตา ธมฺมํ สุณิมฺห…เป.… โอหิตโสตา จ ธมฺมํ สุณิมฺห, โน จ โข สุตฺวา ธมฺมํ ธารยิมฺห…เป.… สุตฺวา จ ธมฺมํ ธารยิมฺห, โน จ โข ธาตานํ ธมฺมานํ อตฺถํ อุปปริกฺขิมฺห…เป.… ธาตานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถํ อุปปริกฺขิมฺห, โน จ โข อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมํ ปฏิปชฺชิมฺหฯ ตา มยํ, ภนฺเต, อปริปุณฺณกมฺมนฺตา วิปฺปฏิสารินิโย ปจฺจานุตาปินิโย หีนํ กายํ อุปปนฺนา’”ติฯ

“อปราปิ มํ, ภิกฺขเว, สมฺพหุลา เทวตา อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจุํ – ‘อุปสงฺกมิํสุ โน, ภนฺเต, ปุพฺเพ มนุสฺสภูตานํ ปพฺพชิตา อคารานิฯ เต มยํ, ภนฺเต, ปจฺจุฏฺฐิมฺห อภิวาทิมฺห [ปจฺจุฏฺฐิมฺห จ อภิวาทิมฺห จ (สฺยา.)], อาสนํ [อาสนญฺจ (สี. สฺยา.)] อทมฺห, ยถาสตฺติ ยถาพลํ [ยถาพลํ จ (?)] สํวิภชิมฺห, อุปนิสีทิมฺห [อุปนิสีทิมฺห จ (สฺยา.)] ธมฺมสฺสวนาย, โอหิตโสตา จ ธมฺมํ สุณิมฺห, สุตฺวา จ ธมฺมํ ธารยิมฺห, ธาตานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถํ อุปปริกฺขิมฺห, อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมํ [ธมฺมานุธมฺมญฺจ (?)] ปฏิปชฺชิมฺหฯ ตา มยํ, ภนฺเต, ปริปุณฺณกมฺมนฺตา อวิปฺปฏิสารินิโย อปจฺจานุตาปินิโย ปณีตํ กายํ อุปปนฺนา’ติฯ เอตานิ, ภิกฺขเว, รุกฺขมูลานิ เอตานิ สุญฺญาคารานิฯ ฌายถ, ภิกฺขเว, มา ปมาทตฺถ, มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ เสยฺยถาปิ ตา ปุริมิกา เทวตา”ติฯ นวมํฯ

๑๐. เวลามสุตฺตํ

๒๐. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อนาถปิณฺฑิกํ คหปติํ ภควา เอตทโวจ –

“อปิ นุ เต, คหปติ, กุเล ทานํ ทียตี”ติ? “ทียติ เม, ภนฺเต, กุเล ทานํ; ตญฺจ โข ลูขํ กณาชกํ พิฬงฺคทุติย”นฺติฯ “ลูขญฺเจปิ [ลูขํ วาปิ (สฺยา.), ลูขญฺจาปิ (ก.)], คหปติ, ทานํ เทติ ปณีตํ วา; ตญฺจ อสกฺกจฺจํ เทติ, อจิตฺตีกตฺวา [อจิตฺติํ กตฺวา (ก.), อปจิตฺติํ กตฺวา (สฺยา.), อจิตฺติกตฺวา (ปี.)] เทติ, อสหตฺถา เทติ, อปวิทฺธํ [อปวิฏฺฐํ (สฺยา.)] เทติ, อนาคมนทิฏฺฐิโก เทติฯ ยตฺถ ยตฺถ ตสฺส ตสฺส ทานสฺส วิปาโก นิพฺพตฺตติ, น อุฬาราย ภตฺตโภคาย จิตฺตํ นมติ, น อุฬาราย วตฺถโภคาย จิตฺตํ นมติ, น อุฬาราย ยานโภคาย จิตฺตํ นมติ, น อุฬาเรสุ ปญฺจสุ กามคุเณสุ โภคาย จิตฺตํ นมติฯ เยปิสฺส เต โหนฺติ ปุตฺตาติ วา ทาราติ วา ทาสาติ วา เปสฺสาติ วา กมฺมกราติ วา, เตปิ น สุสฺสูสนฺติ น โสตํ โอทหนฺติ น อญฺญา จิตฺตํ อุปฏฺฐเปนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? เอวเญฺหตํ [เอวญฺเจตํ (สฺยา. ก.)], คหปติ, โหติ อสกฺกจฺจํ กตานํ กมฺมานํ วิปาโก”ฯ

“ลูขญฺเจปิ, คหปติ, ทานํ เทติ ปณีตํ วา; ตญฺจ สกฺกจฺจํ เทติ, จิตฺตีกตฺวา เทติ, สหตฺถา เทติ, อนปวิทฺธํ เทติ, อาคมนทิฏฺฐิโก เทติฯ ยตฺถ ยตฺถ ตสฺส ตสฺส ทานสฺส วิปาโก นิพฺพตฺต

ติ, อุฬาราย ภตฺตโภคาย จิตฺตํ นมติ, อุฬาราย วตฺถโภคาย จิตฺตํ นมติ, อุฬาราย ยานโภคาย จิตฺตํ นมติ, อุฬาเรสุ ปญฺจสุ กามคุเณสุ โภคาย จิตฺตํ นมติฯ เยปิสฺส เต โหนฺติ ปุตฺตาติ วา ทาราติ วา ทาสาติ วา เปสฺสาติ วา กมฺมกราติ วา, เตปิ สุสฺสูสนฺติ โสตํ โอทหนฺติ อญฺญา จิตฺตํ อุปฏฺฐเปนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? เอวเญฺหตํ, คหปติ, โหติ สกฺกจฺจํ กตานํ กมฺมานํ วิปาโกฯ

“ภูตปุพฺพํ, คหปติ, เวลาโม นาม พฺราหฺมโณ อโหสิฯ โส เอวรูปํ ทานํ อทาสิ มหาทานํฯ จตุราสีติ สุวณฺณปาติสหสฺสานิ อทาสิ รูปิยปูรานิ , จตุราสีติ รูปิยปาติสหสฺสานิ อทาสิ สุวณฺณปูรานิ, จตุราสีติ กํสปาติสหสฺสานิ อทาสิ หิรญฺญปูรานิ , จตุราสีติ หตฺถิสหสฺสานิ อทาสิ โสวณฺณาลงฺการานิ โสวณฺณธชานิ เหมชาลปฺปฏิจฺฉนฺนานิ [เหมชาลสญฺฉนฺนานิ (สี. ปี.)], จตุราสีติ รถสหสฺสานิ อทาสิ สีหจมฺมปริวารานิ พฺยคฺฆจมฺมปริวารานิ ทีปิจมฺมปริวารานิ ปณฺฑุกมฺพลปริวารานิ โสวณฺณาลงฺการานิ โสวณฺณธชานิ เหมชาลปฺปฏิจฺฉนฺนานิ, จตุราสีติ เธนุสหสฺสานิ อทาสิ ทุกูลสนฺธนานิ [ทุกูลสนฺทสฺสนานิ (สี.), ทุกูลสณฺฐนานิ (สฺยา.), ทุกูลสนฺถนานิ (ปี.), ทุหสนฺทนานิ (ที. นิ. ๒.๒๖๓), ทุกูลสนฺทนานิ (ตตฺถ ปาฐนฺตรํ)] กํสูปธารณานิ, จตุราสีติ กญฺญาสหสฺสานิ อทาสิ อามุตฺตมณิกุณฺฑลาโย [อามุกฺกมณิกุณฺฑลาโย (?)], จตุราสีติ ปลฺลงฺกสหสฺสานิ อทาสิ โคนกตฺถตานิ ปฏิกตฺถตานิ ปฏลิกตฺถตานิ กทลิมิคปวรปจฺจตฺถรณานิ สอุตฺตรจฺฉทานิ อุภโตโลหิตกูปธานานิ, จตุราสีติ วตฺถโกฏิสหสฺสานิ อทาสิ โขมสุขุมานํ โกเสยฺยสุขุมานํ กมฺพลสุขุมานํ กปฺปาสิกสุขุมานํ, โก ปน วาโท อนฺนสฺส ปานสฺส ขชฺชสฺส โภชฺชสฺส เลยฺยสฺส เปยฺยสฺส, นโชฺช มเญฺญ วิสฺสนฺทนฺติ [วิสฺสนฺทติ (สี. ปี.)]ฯ

“สิยา โข ปน เต, คหปติ, เอวมสฺส – ‘อโญฺญ นูน เตน สมเยน เวลาโม พฺราหฺมโณ อโหสิ, โส [โย (?)] ตํ ทานํ อทาสิ มหาทาน’นฺติฯ น โข ปเนตํ, คหปติ, เอวํ ทฏฺฐพฺพํฯ อหํ เตน สมเยน เวลาโม พฺราหฺมโณ อโหสึฯ อหํ ตํ ทานํ อทาสึ มหาทานํฯ ตสฺมึ โข ปน, คหปติ, ทาเน น โกจิ ทกฺขิเณโยฺย อโหสิ, น ตํ โกจิ ทกฺขิณํ วิโสเธติฯ

“ยํ, คหปติ, เวลาโม พฺราหฺมโณ ทานํ อทาสิ มหาทานํ, โย เจกํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺนํ โภเชยฺย, อิทํ ตโต มหปฺผลตรํฯ

( ) [(ยญฺจ คหปติ เวลาโม พฺราหฺมโณ ทานํ อทาสิ มหาทานํ) (สี. ปี.)] “โย จ สตํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺนานํ โภเชยฺย, โย เจกํ สกทาคามึ โภเชยฺย, อิทํ ตโต มหปฺผลตรํฯ

( ) [(ยญฺจ คหปติ เวลาโม พฺราหฺมโณ ทานํ อทาสิ มหาทานํ) (สี. ปี.)] “โย จ สตํ สกทาคามีนํ โภเชยฺย, โย เจกํ อนาคามึ โภเชยฺย…เป.… โย จ สตํ อนาคามีนํ โภเชยฺย, โย เจกํ อรหนฺตํ โภเชยฺย… โย จ สตํ อรหนฺตานํ โภเชยฺย, โย เจกํ ปเจฺจกพุทฺธํ โภเชยฺย … โย จ สตํ ปเจฺจกพุทฺธานํ โภเชยฺย, โย จ ตถาคตํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ โภเชยฺย… โย จ พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ โภเชยฺย… โย จ จาตุทฺทิสํ สงฺฆํ อุทฺทิสฺส วิหารํ กาเรยฺย… โย จ ปสนฺนจิโตฺต พุทฺธญฺจ ธมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ สรณํ คเจฺฉยฺย… โย จ ปสนฺนจิโตฺต สิกฺขาปทานิ สมาทิเยยฺย – ปาณาติปาตา เวรมณึ, อทินฺนาทานา เวรมณึ, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณึ, มุสาวาทา เวรมณึ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณึ, โย จ อนฺตมโส คโนฺธหนมตฺตมฺปิ [คนฺธูหนมตฺตมฺปิ (สี.), คทฺทูหนมตฺตมฺปิ (สฺยา. ปี.) ม. นิ. ๓.๒๑๑] เมตฺตจิตฺตํ ภาเวยฺย, ( ) [(โย จ อจฺฉราสงฺฆาตมตฺตมฺปิ อนิจฺจสญฺญํ ภาเวยฺย) (ก.)] อิทํ ตโต มหปฺผลตรํฯ

“ยญฺจ, คหปติ, เวลาโม พฺราหฺมโณ ทานํ อทาสิ มหาทานํ, โย เจกํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺนํ โภเชยฺย… โย จ สตํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺนานํ โภเชยฺย, โย เจกํ สกทาคามึ โภเชยฺย… โย จ สตํ สกทา

คามีนํ โภเชยฺย, โย เจกํ อนาคามิํ โภเชยฺย… โย จ สตํ อนาคามีนํ โภเชยฺย, โย เจกํ อรหนฺตํ โภเชยฺย… โย จ สตํ อรหนฺตานํ โภเชยฺย, โย เจกํ ปเจฺจกพุทฺธํ โภเชยฺย… โย จ สตํ ปเจฺจกพุทฺธานํ โภเชยฺย, โย จ ตถาคตํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ โภเชยฺย… โย จ พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ โภเชยฺย, โย จ จาตุทฺทิสํ สงฺฆํ อุทฺทิสฺส วิหารํ การาเปยฺย… โย จ ปสนฺนจิโตฺต พุทฺธญฺจ ธมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ สรณํ คเจฺฉยฺย, โย จ ปสนฺนจิโตฺต สิกฺขาปทานิ สมาทิเยยฺย – ปาณาติปาตา เวรมณิํ… สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณิํ, โย จ อนฺตมโส คโนฺธหนมตฺตมฺปิ เมตฺตจิตฺตํ ภาเวยฺย , โย จ อจฺฉราสงฺฆาตมตฺตมฺปิ อนิจฺจสญฺญํ ภาเวยฺย, อิทํ ตโต มหปฺผลตร’’นฺติฯ ทสมํฯ

สีหนาทวโคฺค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

นาโท สอุปาทิเสโส จ, โกฏฺฐิเกน สมิทฺธินา;
คณฺฑสญฺญา กุลํ เมตฺตา, เทวตา เวลาเมน จาติฯ

๓. สตฺตาวาสวคฺค

๑. ติฐานสุตฺตํ

๒๑. “ตีหิ , ภิกฺขเว, ฐาเนหิ อุตฺตรกุรุกา มนุสฺสา เทเว จ ตาวตึเส อธิคฺคณฺหนฺติ ชมฺพุทีปเก จ มนุสฺเสฯ กตเมหิ ตีหิ? อมมา, อปริคฺคหา, นิยตายุกา, วิเสสคุณา [วิเสสภุโน (สี. สฺยา. ปี.)] – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ตีหิ ฐาเนหิ อุตฺตรกุรุกา มนุสฺสา เทเว จ ตาวตึเส อธิคฺคณฺหนฺติ ชมฺพุทีปเก จ มนุสฺเสฯ

“ตีหิ, ภิกฺขเว, ฐาเนหิ เทวา ตาวตึสา อุตฺตรกุรุเก จ มนุสฺเส อธิคฺคณฺหนฺติ ชมฺพุทีปเก จ มนุสฺเสฯ กตเมหิ ตีหิ? ทิพฺเพน อายุนา, ทิพฺเพน วณฺเณน, ทิพฺเพน สุเขน – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ตีหิ ฐาเนหิ เทวา ตาวตึสา อุตฺตรกุรุเก จ มนุสฺเส อธิคฺคณฺหนฺติ ชมฺพุทีปเก จ มนุสฺเสฯ

[กถา. ๒๗๑] “ตีหิ, ภิกฺขเว, ฐาเนหิ ชมฺพุทีปกา มนุสฺสา อุตฺตรกุรุเก จ มนุสฺเส อธิคฺคณฺหนฺติ เทเว จ ตาวตึเสฯ กตเมหิ ตีหิ? สูรา, สติมนฺโต, อิธ พฺรหฺมจริยวาโส – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ตีหิ ฐาเนหิ ชมฺพุทีปกา มนุสฺสา อุตฺตรกุรุเก จ มนุสฺเส อธิคฺคณฺหนฺติ เทเว จ ตาวตึเส”ติฯ ปฐมํฯ

๒. อสฺสขฬุงฺกสุตฺตํ

๒๒. [อ. นิ. ๓.๑๔๑] “ตโย จ, ภิกฺขเว, อสฺสขฬุงฺเก เทเสสฺสามิ ตโย จ ปุริสขฬุงฺเก ตโย จ อสฺสปรเสฺส [อสฺสสทเสฺส (สี. สฺยา. ปี.) อ. นิ. ๓.๑๔๒] ตโย จ ปุริสปรเสฺส [ปุริสสทเสฺส (สี. สฺยา. ปี.)] ตโย จ ภทฺเท อสฺสาชานีเย ตโย จ ภทฺเท ปุริสาชานีเยฯ ตํ สุณาถฯ

“กตเม จ, ภิกฺขเว, ตโย อสฺสขฬุงฺกา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺโจ อสฺสขฬุงฺโก ชวสมฺปนฺโน โหติ, น วณฺณสมฺปนฺโน, น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโนฯ อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกจฺโจ อสฺสขฬุงฺโก ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ, น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโนฯ อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกจฺโจ อสฺสขฬุงฺโก ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย อสฺสขฬุงฺกาฯ

“กตเม จ, ภิกฺขเว, ตโย ปุริสขฬุงฺกา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺโจ ปุริสขฬุงฺโก ชวสมฺปนฺโน โหติ, น วณฺณสมฺปนฺโน, น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโนฯ อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกจฺโจ ปุริสขฬุงฺโก ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ, น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโนฯ อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกจฺโจ ปุริสขฬุงฺโก ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน จฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุริสขฬุงฺโก ชวสมฺปนฺโน โหติ, น วณฺณสมฺปนฺโน น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ อิทมสฺส ชวสฺมึ วทามิฯ อภิธมฺเม โข ปน อภิวินเย ปญฺหํ ปุฏฺโฐ สํสาเทติ [สํสาเรติ (ก.) อ. นิอา. ๑.๓.๑๔๑], โน วิสฺสเชฺชติฯ อิทมสฺส น วณฺณสฺมึ วทามิฯ น โข ปน ลาภี โหติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํฯ อิทมสฺส น อาโรหปริณาหสฺมึ วทา

มิฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุริสขฬุ๎โงฺก ชวสมฺปนฺโน โหติ, น วณฺณสมฺปนฺโน น อาโรหปริณาห สมฺปนฺโนฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุริสขฬุ๎โงฺก ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ, น อาโรหปริณาห สมฺปนฺโน? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ อิทมสฺส ชวสฺมิํ วทามิฯ อภิธมฺเม โข ปน อภิวินเย ปญฺหํ ปุโฏฺฐ วิสฺสเชฺชติ, โน สํสาเทติฯ อิทมสฺส วณฺณสฺมิํ วทามิฯ น โข ปน ลาภี โหติ จีวรปิณฺฑ ปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํฯ อิทมสฺส น อาโรหปริณาหสฺมิํ วทามิฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุริสขฬุ๎โงฺก ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ, น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโนฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุริสขฬุ๎โงฺก ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาห สมฺปนฺโน จ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ อิทมสฺส ชวสฺมิํ วทามิฯ อภิธมฺเม โข ปน อภิวินเย ปญฺหํ ปุโฏฺฐ วิสฺสเชฺชติ, โน สํสาเทติฯ อิทมสฺส วณฺณสฺมิํ วทามิฯ ลาภี โข ปน โหติ จีวรปิณฺฑปาต เสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํฯ อิทมสฺส อาโรหปริณาหสฺมิํ วทามิฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุริสขฬุ๎โงฺก ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ปุริสขฬุ๎งฺกาฯ

‘‘กตเม จ, ภิกฺขเว, ตโย อสฺสปรสฺสา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อสฺสปรโสฺส…เป.… ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย อสฺส ปรสฺสาฯ

‘‘กตเม จ, ภิกฺขเว, ตโย ปุริสปรสฺสา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุริสปรโสฺส…เป.… ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน จฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุริสปรโสฺส…เป.… ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรห ปริณาหสมฺปนฺโน จ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ, ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธโมฺม ตสฺมา โลกาฯ อิทมสฺส ชวสฺมิํ วทามิฯ อภิธมฺเม โข ปน อภิวินเย ปญฺหํ ปุโฏฺฐ วิสฺสเชฺชติ, โน สํสาเทติฯ อิทมสฺส วณฺณสฺมิํ วทามิฯ ลาภี โข ปน โหติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํฯ อิทมสฺส อาโรหปริณาหสฺมิํ วทามิฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุริสปรโสฺส ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ปุริสปรสฺสาฯ

‘‘กตเม จ, ภิกฺขเว, ตโย ภทฺทา อสฺสาชานียา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ภโทฺท อสฺสาชานีโย…เป.… ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ภทฺทา อสฺสาชานียาฯ

‘‘กตเม จ, ภิกฺขเว, ตโย ภทฺทา ปุริสาชานียา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ภโทฺท ปุริสาชานีโย…เป.… ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน จฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภโทฺท ปุริสาชานีโย…เป.… ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน จ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิทมสฺส ชวสฺมิํ วทามิฯ อภิธ

เมฺม โข ปน อภิวินเย ปญฺหํ ปุโฏฺฐ วิสฺสเชฺชติ, โน สํสาเทติฯ อิทมสฺส วณฺณสฺมึ วทามิฯ ลาภี โข ปน โหติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํฯ อิทมสฺส อาโรหปริณาหสฺมึ วทามิฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภโทฺท ปุริสาชานีโย ชวสมฺปโนฺน จ โหติ วณฺณสมฺปโนฺน จ อาโรหปริณาหสมฺปโนฺน จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ภทฺทา ปุริสาชานียา’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ตณฺหามูลกสุตฺตํ

๒๓. [ที. นิ. ๒.๑๐๓] ‘‘นว, ภิกฺขเว, ตณฺหามูลเก ธเมฺม เทเสสฺสามิ, ตํ สุณาถฯ กตเม จ, ภิกฺขเว, นว ตณฺหามูลกา ธมฺมา? ตณฺหํ ปฏิจฺจ ปริเยสนา, ปริเยสนํ ปฏิจฺจ ลาโภ, ลาภํ ปฏิจฺจ วินิจฺฉโย, วินิจฺฉยํ ปฏิจฺจ ฉนฺทราโค, ฉนฺทราคํ ปฏิจฺจ อโชฺฌสานํ, อโชฺฌสานํ ปฏิจฺจ ปริคฺคโห, ปริคฺคหํ ปฏิจฺจ มจฺฉริยํ, มจฺฉริยํ ปฏิจฺจ อารโกฺข, อารกฺขาธิกรณํ ทณฺฑาทานํ สตฺถาทานํ กลหวิคฺคหวิวาทตุวํตุวํเปสุญฺญมุสาวาทา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, นว ตณฺหามูลกา ธมฺมา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. สตฺตาวาสสุตฺตํ

๒๔. [ที. นิ. ๓.๓๔๑] ‘‘นวยิเม, ภิกฺขเว, สตฺตาวาสาฯ กตเม นว? สนฺติ, ภิกฺขเว, สตฺตา นานตฺตกายา นานตฺตสญฺญิโน, เสยฺยถาปิ มนุสฺสา, เอกเจฺจ จ เทวา, เอกเจฺจ จ วินิปาติกาฯ อยํ ปฐโม สตฺตาวาโสฯ

‘‘สนฺติ , ภิกฺขเว, สตฺตา นานตฺตกายา เอกตฺตสญฺญิโน, เสยฺยถาปิ เทวา พฺรหฺมกายิกา ปฐมาภินิพฺพตฺตาฯ อยํ ทุติโย สตฺตาวาโสฯ

‘‘สนฺติ , ภิกฺขเว, สตฺตา เอกตฺตกายา นานตฺตสญฺญิโน, เสยฺยถาปิ เทวา อาภสฺสราฯ อยํ ตติโย สตฺตาวาโสฯ

‘‘สนฺติ, ภิกฺขเว, สตฺตา เอกตฺตกายา เอกตฺตสญฺญิโน, เสยฺยถาปิ เทวา สุภกิณฺหาฯ อยํ จตุโตฺถ สตฺตาวาโสฯ

‘‘สนฺติ, ภิกฺขเว, สตฺตา อสญฺญิโน อปฺปฏิสํเวทิโน, เสยฺยถาปิ เทวา อสญฺญสตฺตาฯ อยํ ปญฺจโม สตฺตาวาโสฯ

‘‘สนฺติ , ภิกฺขเว, สตฺตา สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา ‘อนโนฺต อากาโส’ติ อากาสานญฺจายตนูปคาฯ อยํ ฉโฏฺฐ สตฺตาวาโสฯ

‘‘สนฺติ, ภิกฺขเว, สตฺตา สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘อนนฺตํ วิญฺญาณ’นฺติ วิญฺญาณญฺจายตนูปคาฯ อยํ สตฺตโม สตฺตาวาโสฯ

‘‘สนฺติ, ภิกฺขเว, สตฺตา สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘นตฺถิ กิญฺจี’ติ อากิญฺจญฺญายตนูปคาฯ อยํ อฏฺฐโม สตฺตาวาโสฯ

‘‘สนฺติ, ภิกฺขเว, สตฺตา สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนูปคาฯ อยํ นวโม สตฺตาวาโสฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, นว สตฺตาวาสา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปญฺญาสุตฺตํ

๒๕. “ยโต โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปญฺญาย จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ, ตเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน กลฺลํ วจนาย – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามี’”ติฯ

“กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปญฺญาย จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ? ‘วีตราคํ เม จิตฺต’นฺติ ปญฺญาย จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ; ‘วีตโทสํ เม จิตฺต’นฺติ ปญฺญาย จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ; ‘วีตโมหํ เม จิตฺต’นฺติ ปญฺญาย จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ; ‘อสราคธมฺมํ เม จิตฺต’นฺติ ปญฺญาย จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ; ‘อสโทสธมฺมํ เม จิตฺต’นฺติ ปญฺญาย จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ; ‘อสโมหธมฺมํ เม จิตฺต’นฺติ ปญฺญาย จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ; ‘อนาวตฺติธมฺมํ เม จิตฺตํ กามภวายา’ติ ปญฺญาย จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ; ‘อนาวตฺติธมฺมํ เม จิตฺตํ รูปภวายา’ติ ปญฺญาย จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ; ‘อนาวตฺติธมฺมํ เม จิตฺตํ อรูปภวายา’ติ ปญฺญาย จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติฯ ยโต โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปญฺญาย จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ, ตเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน กลฺลํ วจนาย – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามี’”ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. สิลายูปสุตฺตํ

๒๖. เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สาริปุตฺโต อายสฺมา จ จนฺทิกาปุตฺโต ราชคเห วิหรนฺติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ ตตฺร โข อายสฺมา จนฺทิกาปุตฺโต ภิกฺขู อามเนฺตสิ ( ) [(อาวุโส…เป….เอตทโวจ) (สี.)] – “เทวทโตฺต, อาวุโส, ภิกฺขูนํ เอวํ ธมฺมํ เทเสติ – ‘ยโต โข, อาวุโส, ภิกฺขุโน เจตสา จิตํ โหติ, ตเสฺสตํ ภิกฺขุโน กลฺลํ เวยฺยากรณาย – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามี’”ติฯ

เอวํ วุเตฺต อายสฺมา สาริปุโตฺต อายสฺมนฺตํ จนฺทิกาปุตฺตํ เอตทโวจ – “น โข, อาวุโส จนฺทิกาปุตฺต, เทวทโตฺต ภิกฺขูนํ เอวํ ธมฺมํ เทเสติ – ‘ยโต โข, อาวุโส, ภิกฺขุโน เจตสา จิตํ โหติ, ตเสฺสตํ ภิกฺขุโน กลฺลํ เวยฺยากรณาย – ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามี’ติฯ เอวญฺจ โข, อาวุโส, จนฺทิกาปุตฺต, เทวทโตฺต ภิกฺขูนํ ธมฺมํ เทเสติ – ‘ยโต โข, อาวุโส, ภิกฺขุโน เจตสา จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ, ตเสฺสตํ ภิกฺขุโน กลฺลํ เวยฺยากรณาย – ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามี’”ติฯ

ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา จนฺทิกาปุโตฺต ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “เทวทโตฺต, อาวุโส, ภิกฺขูนํ เอวํ ธมฺมํ เทเสติ – ‘ยโต โข, อาวุโส, ภิกฺขุโน เจตสา จิตํ โหติ, ตเสฺสตํ ภิกฺขุโน กลฺลํ เวยฺยากรณาย – ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามี’”ติฯ ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต อายสฺมนฺตํ จนฺทิกาปุตฺตํ เอตทโวจ – “น โข, อาวุโส จนฺทิกาปุตฺต, เทวทโตฺต ภิกฺขูนํ เอวํ ธมฺมํ เทเสติ – ‘ยโต โข, อาวุโส, ภิกฺขุโน เจตสา จิตํ โหติ, ตเสฺสตํ ภิกฺขุโน กลฺลํ เวยฺยากรณาย – ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามี’ติฯ เอวญฺจ โข, อาวุโส จนฺทิกาปุตฺต, เทวทโตฺต ภิกฺขูนํ ธมฺมํ เทเสติ – ‘ยโต โข, อาวุโส, ภิกฺขุโน เจตสา จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ, ตเสฺสตํ ภิกฺขุโน กลฺลํ เวยฺยากรณาย – ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามี’”ติฯ

ตติยมฺปิ โข อายสฺมา จนฺทิกาปุโตฺต ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “เทวทโตฺต, อาวุโส, ภิกฺขูนํ เอวํ ธมฺมํ เทเสติ – ‘ยโต โข, อาวุโส, ภิกฺขุโน เจตสา จิตํ โหติ, ตเสฺสตํ ภิกฺขุโน กลฺลํ เวยฺยากรณาย – ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามี’”ติฯ ตติย

มฺปิ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต อายสฺมนฺตํ จนฺทิกาปุตฺตํ เอตทโวจ – ‘‘น โข, อาวุโส จนฺทิกาปุตฺต, เทวทตฺโต ภิกฺขูนํ เอวํ ธมฺมํ เทเสติ – ‘ยโต โข, อาวุโส, ภิกฺขุโน เจตสา จิตํ โหติ, ตเสฺสตํ ภิกฺขุโน กลฺลํ เวยฺยากรณาย – ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามี’ติฯ เอวญฺจ โข, อาวุโส จนฺทิกาปุตฺต, เทวทตฺโต ภิกฺขูนํ ธมฺมํ เทเสติ – ‘ยโต โข, อาวุโส, ภิกฺขุโน เจตสา จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ, ตเสฺสตํ ภิกฺขุโน กลฺลํ เวยฺยากรณาย – ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามี’’’ติฯ

‘‘กถญฺจ, อาวุโส, ภิกฺขุโน เจตสา จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ? ‘วีตราคํ เม จิตฺต’นฺติ เจตสา จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ; ‘วีตโทสํ เม จิตฺต’นฺติ เจตสา จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ; ‘วีตโมหํ เม จิตฺต’นฺติ เจตสา จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ; ‘อสราคธมฺมํ เม จิตฺต’นฺติ เจตสา จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ; ‘อสโทสธมฺมํ เม จิตฺต’นฺติ เจตสา จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ; ‘อสโมหธมฺมํ เม จิตฺต’นฺติ เจตสา จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ; ‘อนาวตฺติธมฺมํ เม จิตฺตํ กามภวายา’ติ เจตสา จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ; ‘อนาวตฺติธมฺมํ เม จิตฺตํ รูปภวายา’ติ เจตสา จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติ; ‘อนาวตฺติธมฺมํ เม จิตฺตํ อรูปภวายา’ติ เจตสา จิตฺตํ สุปริจิตํ โหติฯ เอวํ สมฺมา วิมุตฺตจิตฺตสฺส โข, อาวุโส, ภิกฺขุโน ภุสา เจปิ จกฺขุวิเญฺญยฺยา รูปา จกฺขุสฺส อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, เนวสฺส จิตฺตํ ปริยาทิยนฺติ; อมิสฺสีกตเมวสฺส จิตฺตํ โหติ ฐิตํ อาเนญฺชปฺปตฺตํ, วยํ จสฺสานุปสฺสติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, อาวุโส, สิลายูโป โสฬสกุกฺกุโกฯ ตสฺสสฺสุ อฏฺฐ กุกฺกู เหฏฺฐา เนมงฺคมา, อฏฺฐ กุกฺกู อุปริ เนมสฺสฯ อถ ปุรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย อาคเจฺฉยฺย ภุสา วาตวุฏฺฐิ, เนว นํ สงฺกเมฺปยฺย น สมฺปเวเธยฺย; อถ ปจฺฉิมาย… อถ อุตฺตราย… อถ ทกฺขิณาย เจปิ ทิสาย อาคเจฺฉยฺย ภุสา วาตวุฏฺฐิ, เนว นํ สงฺกเมฺปยฺย น สมฺปเวเธยฺยฯ ตํ กิสฺส เหตุ? คมฺภีรตฺตา, อาวุโส, เนมสฺส, สุนิขาตตฺตา สิลายูปสฺสฯ เอวเมวํ โข, อาวุโส, สมฺมา วิมุตฺตจิตฺตสฺส ภิกฺขุโน ภุสา เจปิ จกฺขุวิเญฺญยฺยา รูปา จกฺขุสฺส อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, เนวสฺส จิตฺตํ ปริยาทิยนฺติ; อมิสฺสีกตเมวสฺส จิตฺตํ โหติ ฐิตํ อาเนญฺชปฺปตฺตํ, วยํ จสฺสานุปสฺสติฯ

‘‘ภุสา เจปิ โสตวิเญฺญยฺยา สทฺทา… ฆานวิเญฺญยฺยา คนฺธา… ชิวฺหาวิเญฺญยฺยา รสา… กายวิเญฺญยฺยา โผฏฺฐพฺพา… มโนวิเญฺญยฺยา ธมฺมา มนสฺส อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, เนวสฺส จิตฺตํ ปริยาทิยนฺติ; อมิสฺสีกตเมวสฺส จิตฺตํ โหติ ฐิตํ อาเนญฺชปฺปตฺตํ, วยํ จสฺสานุปสฺสตี’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ปฐมเวรสุตฺตํ

๒๗. [อ. นิ. ๙.๙๒; สํ. นิ. ๕.๑๐๒๔] อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ ภควา เอตทโวจ –

‘‘ยโต โข, คหปติ, อริยสาวกสฺส ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ, จตูหิ จ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ, โส อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย – ‘ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิ ขีณเปตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต, โสตาปโนฺนหมสฺมิ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’’’ติฯ

‘‘กตมานิ ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ? ยํ, คหปติ, ปาณาติปาตี ปาณาติปาตปจฺจยา ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ, สมฺปรายิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ, เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ, ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต เนว ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ, น สมฺปรายิ

กมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ, น เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติฯ ปาณาติปาตา ปฏิวิรตสฺส เอวํ ตํ ภยํ เวรํ วูปสนฺตํ โหติฯ

“ยํ, คหปติ, อทินฺนาทายี…เป.… กาเมสุมิจฺฉาจารี… มุสาวาที… สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐายี สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานปจฺจยา ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ, สมฺปรายิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ, เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต เนว ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ, น สมฺปรายิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ, น เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติฯ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรตสฺส เอวํ ตํ ภยํ เวรํ วูปสนฺตํ โหติฯ อิมานิ ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติฯ

“กตเมหิ จตูหิ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ? อิธ, คหปติ, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – ‘อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา’’’ติฯ

ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – ‘สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปเนยฺยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหี’ติฯ

สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – ‘สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ อุชุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ญายปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ สามีจิปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ; ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสา’ติฯ

อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ อจฺฉิทฺเทหิ อสพเลหิ อกมฺมาเสหิ ภุชิสฺเสหิ วิญฺญุปฺปสตฺเถหิ อปรามฏฺเฐหิ สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ จตูหิ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติฯ

“ยโต โข, คหปติ, อริยสาวกสฺส อิมานิ ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ, อิเมหิ จ จตูหิ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ, โส อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย – ‘ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิ ขีณเปตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต; โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโณ’’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ทุติยเวรสุตฺตํ

๒๘. [สํ. นิ. ๕.๑๐๒๕] “ยโต โข, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ, จตูหิ จ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ, โส อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย – ‘ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิ ขีณเปตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต; โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโณ’’’ติฯ

“กตมานิ ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ? ยํ, ภิกฺขเว, ปาณาติปาตี ปาณาติปาตปจฺจยา ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ, สมฺปรายิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ, เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ, ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต…เป.… เอวํ ตํ ภยํ เวรํ วูปสนฺตํ โหติฯ

“ยํ, ภิกฺขเว, อทินฺนาทายี…เป.… สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐายี สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานปจฺจยา ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ, สมฺปรายิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ, เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โท

มนุสฺสํ ปฏิสํเวเทติ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต เนว ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ, น สมฺปรายิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ, น เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติฯ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรตสฺส เอวํ ตํ ภยํ เวรํ วูปสนฺตํ โหติฯ อิมานิ ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติฯ

‘‘กตเมหิ จตูหิ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – ‘อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา’ติฯ ธมฺเม…เป.… สงฺเฆ… อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ อจฺฉิทฺเทหิ อสพเลหิ อกมฺมาเสหิ ภุชิสฺเสหิ วิญฺญุปฺปสตฺเถหิ อปรามฏฺเฐหิ สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ จตูหิ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติฯ

‘‘ยโต โข, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส อิมานิ ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ, อิเมหิ จ จตูหิ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ, โส อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย – ‘ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิ ขีณเปตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต ; โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโณ’’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. อาฆาตวตฺถุสุตฺตํ

๒๙. [วิภ. ๙๖๐; ที. นิ. ๓.๓๔๐; อ. นิ. ๑๐.๗๙] ‘‘นวยิมานิ, ภิกฺขเว, อาฆาตวตฺถูนิฯ กตมานิ นว? ‘อนตฺถํ เม อจรี’ติ อาฆาตํ พนฺธติ; ‘อนตฺถํ เม จรตี’ติ อาฆาตํ พนฺธติ; ‘อนตฺถํ เม จริสฺสตี’ติ อาฆาตํ พนฺธติ; ‘ปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตฺถํ อจรี’ติ…เป.… ‘อนตฺถํ จรตี’ติ…เป.… ‘อนตฺถํ จริสฺสตี’ติ อาฆาตํ พนฺธติ; ‘อปฺปิยสฺส เม อมนาปสฺส อตฺถํ อจรี’ติ …เป.… ‘อตฺถํ จรตี’ติ…เป.… ‘อตฺถํ จริสฺสตี’ติ อาฆาตํ พนฺธติฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, นว อาฆาตวตฺถูนี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. อาฆาตปฏิวินยสุตฺตํ

๓๐. [ที. นิ. ๓.๓๔๐, ๓๕๙] ‘‘นวยิเม, ภิกฺขเว, อาฆาตปฏิวินยาฯ กตเม นว? ‘อนตฺถํ เม อจริ [อจรีติ (สฺยา.), เอวํ ‘‘จรติ, จริสฺสติ’’ ปเทสุปิ], ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา’ติ อาฆาตํ ปฏิวิเนติ; ‘อนตฺถํ เม จรติ, ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา’ติ อาฆาตํ ปฏิวิเนติ; ‘อนตฺถํ เม จริสฺสติ, ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา’ติ อาฆาตํ ปฏิวิเนติ; ปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตฺถํ อจริ…เป.… อนตฺถํ จรติ…เป.… ‘อนตฺถํ จริสฺสติ, ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา’ติ อาฆาตํ ปฏิวิเนติ; อปฺปิยสฺส เม อมนาปสฺส อตฺถํ อจริ…เป.… อตฺถํ จรติ…เป.… ‘อตฺถํ จริสฺสติ, ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา’ติ อาฆาตํ ปฏิวิเนติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, นว อาฆาตปฏิวินยา’’ติฯ ทสมํฯ

๑๑. อนุปุพฺพนิโรธสุตฺตํ

๓๑. ‘‘นวยิเม, ภิกฺขเว, อนุปุพฺพนิโรธาฯ กตเม นว? ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส กามสญฺญา [อามิสฺสสญฺญา (สฺยา.)] นิรุทฺธา โหติ; ทุติยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส วิตกฺกวิจารา นิรุทฺธา โหนฺติ; ตติยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส ปีติ นิรุทฺธา โหติ; จตุตฺถํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อสฺสาสปสฺสาสา นิรุทฺธา โหนฺติ; อากาสานญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส รูปสญฺญา นิรุทฺธา โหติ; วิญฺญาณญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส อากาสานญฺจายตนสญฺญา นิรุทฺธา โหติ; อากิญฺจญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญา นิรุทฺธา โหติ ; เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส อา

กิญฺจญฺญายตนสญฺญา นิรุทฺธา โหติ; สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส สญฺญา จ เวทนา จ นิรุทฺธา โหนฺติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, นว อนุปุพฺพนิโรธา’’ติ [ที. นิ. ๓.๓๔๔, ๓๔๙]ฯ เอกาทสมํฯ

สตฺตาวาสวคฺค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ติฐานํ ขฬุโงฺก ตณฺหา, สตฺตปญฺญา สิลายุโป;
เทฺว เวรา เทฺว อาฆาตานิ, อนุปุพฺพนิโรเธน จาติฯ

๔. มหาวโคฺค

๑. อนุปุพฺพวิหารสุตฺตํ

๓๒. [ที. นิ. ๓.๓๔๔, ๓๕๙] ‘‘นวยิเม , ภิกฺขเว, อนุปุพฺพวิหารา. กตเม นว? [เอตฺถ สี. ปี. โปตฺถเกสุ ‘‘อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหี’’ ติอาทินา วิตฺถเรน ปาโฐ ทิสฺสติ] ปฐมํ ฌานํ, ทุติยํ ฌานํ, ตติยํ ฌานํ, จตุตฺถํ ฌานํ, อากาสานญฺจายตนํ, วิญฺญาณญฺจายตนํ, อากิญฺจญฺญายตนํ, เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ, สญฺญาเวทยิตนิโรโธ – อิเม โข, ภิกฺขเว, นว อนุปุพฺพวิหารา’’ติ. ปฐมํ.

๒. อนุปุพฺพวิหารสมาปตฺติสุตฺตํ

๓๓. ‘‘นวยิมา, ภิกฺขเว [นว ภิกฺขเว (?)], อนุปุพฺพวิหารสมาปตฺติโย เทเสสฺสามิ, ตํ สุณาถ…เป.… กตมา จ, ภิกฺขเว, นว อนุปุพฺพวิหารสมาปตฺติโย? ยตฺถ กามา นิรุชฺฌนฺติ, เย จ กาเม นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺติ, ‘อทฺธา เต อายสฺมนฺโต นิจฺฉาตา นิพฺพุตา ติณฺณา ปารงฺคตา ตทงฺเคนา’ติ วทามิ. ‘กตฺถ กามา นิรุชฺฌนฺติ, เก จ กาเม นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺติ – อหเมตํ น ชานามิ อหเมตํ น ปสฺสามี’ติ, อิติ โย เอวํ วเทยฺย, โส เอวมสฺส วจนีโย – ‘อิธาวุโส , ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. เอตฺถ กามา นิรุชฺฌนฺติ, เต จ กาเม นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺตี’ติ. อทฺธา, ภิกฺขเว, อสโฐ อมายาวี ‘สาธู’ติ ภาสิตํ อภินเนฺทยฺย อนุโมเทยฺย; ‘สาธู’ติ ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา นมสฺสมาโน ปญฺชลิโก ปยิรุปาเสยฺย.

‘‘ยตฺถ วิตกฺกวิจารา นิรุชฺฌนฺติ, เย จ วิตกฺกวิจาเร นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺติ, ‘อทฺธา เต อายสฺมนฺโต นิจฺฉาตา นิพฺพุตา ติณฺณา ปารงฺคตา ตทงฺเคนา’ติ วทามิ. ‘กตฺถ วิตกฺกวิจารา นิรุชฺฌนฺติ, เก จ วิตกฺกวิจาเร นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺติ – อหเมตํ น ชานามิ อหเมตํ น ปสฺสามี’ติ, อิติ โย เอวํ วเทยฺย, โส เอวมสฺส วจนีโย – ‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป.… ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; เอตฺถ วิตกฺกวิจารา นิรุชฺฌนฺติ, เต จ วิตกฺกวิจาเร นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺตี’ติ. อทฺธา, ภิกฺขเว, อสโฐ อมายาวี ‘สาธู’ติ ภาสิตํ อภินเนฺทยฺย อนุโมเทยฺย; ‘สาธู’ติ ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา นมสฺสมาโน ปญฺชลิโก ปยิรุปาเสยฺย.

‘‘ยตฺถ ปีติ นิรุชฺฌติ, เย จ ปีตึ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺติ, ‘อทฺธา เต อายสฺมนฺโต นิจฺฉาตา นิพฺพุตา ติณฺณา ปารงฺคตา ตทงฺเคนา’ติ วทามิ. ‘กตฺถ ปีติ นิรุชฺฌติ, เก จ ปีตึ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺติ – อหเมตํ น ชานามิ อหเมตํ น ปสฺสามี’ติ, อิติ โย เอวํ วเทยฺย, โส เอวมสฺส วจนีโย – ‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ ปีติยา จ วิราคา…เป.… ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; เอตฺถ ปีติ นิรุชฺฌติ, เต จ ปีตึ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺตี’ติ. อทฺธา, ภิกฺขเว, อสโฐ อมายาวี ‘สาธู’ติ ภาสิตํ อภินเนฺทยฺย อนุโมเทยฺย; ‘สาธู’ติ ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา นมสฺสมาโน ปญฺชลิโก ปยิรุปาเสยฺย.

‘‘ยตฺถ อุเปกฺขาสุขํ นิรุชฺฌติ, เย จ อุเปกฺขาสุขํ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺติ, ‘อทฺธา เต อายสฺมนฺโต นิจฺฉาตา นิพฺพุตา ติณฺณา ปารงฺคตา ตทงฺเคนา’ติ วทามิ. ‘กตฺถ อุเปกฺขาสุขํ นิรุชฺฌติ, เก จ อุเปกฺขาสุขํ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺติ – อหเมตํ น ชานามิ อหเมตํ น

ปสฺสามี’ติ, อิติ โย เอวํ วเทยฺย, โส เอวมสฺส วจนีโย – ‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา… เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; เอตฺถ อุเปกฺขาสุขํ นิรุชฺฌติ, เต จ อุเปกฺขาสุขํ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺตี’ติฯ อทฺธา, ภิกฺขเว, อสโฐ อมายาวี ‘สาธู’ติ ภาสิตํ อภินนฺทยฺย อนุโมเทยฺย; ‘สาธู’ติ ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา นมสฺสมาโน ปญฺชลิโก ปยิรุปาเสยฺยฯ

“ยตฺถ รูปสญฺญา นิรุชฺฌติ, เย จ รูปสญฺญํ [ยตฺถ รูปสญฺญา นิรุชฺฌนฺติ, เย จ รูปสญฺญา (สี. สฺยา. ปี.)] นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺติ, ‘อทฺธา เต อายสฺมนฺโต นิจฺฉาตา นิพฺพุตา ติณฺณา ปารงฺคตา ตทเงฺคนา’ติ วทามิฯ ‘กตฺถ รูปสญฺญา นิรุชฺฌติ , เก จ รูปสญฺญํ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺติ – อหเมตํ น ชานามิ อหเมตํ น ปสฺสามี’ติ, อิติ โย เอวํ วเทยฺย, โส เอวมสฺส วจนีโย – ‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา อนนฺโต อากาโสติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอตฺถ รูปสญฺญา นิรุชฺฌติ, เต จ รูปสญฺญํ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺตี’ติฯ อทฺธา, ภิกฺขเว, อสโฐ อมายาวี ‘สาธู’ติ ภาสิตํ อภินนฺทยฺย อนุโมเทยฺย; ‘สาธู’ติ ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา นมสฺสมาโน ปญฺชลิโก ปยิรุปาเสยฺยฯ

“ยตฺถ อากาสานญฺจายตนสญฺญา นิรุชฺฌติ, เย จ อากาสานญฺจายตนสญฺญํ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺติ, ‘อทฺธา เต อายสฺมนฺโต นิจฺฉาตา นิพฺพุตา ติณฺณา ปารงฺคตา ตทเงฺคนา’ติ วทามิฯ ‘กตฺถ อากาสานญฺจายตนสญฺญา นิรุชฺฌติ, เก จ อากาสานญฺจายตนสญฺญํ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺติ – อหเมตํ น ชานามิ อหเมตํ น ปสฺสามี’ติ, อิติ โย เอวํ วเทยฺย, โส เอวมสฺส วจนีโย – ‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอตฺถ อากาสานญฺจายตนสญฺญา นิรุชฺฌติ, เต จ อากาสานญฺจายตนสญฺญํ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺตี’ติฯ อทฺธา, ภิกฺขเว, อสโฐ อมายาวี ‘สาธู’ติ ภาสิตํ อภินนฺทยฺย อนุโมเทยฺย; ‘สาธู’ติ ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา นมสฺสมาโน ปญฺชลิโก ปยิรุปาเสยฺยฯ

“ยตฺถ วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญา นิรุชฺฌติ, เย จ วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญํ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺติ, ‘อทฺธา เต อายสฺมนฺโต นิจฺฉาตา นิพฺพุตา ติณฺณา ปารงฺคตา ตทเงฺคนา’ติ วทามิฯ ‘กตฺถ วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญา นิรุชฺฌติ, เก จ วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญํ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺติ – อหเมตํ น ชานามิ อหเมตํ น ปสฺสามี’ติ, อิติ โย เอวํ วเทยฺย, โส เอวมสฺส วจนีโย – ‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม นตฺถิ กิญฺจีติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอตฺถ วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญา นิรุชฺฌติ, เต จ วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญํ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺตี’ติฯ อทฺธา, ภิกฺขเว, อสโฐ อมายาวี ‘สาธู’ติ ภาสิตํ อภินนฺทยฺย อนุโมเทยฺย ; ‘สาธู’ติ ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา นมสฺสมาโน ปญฺชลิโก ปยิรุปาเสยฺยฯ

“ยตฺถ อากิญฺจญฺญายตนสญฺญา นิรุชฺฌติ, เย จ อากิญฺจญฺญายตนสญฺญํ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺติ, ‘อทฺธา เต อายสฺมนฺโต นิจฺฉาตา นิพฺพุตา ติณฺณา ปารงฺคตา ตทเงฺคนา’ติ วทามิฯ ‘กตฺถ อากิญฺจญฺญายตนสญฺญา นิรุชฺฌติ, เก จ อากิญฺจญฺญายตนสญฺญํ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺติ – อหเมตํ น ชานามิ อหเมตํ น ปสฺสามี’ติ, อิติ โย เอวํ วเทยฺย, โส เอวมสฺส วจนีโย – ‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอตฺถ อากิญฺจญฺญายตนสญฺญา นิรุชฺฌติ, เต จ อากิญฺจญฺญายตนสญฺญํ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺตี’ติฯ อทฺธา, ภิกฺขเว, อสโฐ อมายาวี

‘สาธู’ติ ภาสิตํ อภินเนฺทยฺย อนุโมเทยฺย; ‘สาธู’ติ ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา นมสฺสมาโน ปญฺชลิโก ปยิรุปาเสยฺยฯ

‘‘ยตฺถ เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญา นิรุชฺฌติ, เย จ เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญํ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺติ, ‘อทฺธา เต อายสฺมนฺโต นิจฺฉาตา นิพฺพุตา ติณฺณา ปารงฺคตา ตทเงฺคนา’ติ วทามิฯ ‘กตฺถ เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญา นิรุชฺฌติ, เก จ เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญํ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺติ – อหเมตํ น ชานามิ อหเมตํ น ปสฺสามี’ติ, อิติ โย เอวํ วเทยฺย, โส เอวมสฺส วจนีโย – ‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอตฺถ เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญา นิรุชฺฌติ, เต จ เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญํ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรนฺตี’ติฯ อทฺธา, ภิกฺขเว, อสโฐ อมายาวี ‘สาธู’ติ ภาสิตํ อภินเนฺทยฺย อนุโมเทยฺย; ‘สาธู’ติ ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา นมสฺสมาโน ปญฺชลิโก ปยิรุปาเสยฺยฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, นว อนุปุพฺพวิหารสมาปตฺติโย’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. นิพฺพานสุขสุตฺตํ

๓๔. เอกํ สมยํ อายสฺมา สาริปุตฺโต ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ ตตฺร โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘สุขมิทํ, อาวุโส, นิพฺพานํฯ สุขมิทํ , อาวุโส, นิพฺพาน’’นฺติฯ เอวํ วุเตฺต อายสฺมา อุทายี อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กิํ ปเนตฺถ, อาวุโส สาริปุตฺต, สุขํ ยเทตฺถ นตฺถิ เวทยิต’’นฺติ? ‘‘เอตเทว เขฺวตฺถ, อาวุโส, สุขํ ยเทตฺถ นตฺถิ เวทยิตํฯ ปญฺจิเม, อาวุโส, กามคุณาฯ กตเม ปญฺจ? จกฺขุวิเญฺญยฺยา รูปา อิฎฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียา, โสตวิเญฺญยฺยา สทฺทา…เป.… ฆานวิเญฺญยฺยา คนฺธา… ชิวฺหาวิเญฺญยฺยา รสา… กายวิเญฺญยฺยา โผฎฺฐพฺพา อิฎฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียา – อิเม โข, อาวุโส, ปญฺจ กามคุณาฯ ยํ โข, อาวุโส, อิเม ปญฺจ กามคุเณ ปฎิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ, อิทํ วุจฺจตาวุโส, กามสุขํฯ

‘‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ตสฺส เจ, อาวุโส, ภิกฺขุโน อิมินา วิหาเรน วิหรโต กามสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ, สฺวสฺส โหติ อาพาโธฯ เสยฺยถาปิ, อาวุโส, สุขิโน ทุกฺขํ อุปฺปเชฺชยฺย ยาวเทว อาพาธาย; เอวเมวสฺส เต กามสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส โหติ อาพาโธฯ โย โข ปนาวุโส, อาพาโธ ทุกฺขเมตํ วุตฺตํ ภควตาฯ อิมินาปิ โข เอตํ, อาวุโส, ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา สุขํ นิพฺพานํฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป.… ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ตสฺส เจ, อาวุโส, ภิกฺขุโน อิมินา วิหาเรน วิหรโต วิตกฺกสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ, สฺวสฺส โหติ อาพาโธฯ เสยฺยถาปิ, อาวุโส, สุขิโน ทุกฺขํ อุปฺปเชฺชยฺย ยาวเทว อาพาธาย; เอวเมวสฺส เต วิตกฺกสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ ฯ สฺวสฺส โหติ อาพาโธฯ โย โข ปนาวุโส, อาพาโธ ทุกฺขเมตํ วุตฺตํ ภควตาฯ อิมินาปิ โข เอตํ, อาวุโส, ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา สุขํ นิพฺพานํฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ ปีติยา จ วิราคา…เป.… ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ตสฺส เจ, อาวุโส, ภิกฺขุโน อิมินา วิหาเรน วิหรโต ปีติสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ, สฺวสฺส โหติ อาพาโธฯ เสยฺยถาปิ , อาวุโส, สุขิโน ทุกฺขํ อุปฺปเชฺชยฺย ยาวเทว อาพาธาย;

เอวเมวสฺส เต ปีติสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส โหติ อาพาโธฯ โย โข ปนาวุโส, อาพาโธ ทุกฺขเมตํ วุตฺตํ ภควตาฯ อิมินาปิ โข เอตํ, อาวุโส, ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา สุขํ นิพฺพานํฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ตสฺส เจ, อาวุโส, ภิกฺขุโน อิมินา วิหาเรน วิหรโต อุเปกฺขาสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ, สฺวสฺส โหติ อาพาโธฯ เสยฺยถาปิ, อาวุโส, สุขิโน ทุกฺขํ อุปฺปเชฺชยฺย ยาวเทว อาพาธาย; เอวเมวสฺส เต อุเปกฺขาสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส โหติ อาพาโธฯ โย โข ปนาวุโส, อาพาโธ ทุกฺขเมตํ วุตฺตํ ภควตาฯ อิมินาปิ โข เอตํ, อาวุโส, ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา สุขํ นิพฺพานํฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา อนนฺโต อากาโสติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ตสฺส เจ, อาวุโส, ภิกฺขุโน อิมินา วิหาเรน วิหรโต รูปสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ, สฺวสฺส โหติ อาพาโธฯ เสยฺยถาปิ, อาวุโส, สุขิโน ทุกฺขํ อุปฺปเชฺชยฺย ยาวเทว อาพาธาย; เอวเมวสฺส เต รูปสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ ฯ สฺวสฺส โหติ อาพาโธฯ โย โข ปนาวุโส, อาพาโธ ทุกฺขเมตํ วุตฺตํ ภควตาฯ อิมินาปิ โข เอตํ, อาวุโส, ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา สุขํ นิพฺพานํฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ตสฺส เจ , อาวุโส, ภิกฺขุโน อิมินา วิหาเรน วิหรโต อากาสานญฺจายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ, สฺวสฺส โหติ อาพาโธฯ เสยฺยถาปิ, อาวุโส, สุขิโน ทุกฺขํ อุปฺปเชฺชยฺย ยาวเทว อาพาธาย; เอวเมวสฺส เต อากาสานญฺจายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส โหติ อาพาโธฯ โย โข ปนาวุโส, อาพาโธ ทุกฺขเมตํ วุตฺตํ ภควตาฯ อิมินาปิ โข เอตํ, อาวุโส, ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา สุขํ นิพฺพานํฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม, นตฺถิ กิญฺจีติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ตสฺส เจ, อาวุโส, ภิกฺขุโน อิมินา วิหาเรน วิหรโต วิญฺญาณญฺจายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ, สฺวสฺส โหติ อาพาโธฯ เสยฺยถาปิ, อาวุโส, สุขิโน ทุกฺขํ อุปฺปเชฺชยฺย ยาวเทว อาพาธาย; เอวเมวสฺส เต วิญฺญาณญฺจายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส โหติ อาพาโธฯ โย โข ปนาวุโส, อาพาโธ ทุกฺขเมตํ วุตฺตํ ภควตาฯ อิมินาปิ โข เอตํ, อาวุโส, ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา สุขํ นิพฺพานํฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ตสฺส เจ, อาวุโส, ภิกฺขุโน อิมินา วิหาเรน วิหรโต อากิญฺจญฺญายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ, สฺวสฺส โหติ อาพาโธฯ เสยฺยถาปิ, อาวุโส, สุขิโน ทุกฺขํ อุปฺปเชฺชยฺย ยาวเทว อาพาธาย; เอวเมวสฺส เต อากิญฺจญฺญายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส โหติ อาพาโธฯ โย โข ปนาวุโส, อาพาโธ ทุกฺขเมตํ วุตฺตํ ภควตาฯ อิมินาปิ โข เอตํ, อาวุโส, ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา สุขํ นิพฺพานํฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ปญฺญาย จสฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณา โหนฺติฯ อิมินาปิ โข เอตํ, อาวุโส, ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา สุขํ นิพฺพาน’’นฺติฯ ตติยํฯ

๔. คาวีอุปมาสุตฺตํ

๓๕. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, คาวี ปพฺพเตยฺยา พาลา อพฺยตฺตา อเขตฺตญฺญู อกุสลา วิสเม ปพฺพเต จริตุํฯ ตสฺสา เอวมสฺส – ‘ยํนูนาหํ อคตปุพฺพญฺเจว ทิสํ คจฺเฉยฺยํ, อขาทิตปุพฺพานิ จ ติณานิ ขาเทยฺยํ, อปีตปุพฺพานิ จ ปานียานิ ปิเวยฺย’นฺติฯ สา ปุริมํ ปาทํ น สุปฺปติฏฺฐิตํ ปติฏฺฐาเปตฺวา ปจฺฉิมํ ปาทํ อุทฺธเรยฺยฯ สา น เจว อคตปุพฺพํ ทิสํ คจฺเฉยฺย, น จ อขาทิตปุพฺพานิ ติณานิ ขาเทยฺย, น จ อปีตปุพฺพานิ ปานียานิ ปิเวยฺย; ยสฺมิํ จสฺสา ปเทเส ฐิตาย เอวมสฺส – ‘ยํนูนาหํ อคตปุพฺพญฺเจว ทิสํ คจฺเฉยฺยํ, อขาทิตปุพฺพานิ จ ติณานิ ขาเทยฺยํ, อปีตปุพฺพานิ จ ปานียานิ ปิเวยฺย’นฺติ ตญฺจ ปเทสํ น โสตฺถินา ปจฺจาคจฺเฉยฺยฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถา หิ สา, ภิกฺขเว, คาวี ปพฺพเตยฺยา พาลา อพฺยตฺตา อเขตฺตญฺญู อกุสลา วิสเม ปพฺพเต จริตุํฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อิเธกจฺโจ ภิกฺขุ พาโล อพฺยตฺโต อเขตฺตญฺญู อกุสโล วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; โส ตํ นิมิตฺตํ น อาเสวติ น ภาเวติ น พหุลีกโรติ น สฺวาธิฏฺฐิตํ อธิฏฺฐาติฯ

‘‘ตสฺส เอวํ โหติ – ‘ยํนูนาหํ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ โส น สโกฺกติ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป.… ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริตุํฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘ยํนูนาหํ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ โส น สโกฺกติ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริตุํฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ‘ภิกฺขุ อุภโต ภฏฺฐ อุภโต ปริหีโน, เสยฺยถาปิ สา คาวี ปพฺพเตยฺยา พาลา อพฺยตฺตา อเขตฺตญฺญู อกุสลา วิสเม ปพฺพเต จริตุํ’’’ฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, คาวี ปพฺพเตยฺยา ปณฺฑิตา พฺยตฺตา เขตฺตญฺญู กุสลา วิสเม ปพฺพเต จริตุํฯ ตสฺสา เอวมสฺส – ‘ยํนูนาหํ อคตปุพฺพญฺเจว ทิสํ คจฺเฉยฺยํ, อขาทิตปุพฺพานิ จ ติณานิ ขาเทยฺยํ, อปีตปุพฺพานิ จ ปานียานิ ปิเวยฺย’นฺติฯ สา ปุริมํ ปาทํ สุปฺปติฏฺฐิตํ ปติฏฺฐาเปตฺวา ปจฺฉิมํ ปาทํ อุทฺธเรยฺยฯ สา อคตปุพฺพญฺเจว ทิสํ คจฺเฉยฺย, อขาทิตปุพฺพานิ จ ติณานิ ขาเทยฺย, อปีตปุพฺพานิ จ ปานียานิ ปิเวยฺยฯ ยสฺมิํ จสฺสา ปเทเส ฐิตาย เอวมสฺส – ‘ยํนูนาหํ อคตปุพฺพญฺเจว ทิสํ คจฺเฉยฺยํ, อขาทิตปุพฺพานิ จ ติณานิ ขาเทยฺยํ, อปีตปุพฺพานิ จ ปานียานิ ปิเวยฺย’นฺติ ตญฺจ ปเทสํ โสตฺถินา ปจฺจาคจฺเฉยฺยฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถา หิ สา, ภิกฺขเว, คาวี ปพฺพเตยฺยา ปณฺฑิตา พฺยตฺตา เขตฺตญฺญู กุสลา วิสเม ปพฺพเต จริตุํฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อิเธกจฺโจ ภิกฺขุ ปณฺฑิโต พฺยตฺโต เขตฺตญฺญู กุสโล วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ สฺวาธิฏฺฐิตํ อธิฏฺฐาติฯ

‘‘ตสฺส เอวํ โหติ – ‘ยํนูนาหํ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ โส ทุติยํ ฌานํ อนภิหิํสมาโน วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา… ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ สฺวาธิฏฺฐิตํ อธิฏฺฐาติฯ

‘‘ตสฺส เอวํ โหติ – ‘ยํนูนาหํ ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหเรยฺยํ สโต จ สมฺปชาโน, สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทยฺยํ ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ – อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ โส ตติยํ ฌานํ อนภิหิํสมาโน ปีติยา จ วิราคา…เป.… ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ สฺวาธิฏฺฐิตํ อธิฏฺฐาติฯ

‘‘ตสฺส เอวํ โหติ – ‘ยํนูนาหํ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ โส จตุตฺถํ ฌานํ อนภิหึสมาโน สุขสฺส จ ปหานา…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ สฺวาธิฏฺฐิตํ อธิฏฺฐาติฯ

‘‘ตสฺส เอวํ โหติ – ‘ยํนูนาหํ สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา อนนฺโต อากาโสติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ โส อากาสานญฺจายตนํ อนภิหึสมาโน สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา …เป.… อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ สฺวาธิฏฺฐิตํ อธิฏฺฐาติฯ

‘‘ตสฺส เอวํ โหติ – ‘ยํนูนาหํ สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ โส วิญฺญาณญฺจายตนํ อนภิหึสมาโน สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘อนนฺตํ วิญฺญาณ’นฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ สฺวาธิฏฺฐิตํ อธิฏฺฐาติฯ

‘‘ตสฺส เอวํ โหติ – ‘ยํนูนาหํ สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม นตฺถิ กิญฺจีติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ โส อากิญฺจญฺญายตนํ อนภิหึสมาโน สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘นตฺถิ กิญฺจี’ติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ สฺวาธิฏฺฐิตํ อธิฏฺฐาติฯ

‘‘ตสฺส เอวํ โหติ – ‘ยํนูนาหํ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ โส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อนภิหึสมาโน สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ สฺวาธิฏฺฐิตํ อธิฏฺฐาติฯ

‘‘ตสฺส เอวํ โหติ – ‘ยํนูนาหํ สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ โส สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อนภิหึสมาโน สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ

‘‘ยโต โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ตํ ตเทว สมาปตฺตึ สมาปชฺชติปิ วุฏฺฐาติปิ, ตสฺส มุทุ จิตฺตํ โหติ กมฺมญฺญํฯ มุทุนา กมฺมญฺญูน จิตฺเตน อปฺปมาโณ สมาธิ โหติ สุภาวิโตฯ โส อปฺปมาเณน สมาธินา สุภาวิเตน ยสฺส ยสฺส อภิญฺญาสจฺฉิกรณียสฺส ธมฺมสฺส จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ อภิญฺญาสจฺฉิกิริยาย ตตฺร ตเตฺรว สกฺขิภพฺพตํ ปาปุณาติ สติ สติ อายตเนฯ

‘‘โส สเจ อากงฺขติ – ‘อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุภเวยฺยํ, เอโกปิ หุตฺวา พหุธา อสฺสํ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก อสฺสํ…เป.… ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วเตฺตยฺย’นฺติ, ตตฺร ตเตฺรว สกฺขิภพฺพตํ ปาปุณาติ สติ สติ อายตเนฯ

‘‘โส สเจ อากงฺขติ – ทิพฺพาย โสตธาตุยา…เป.… สติ สติ อายตเนฯ

‘‘โส สเจ อากงฺขติ – ‘ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชาเนยฺยํ, สราคํ วา จิตฺตํ สราคํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยํ, วีตราคํ วา จิตฺตํ วีตราคํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยํ, สโทสํ วา จิตฺตํ สโทสํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยํ, วีตโทสํ วา จิตฺตํ วีตโทสํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยํ, สโมหํ วา จิตฺตํ ส

โมหํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยํ, วีตโมหํ วา จิตฺตํ... สํขิตฺตํ วา จิตฺตํ... วิกฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ... มหคฺคตํ วา จิตฺตํ... อมหคฺคตํ วา จิตฺตํ... สอุตฺตรํ วา จิตฺตํ... อนุตฺตรํ วา จิตฺตํ... สมาหิตํ วา จิตฺตํ... อสมาหิตํ วา จิตฺตํ... วิมุตฺตํ วา จิตฺตํ... อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ อวิมุตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺย'นฺติ, ตตฺร ตเตฺรว สกฺขิภพฺพตํ ปาปุณาติ สติ สติ อายตเนฯ

"โส สเจ อากงฺขติ – 'อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสเรยฺยํ, เสยฺยถิทํ – เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย...เป.... อิติ สาการํ สอุทฺทิสํ อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสเรยฺย'นฺติ, ตตฺร ตเตฺรว สกฺขิภพฺพตํ ปาปุณาติ สติ สติ อายตเนฯ

"โส สเจ อากงฺขติ – 'ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน...เป.... ยถากมฺมูปเค สเตฺต ปชาเนยฺย'นฺติ, ตตฺร ตเตฺรว สกฺขิภพฺพตํ ปาปุณาติ สติ สติ อายตเนฯ

"โส สเจ อากงฺขติ – 'อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฎฺฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย'นฺติ, ตตฺร ตเตฺรว สกฺขิภพฺพตํ ปาปุณาติ สติ สติ อายตเน"ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ฌานสุตฺตํ

๓๖. "ปฐมมฺปาหํ , ภิกฺขเว, ฌานํ นิสฺสาย อาสวานํ ขยํ วทามิ ; ทุติยมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ฌานํ นิสฺสาย อาสวานํ ขยํ วทามิ; ตติยมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ฌานํ นิสฺสาย อาสวานํ ขยํ วทามิ; จตุตฺถมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ฌานํ นิสฺสาย อาสวานํ ขยํ วทามิ; อากาสานญฺจายตนมฺปาหํ, ภิกฺขเว, นิสฺสาย อาสวานํ ขยํ วทามิ; วิญฺญาณญฺจายตนมฺปาหํ, ภิกฺขเว, นิสฺสาย อาสวานํ ขยํ วทามิ; อากิญฺจญฺญายตนมฺปาหํ, ภิกฺขเว, นิสฺสาย อาสวานํ ขยํ วทามิ; เนวสญฺญานาสญฺญายตนมฺปาหํ, ภิกฺขเว, นิสฺสาย อาสวานํ ขยํ วทามิ; สญฺญาเวทยิตนิโรธมฺปาหํ, ภิกฺขเว, นิสฺสาย อาสวานํ ขยํ วทามิฯ

"'ปฐมมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ฌานํ นิสฺสาย อาสวานํ ขยํ วทามี'ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฎิจฺจ วุตฺตํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ...เป.... ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ยเทว ตตฺถ โหติ รูปคตํ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ, เต ธเมฺม อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคโต คณฺฑโต สลฺลโต อฆโต อาพาธโต ปรโต ปโลกโต สุญฺญโต อนตฺตโต สมนุปสฺสติฯ โส เตหิ ธเมฺมหิ จิตฺตํ ปฎิวาเปติ [ปติฎฺฐาเปติ (สฺยา.), ปฎิปาเทติ (ก.) ม. นิ. ๒.๑๓๓ ปสฺสิตพฺพํ]ฯ โส เตหิ ธเมฺมหิ จิตฺตํ ปฎิวาเปตฺวา [ปติฎฺฐาเปตฺวา (สฺยา.), ปฎิปาเทตฺวา (ก.)] อมตาย ธาตุยา จิตฺตํ อุปสํหรติ – 'เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณีตํ ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฎินิสฺสโคฺค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพาน'นฺติฯ โส ตตฺถ ฐิโต อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติฯ โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ, เตเนว ธมฺมราเคน ตาย ธมฺมนนฺทิยา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธโมฺม ตสฺมา โลกาฯ

"เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อิสฺสาโส วา อิสฺสาสเนฺตวาสี วา ติณปุริสรูปเก วา มตฺติกาปุเญฺช วา โยคฺคํ กริตฺวา, โส อปเรน สมเยน ทูเรปาตี จ โหติ อกฺขณเวธี จ มหโต จ กายสฺส ปทาเลตา [ปทาลิตา (ก.) อ. นิ. ๓.๑๓๔; ๔.๑๘๑]; เอวเมวํ โข , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ...เป.... ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ยเทว ตตฺถ โหติ รูปคตํ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ, เต ธเมฺม อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคโต คณฺฑโต สลฺลโต อฆโต อาพาธโต

ปรโต ปโลกโต สุญฺญโต อนตฺตโต สมนุปสฺสติฯ โส เตหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปฏิวาเปติ ฯ โส เตหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปฏิวาเปตฺวา อมตาย ธาตุยา จิตฺตํ อุปสํหรติ – 'เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณีตํ ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสโคฺค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพาน'นฺติฯ โส ตตฺถ ฐิโต อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติฯ โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ, เตเนว ธมฺมราเคน ตาย ธมฺมนนฺทิยา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธโมฺม ตสฺมา โลกาฯ 'ปฐมมฺปาหํ , ภิกฺขเว, ฌานํ นิสฺสาย อาสวานํ ขยํ วทามี'ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

''ทุติยมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ฌานํ นิสฺสาย…เป.… ตติยมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ฌานํ นิสฺสาย… 'จตุตฺถมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ฌานํ นิสฺสาย อาสวานํ ขยํ วทามี'ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุเพฺพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธิํ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ยเทว ตตฺถ โหติ รูปคตํ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ, เต ธมฺเม อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคโต คณฺฑโต สลฺลโต อฆโต อาพาธโต ปรโต ปโลกโต สุญฺญโต อนตฺตโต สมนุปสฺสติฯ โส เตหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปฏิวาเปติฯ โส เตหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปฏิวาเปตฺวา อมตาย ธาตุยา จิตฺตํ อุปสํหรติ – 'เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณีตํ ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสโคฺค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพาน'นฺติฯ โส ตตฺถ ฐิโต อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติฯ โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ, เตเนว ธมฺมราเคน ตาย ธมฺมนนฺทิยา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธโมฺม ตสฺมา โลกาฯ

''เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, อิสฺสาโส วา อิสฺสาสเนฺตวาสี วา ติณปุริสรูปเก วา มตฺติกาปุเญฺช วา โยคฺคํ กริตฺวา, โส อปเรน สมเยน ทูเรปาตี จ โหติ อกฺขณเวธี จ มหโต จ กายสฺส ปทาเลตา ; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา, ทุกฺขสฺส จ ปหานา, ปุเพฺพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธิํ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ยเทว ตตฺถ โหติ รูปคตํ เวทนาคตํ…เป.… อนาวตฺติธโมฺม ตสฺมา โลกาฯ 'จตุตฺถมฺปาหํ , ภิกฺขเว, ฌานํ นิสฺสาย อาสวานํ ขยํ วทามี'ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

'''อากาสานญฺจายตนมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ฌานํ นิสฺสาย อาสวานํ ขยํ วทามี'ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา 'อนโนฺต อากาโส'ติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ยเทว ตตฺถ โหติ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ, เต ธมฺเม อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคโต คณฺฑโต สลฺลโต อฆโต อาพาธโต ปรโต ปโลกโต สุญฺญโต อนตฺตโต สมนุปสฺสติฯ โส เตหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปฏิวาเปติฯ โส เตหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปฏิวาเปตฺวา อมตาย ธาตุยา จิตฺตํ อุปสํหรติ – 'เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณีตํ ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสโคฺค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพาน'นฺติฯ โส ตตฺถ ฐิโต อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติฯ โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ, เตเนว ธมฺมราเคน ตาย ธมฺมนนฺทิยา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธโมฺม ตสฺมา โลกาฯ

''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อิสฺสาโส วา อิสฺสาสเนฺตวาสี วา ติณปุริสรูปเก วา มตฺติกาปุเญฺช วา โยคฺคํ กริตฺวา, โส อปเรน สมเยน ทูเรปาตี จ โหติ อกฺขณเวธี จ มหโต จ กายสฺส ปทาเลตา; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา

นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา ‘อนนฺโต อากาโส’ติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ยเทว ตตฺถ โหติ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ…เป.… อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกาฯ ‘อากาสานญฺจายตนมฺปาหํ, ภิกฺขเว, นิสฺสาย อาสวานํ ขยํ วทามี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘วิญฺญาณญฺจายตนมฺปาหํ , ภิกฺขเว, นิสฺสาย…เป.… อากิญฺจญฺญายตนมฺปาหํ, ภิกฺขเว, นิสฺสาย อาสวานํ ขยํ วทามี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ ฯ กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘นตฺถิ กิญฺจี’ติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ยเทว ตตฺถ โหติ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ, เต ธมฺเม อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคโต คณฺฑโต สลฺลโต อฆโต อาพาธโต ปรโต ปโลกโต สุญฺญโต อนตฺตโต สมนุปสฺสติฯ โส เตหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปฏิวาเปติฯ โส เตหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปฏิวาเปตฺวา อมตาย ธาตุยา จิตฺตํ อุปสํหรติ – ‘เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณีตํ ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพาน’นฺติฯ โส ตตฺถ ฐิโต อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติฯ โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ, เตเนว ธมฺมราเคน ตาย ธมฺมนนฺทิยา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกาฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อิสฺสาโส วา อิสฺสาสเนฺตวาสี วา ติณปุริสรูปเก วา มตฺติกาปุญฺเช วา โยคฺคํ กริตฺวา, โส อปเรน สมเยน ทูเรปาตี จ โหติ อกฺขณเวธี จ มหโต จ กายสฺส ปทาเลตา; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘นตฺถิ กิญฺจี’ติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ยเทว ตตฺถ โหติ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ, เต ธมฺเม อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคโต คณฺฑโต สลฺลโต อฆโต อาพาธโต ปรโต ปโลกโต สุญฺญโต อนตฺตโต สมนุปสฺสติฯ โส เตหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปฏิวาเปติฯ โส เตหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปฏิวาเปตฺวา อมตาย ธาตุยา จิตฺตํ อุปสํหรติ – ‘เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณีตํ ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพาน’นฺติฯ โส ตตฺถ ฐิโต อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติฯ โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ, เตเนว ธมฺมราเคน ตาย ธมฺมนนฺทิยา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกาฯ ‘อากิญฺจญฺญายตนมฺปาหํ, นิสฺสาย อาสวานํ ขยํ วทามี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘อิติ โข, ภิกฺขเว, ยาวตา สญฺญาสมาปตฺติ ตาวตา อญฺญาปฏิเวโธฯ ยานิ จ โข อิมานิ, ภิกฺขเว, นิสฺสาย เทฺว อายตนานิ – เนวสญฺญานาสญฺญายตนสมาปตฺติ จ สญฺญาเวทยิตนิโรโธ จ, ฌายีเหเต , ภิกฺขเว, สมาปตฺติกุสเลหิ สมาปตฺติวุฏฺฐานกุสเลหิ สมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐหิตฺวา สมฺมา อกฺขาตพฺพานีติ วทามี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. อานนฺทสุตฺตํ

๓๗. เอกํ สมยํ อายสฺมา อานนฺโท โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเมฯ ตตฺร โข อายสฺมา อานนฺโท ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘อาวุโส ภิกฺขเว’’ติฯ ‘‘อาวุโส’’ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปจฺจโสฺสสุํฯ อายสฺมา อานนฺโท เอตทโวจ –

‘‘อจฺฉริยํ, อาวุโส, อพฺภุตํ, อาวุโส! ยาวญฺจิทํ เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน สมฺพาเธ โอกาสาธิคโม อนุพุทฺโธ สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยายฯ ตเทว นาม จกฺขุํ ภวิสฺสติ เต รูปา ตญฺจายตนํ โน ปฏิสํเวทิสฺสติ [ปฏิสํเวทยติ (ก.)]ฯ ตเทว นาม

โสตํ ภวิสฺสติ เต สทฺทา ตญฺจายตนํ โน ปฏิสํเวทิสฺสติฯ ตเทว นาม ฆานํ ภวิสฺสติ เต คนฺธา ตญฺจายตนํ โน ปฏิสํเวทิสฺสติฯ สาว นาม ชิวฺหา ภวิสฺสติ เต รสา ตญฺจายตนํ โน ปฏิสํเวทิสฺสติฯ โสว นาม กาโย ภวิสฺสติ เต โผฏฺฐพฺพา ตญฺจายตนํ โน ปฏิสํเวทิสฺสตี''ติฯ

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา อุทายี อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ – ''สญฺญีเมว นุ โข, อาวุโส อานนฺท, ตทายตนํ โน ปฏิสํเวเทติ อุทาหุ อสญฺญี''ติ? ''สญฺญีเมว โข, อาวุโส, ตทายตนํ โน ปฏิสํเวเทติ, โน อสญฺญี''ติฯ

''กึสญฺญี ปนาวุโส, ตทายตนํ โน ปฏิสํเวเทตี''ติ? ''อิธาวุโส, ภิกฺขุ, สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา 'อนนฺโต อากาโส'ติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอวํสญฺญีปิ โข, อาวุโส, ตทายตนํ โน ปฏิสํเวเทติฯ

''ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม 'อนนฺตํ วิญฺญาณ'นฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอวํสญฺญีปิ โข, อาวุโส, ตทายตนํ โน ปฏิสํเวเทติฯ

''ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม 'นตฺถิ กิญฺจี'ติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอวํสญฺญีปิ โข , อาวุโส, ตทายตนํ โน ปฏิสํเวเทตี''ติฯ

''เอกมิทาหํ, อาวุโส, สมยํ สาเกเต วิหรามิ อญฺชนวเน มิคทาเยฯ อถ โข, อาวุโส, ชฏิลวาสิกา [ชฏิลคาหิยา (สี. ปี.), ชฑิลภาคิกา (สฺยา.)] ภิกฺขุนี เยนาหํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข, อาวุโส, ชฏิลวาสิกา ภิกฺขุนี มํ เอตทโวจ – 'ยายํ, ภนฺเต อานนฺท, สมาธิ น จาภินโต น จาปนโต น จ สสงฺขารนิคฺคยฺหวาริตคโต [สสงฺขารนิคฺคยฺหวาริตวโต (สี. สฺยา. กํ. ปี.), สสงฺขารนิคฺคยฺหวาริวาวโฎ (ก.) อ. นิ. ๓.๑๐๒; ๕.๒๗; ที. นิ. ๓.๓๕๕], วิมุตฺตตฺตา ฐิโต, ฐิตตฺตา สนฺตุสิโต, สนฺตุสิตตฺตา โน ปริตสฺสติฯ อยํ, ภนฺเต อานนฺท, สมาธิ กึผโล วุตฺโต ภควตา'''ติ?

''เอวํ วุตฺเต, โสหํ, อาวุโส, ชฏิลวาสิกํ ภิกฺขุนึ เอตทโวจํ – 'ยายํ, ภคินิ, สมาธิ น จาภินโต น จาปนโต น จ สสงฺขารนิคฺคยฺหวาริตคโต, วิมุตฺตตฺตา ฐิโต, ฐิตตฺตา สนฺตุสิโต, สนฺตุสิตตฺตา โน ปริตสฺสติฯ อยํ, ภคินิ, สมาธิ อญฺญาผโล วุตฺโต ภควตา'ติฯ เอวํสญฺญีปิ โข, อาวุโส, ตทายตนํ โน ปฏิสํเวเทตี''ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. โลกายติกสุตฺตํ

๓๘. อถ โข เทฺว โลกายติกา พฺราหฺมณา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สโมฺมทึสุฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต พฺราหฺมณา ภควนฺตํ เอตทโวจุํ –

''ปูรโณ, โภ โคตม, กสฺสโป สพฺพญฺญู สพฺพทสฺสาวี อปริเสสํ ญาณทสฺสนํ ปฏิชานาติ – 'จรโต จ เม ติฏฺฐโต จ สุตฺตสฺส จ ชาครสฺส จ สตตํ สมิตํ ญาณทสฺสนํ ปจฺจุปฏฺฐิต'นฺติฯ โส เอวมาห – 'อหํ อนนฺเตน ญาเณน อนนฺตํ โลกํ ชานํ ปสฺสํ วิหรามี'ติฯ อยมฺปิ [อยมฺปิ หิ (สฺยา. ก.)], โภ โคตม, นิคโณฺฐ นาฏปุโตฺต สพฺพญฺญู สพฺพทสฺสาวี อปริเสสํ ญาณทสฺสนํ ปฏิชานาติ – 'จรโต จ เม ติฏฺฐโต จ สุตฺตสฺส จ ชาครสฺส จ สตตํ สมิตํ ญาณทสฺสนํ ปจฺจุปฏฺฐิต'นฺติฯ

โส [โสปิ (?)] เอวมาห – ‘อหํ อนนฺเตน ญาเณน อนนฺตํ โลกํ ชานํ ปสฺสํ วิหรามี’ติฯ อิเมสํ, โภ โคตม, อุภินฺนํ ญาณวาทานํ อุภินฺนํ อญฺญมญฺญํ วิปจฺจนีกวาทานํ โก สจฺจํ อาห โก มุสา’’ติ?

‘‘อลํ, พฺราหฺมณา! ติฏฺฐเตตํ – ‘อิเมสํ อุภินฺนํ ญาณวาทานํ อุภินฺนํ อญฺญมญฺญํ วิปจฺจนีกวาทานํ โก สจฺจํ อาห โก มุสา’ติฯ ธมฺมํ โว, พฺราหฺมณา, เทเสสฺสามิ, តํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, โภ’’ติ โข เต พฺราหฺมณา ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘เสยฺยถาปิ, พฺราหฺมณา, จตฺตาโร ปุริสา จตุทฺทิสา ฐิตา ปรเมน ชเวน จ สมนฺนาคตา ปรเมน จ ปทวีติหาเรนฯ เต เอวรูเปน ชเวน สมนฺนาคตา อสฺสุ, เสยฺยถาปิ นาม ทฬฺหธมฺมา [ทฬฺหธโมฺม (สพฺพตฺถ) อ. นิ. ๔.๔๕; ม. นิ. ๑.๑๑๖ จ, ตํสํวณฺณนาฏีกาโย จ โมคฺคลฺลานพฺยากรณญฺจ โอโลเกตพฺพา] ธนุคฺคโห สิกฺขิโต กตหโตฺถ กตูปาสโน ลหุเกน อสเนน อปฺปกสิเรน ติริยํ ตาลจฺฉายํ [ตาลจฺฉาติํ (สี. สฺยา. ปี.), ตาลจฺฉาทิํ (ก.) อ. นิ. ๔.๔๕; ม. นิ. ๑.๑๖๑ ปสฺสิตพฺพํ] อติปาเตยฺย; เอวรูเปน จ ปทวีติหาเรน, เสยฺยถาปิ นาม ปุรตฺถิมา สมุทฺทา ปจฺฉิมํ สมุทฺทํ อติกฺกเมยฺยฯ อถ ปุรตฺถิมาย ทิสาย ฐิโต ปุริโส เอวํ วเทยฺย – ‘อหํ คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ปาปุณิสฺสามี’ติฯ โส อญฺญเตฺรว อสิตปีตขายิตสายิตา อญฺญตฺร อุจฺจารปสฺสาวกมฺมา อญฺญตฺร นิทฺทากิลมถปฏิวิโนทนา วสฺสสตายุโก วสฺสสตชีวี วสฺสสตํ คนฺตฺวา อปฺปตฺวาว โลกสฺส อนฺตํ อนฺตรา กาลํ กเรยฺยฯ อถ ปจฺฉิมาย ทิสาย…เป.… อถ อุตฺตราย ทิสาย… อถ ทกฺขิณาย ทิสาย ฐิโต ปุริโส เอวํ วเทยฺย – ‘อหํ คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ปาปุณิสฺสามี’ติฯ โส อญฺญเตฺรว อสิตปีตขายิตสายิตา อญฺญตฺร อุจฺจารปสฺสาวกมฺมา อญฺญตฺร นิทฺทากิลมถปฏิวิโนทนา วสฺสสตายุโก วสฺสสตชีวี วสฺสสตํ คนฺตฺวา อปฺปตฺวาว โลกสฺส อนฺตํ อนฺตรา กาลํ กเรยฺยฯ ตํ กิสฺส เหตุ? นาหํ, พฺราหฺมณา, เอวรูปาย สนฺธาวนิกาย โลกสฺส อนฺตํ ญาเตยฺยํ ทเฏฺฐยฺยํ ปเตฺตยฺยนฺติ วทามิฯ น จาหํ, พฺราหฺมณา, อปฺปตฺวาว โลกสฺส อนฺตํ ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยํ วทามิฯ

‘‘ปญฺจิเม, พฺราหฺมณา, กามคุณา อริยสฺส วินเย โลโกติ วุจฺจติฯ กตเม ปญฺจ? จกฺขุวิเญฺญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียา; โสตวิเญฺญยฺยา สทฺทา…เป.… ฆานวิเญฺญยฺยา คนฺธา… ชิวฺหาวิเญฺญยฺยา รสา… กายวิเญฺญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียา; อิเม โข, พฺราหฺมณา, ปญฺจ กามคุณา อริยสฺส วินเย โลโกติ วุจฺจติฯ

‘‘อิธ, พฺราหฺมณา, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณา, ‘ภิกฺขุ โลกสฺส อนฺตมาคมฺม, โลกสฺส อเนฺต วิหรติ’ฯ ตมเญฺญ เอวมาหํสุ – ‘อยมฺปิ โลกปริยาปโนฺน, อยมฺปิ อนิสฺสโฏ โลกมฺหา’ติฯ อหมฺปิ หิ [อหมฺปิ (สี. ปี.)], พฺราหฺมณา, เอวํ วทามิ – ‘อยมฺปิ โลกปริยาปโนฺน, อยมฺปิ อนิสฺสโฏ โลกมฺหา’’’ติฯ

‘‘ปุน จปรํ, พฺราหฺมณา, ภิกฺขุ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป.… ทุติยํ ฌานํ… ตติยํ ฌานํ… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณา, ‘ภิกฺขุ โลกสฺส อนฺตมาคมฺม โลกสฺส อเนฺต วิหรติ’ฯ ตมเญฺญ เอวมาหํสุ – ‘อยมฺปิ โลกปริยาปโนฺน, อยมฺปิ อนิสฺสโฏ โลกมฺหา’ติฯ อหมฺปิ หิ, พฺราหฺมณา, เอวํ วทามิ – ‘อยมฺปิ โลกปริยาปโนฺน, อยมฺปิ อนิสฺสโฏ โลกมฺหา’’’ติฯ

“ปุน จปรํ, พฺราหฺมณา, ภิกฺขุ สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา ‘อนนฺโต อากาโส’ติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณา, ‘ภิกฺขุ โลกสฺส อนฺตมาคมฺม โลกสฺส อเนฺต วิหรติ’ฯ ตมเญฺญ เอวมาหํสุ – ‘อยมฺปิ โลกปริยาปโนฺน, อยมฺปิ อนิสฺสโฏ โลกมฺหา’ติ ฯ อหมฺปิ หิ, พฺราหฺมณา, เอวํ วทามิ – ‘อยมฺปิ โลกปริยาปโนฺน, อยมฺปิ อนิสฺสโฏ โลกมฺหา’’’ติฯ

“ปุน จปรํ, พฺราหฺมณา, ภิกฺขุ สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘อนนฺตํ วิญฺญาณ’นฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ…เป…. สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘นตฺถิ กิญฺจี’ติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ…เป…. สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณา , ‘ภิกฺขุ โลกสฺส อนฺตมาคมฺม โลกสฺส อเนฺต วิหรติ’ฯ ตมเญฺญ เอวมาหํสุ – ‘อยมฺปิ โลกปริยาปโนฺน, อยมฺปิ อนิสฺสโฏ โลกมฺหา’ติฯ อหมฺปิ หิ, พฺราหฺมณา, เอวํ วทามิ – ‘อยมฺปิ โลกปริยาปโนฺน, อยมฺปิ อนิสฺสโฏ โลกมฺหา’’’ติฯ

“ปุน จปรํ, พฺราหฺมณา, ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ปญฺญาย จสฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณา โหนฺติฯ อยํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณา, ‘ภิกฺขุ โลกสฺส อนฺตมาคมฺม โลกสฺส อเนฺต วิหรติ ติโณฺณ โลเก วิสตฺติก’’’นฺติฯ สตฺตมํฯ

๘. เทวาสุรสงฺคามสุตฺตํ

๓๙. “ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, เทวาสุรสงฺคาโม สมุปพฺยูโฬฺห [สมุปพฺพูโฬฺห (สี. ปี.)] อโหสิฯ ตสฺมิํ โข ปน, ภิกฺขเว, สงฺคาเม อสุรา ชินิํสุ, เทวา ปราชยิํสุ [ปราชิยิํสุ (สี. สฺยา. ก.)]ฯ ปราชิตา จ, ภิกฺขเว, เทวา [เทวา ภีตา (ปี.)] อปยิํสฺเวว [อปยํเสฺวว (สี.)] อุตฺตเรนาภิมุขา, อภิยิํสุ [อภิยํสุ (สี.)] อสุราฯ อถ โข, ภิกฺขเว, เทวานํ เอตทโหสิ – ‘อภิยเนฺตว โข อสุราฯ ยํนูน มยํ ทุติยมฺปิ อสุเรหิ สงฺคาเมยฺยามา’ติฯ ทุติยมฺปิ โข, ภิกฺขเว, เทวา อสุเรหิ สงฺคาเมสุํฯ ทุติยมฺปิ โข, ภิกฺขเว, อสุราว ชินิํสุ, เทวา ปราชยิํสุฯ ปราชิตา จ, ภิกฺขเว, เทวา อปยิํสฺเวว อุตฺตเรนาภิมุขา, อภิยิํสุ อสุรา”ฯ

อถ โข, ภิกฺขเว, เทวานํ เอตทโหสิ – ‘อภิยเนฺตว โข อสุราฯ ยํนูน มยํ ตติยมฺปิ อสุเรหิ สงฺคาเมยฺยามา’ติฯ ตติยมฺปิ โข, ภิกฺขเว, เทวา อสุเรหิ สงฺคาเมสุํฯ ตติยมฺปิ โข , ภิกฺขเว, อสุราว ชินิํสุ, เทวา ปราชยิํสุฯ ปราชิตา จ, ภิกฺขเว, เทวา ภีตา เทวปุรํเยว ปวิสิํสุฯ เทวปุรคตานญฺจ ปน [ปุน (ก.)], ภิกฺขเว, เทวานํ เอตทโหสิ – ‘ภีรุตฺตานคเตน โข ทานิ มยํ เอตรหิ อตฺตนา วิหราม อกรณียา อสุเรหี’ติฯ อสุรานมฺปิ, ภิกฺขเว, เอตทโหสิ – ‘ภีรุตฺตานคเตน โข ทานิ เทวา เอตรหิ อตฺตนา วิหรนฺติ อกรณียา อเมฺหหี’ติฯ

“ภูตปุพฺพํ , ภิกฺขเว, เทวาสุรสงฺคาโม สมุปพฺยูโฬฺห อโหสิฯ ตสฺมิํ โข ปน, ภิกฺขเว, สงฺคาเม เทวา ชินิํสุ, อสุรา ปราชยิํสุฯ ปราชิตา จ, ภิกฺขเว, อสุรา อปยิํสฺเวว ทกฺขิเณนาภิมุขา, อภิยิํสุ เทวาฯ อถ โข, ภิกฺขเว, อสุรานํ เอตทโหสิ – ‘อภิยเนฺตว โข เทวาฯ ยํนูน มยํ ทุติยมฺปิ เทเวหิ สงฺคาเมยฺยามา’ติฯ ทุติยมฺปิ โข, ภิกฺขเว, อสุรา เทเวหิ สงฺคาเมสุํฯ ทุติยมฺปิ โข, ภิกฺขเว, เทวา ชินิํสุ, อสุรา ปราชยิํสุฯ ปราชิตา จ, ภิกฺขเว, อสุรา อปยิํสฺเวว ทกฺขิเณนาภิมุขา, อภิยิํสุ เทวา”ฯ

อถ โข, ภิกฺขเว, อสุรานํ เอตทโหสิ – ‘อภิยเนฺตว โข เทวาฯ ยํนูน มยํ ตติยมฺปิ เทเวหิ สงฺคาเมยฺยามา’ติฯ ตติยมฺปิ โข, ภิกฺขเว, อสุรา เทเวหิ สงฺคาเมสุํฯ ตติยมฺปิ โข, ภิกฺขเว, เทวา ชินึสุ, อสุรา ปราชยึสุฯ ปราชิตา จ, ภิกฺขเว, อสุรา ภีตา อสุรปุรํเยว ปวิสึสุฯ อสุรปุรคตานญฺจ ปน, ภิกฺขเว, อสุรานํ เอตทโหสิ – ‘ภีรุตฺตานคเตน โข ทานิ มยํ เอตรหิ อตฺตนา วิหราม อกรณียา เทเวหี’ติฯ เทวานมฺปิ, ภิกฺขเว, เอตทโหสิ – ‘ภีรุตฺตานคเตน โข ทานิ อสุรา เอตรหิ อตฺตนา วิหรนฺติ อกรณียา อเมฺหหี’ติฯ

‘‘เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ยสฺมึ สมเย ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ตสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย ภิกฺขุสฺส เอวํ โหติ – ‘ภีรุตฺตานคเตน โข ทานาหํ เอตรหิ อตฺตนา วิหรามิ อกรณีโย มารสฺสา’ติ ฯ มารสฺสาปิ, ภิกฺขเว, ปาปิมโต เอวํ โหติ – ‘ภีรุตฺตานคเตน โข ทานิ ภิกฺขุ เอตรหิ อตฺตนา วิหรติ อกรณีโย มยฺห’’’นฺติฯ

‘‘ยสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย ภิกฺขุ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป.… ทุติยํ ฌานํ… ตติยํ ฌานํ… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ตสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย ภิกฺขุสฺส เอวํ โหติ – ‘ภีรุตฺตานคเตน โข ทานาหํ เอตรหิ อตฺตนา วิหรามิ อกรณีโย มารสฺสา’ติฯ มารสฺสาปิ, ภิกฺขเว, ปาปิมโต เอวํ โหติ – ‘ภีรุตฺตานคเตน โข ทานิ ภิกฺขุ เอตรหิ อตฺตนา วิหรติ, อกรณีโย มยฺห’’’นฺติฯ

‘‘ยสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย ภิกฺขุ สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา ‘อนโนฺต อากาโส’ติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ‘ภิกฺขุ อนฺตมกาสิ มารํ, อปทํ วธิตฺวา มารจกฺขุํ อทสฺสนํ คโต ปาปิมโต ติโณฺณ โลเก วิสตฺติก’’’นฺติฯ

‘‘ยสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย ภิกฺขุ สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘อนนฺตํ วิญฺญาณ’นฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ… สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘นตฺถิ กิญฺจี’ติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ… สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ… สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ปญฺญาย จสฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณา โหนฺติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ‘ภิกฺขุ อนฺตมกาสิ มารํ, อปทํ วธิตฺวา มารจกฺขุํ อทสฺสนํ คโต ปาปิมโต ติโณฺณ โลเก วิสตฺติก’’’นฺติฯ อฎฺฐมํฯ

๙. นาคสุตฺตํ

๔๐. ‘‘ยสฺมึ , ภิกฺขเว, สมเย อารญฺญิกสฺส นาคสฺส โคจรปสุตสฺส หตฺถีปิ หตฺถินิโยปิ หตฺถิกลภาปิ หตฺถิจฺฉาปาปิ ปุรโต ปุรโต คนฺตฺวา ติณคฺคานิ ฉินฺทนฺติ, เตน, ภิกฺขเว, อารญฺญิโก นาโค อฎฺฎียติ หรายติ ชิคุจฺฉติฯ ยสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย อารญฺญิกสฺส นาคสฺส โคจรปสุตสฺส หตฺถีปิ หตฺถินิโยปิ หตฺถิกลภาปิ หตฺถิจฺฉาปาปิ โอภโคฺคภคฺคํ สาขาภงฺคํ ขาทนฺติ, เตน, ภิกฺขเว, อารญฺญิโก นาโค อฎฺฎียติ หรายติ ชิคุจฺฉติฯ ยสฺมึ , ภิกฺขเว, สมเย อารญฺญิกสฺส นาคสฺส โอคาหํ โอติณฺณสฺส หตฺถีปิ หตฺถินิโยปิ หตฺถิกลภาปิ หตฺถิจฺฉาปาปิ ปุรโต ปุรโต คนฺตฺวา โสณฺฑาย อุทกํ อาโลเฬนฺติ, เตน, ภิกฺขเว, อารญฺญิโก นาโค อฎฺฎียติ หรายติ ชิคุจฺฉติฯ ยสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย อารญฺญิกสฺส นาคสฺส โอคาหา อุตฺติณฺณสฺส หตฺถินิโย กายํ อุปนิฆํสนฺติโย คจฺฉนฺติ, เตน, ภิกฺขเว, อารญฺญิโก นาโค อฎฺฎียติ หรายติ ชิคุจฺฉติฯ

‘‘ตสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย อารญฺญิกสฺส นาคสฺส เอวํ โหติ – ‘อหํ โข เอตรหิ อากิโณฺณ วิหรามิ หตฺถีหิ หตฺถินีหิ หตฺถิกลเภหิ หตฺถิจฺฉาเปหิ ฯ ฉินฺนคฺคานิ เจว ติณานิ ขาทามิ, โอภคฺคโภคฺคญฺจ เม สาขาภงฺคํ ขาทนฺติ [ขาทิตํ (สฺยา. ก.) มหาว. ๔๖๗ ปสฺสิตพฺพํ], อาวิลานิ จ ปานียานิ ปิวามิ, โอคาหา จ [โอคาหาปิ จ (สฺยา. ก.) มหาว. ๔๖๗ ปสฺสิตพฺพํ] เม อุตฺติณฺณสฺส หตฺถินิโย กายํ อุปนิฆํสนฺติโย คจฺฉนฺติฯ ยํนูนาหํ เอโก คณสฺมา วูปกโฏฺฐ วิหเรยฺย’นฺติฯ โส อปเรน สมเยน เอโก คณสฺมา วูปกโฏฺฐ วิหรติ, อจฺฉินฺนคฺคานิ เจว ติณานิ ขาทติ, โอภโคฺคภคฺคญฺจสฺส สาขาภงฺคํ น ขาทนฺติ [น โอภโคฺคภคฺคญฺจ สาขาภงฺค ขาทติ (สฺยา. ก.)], อนาวิลานิ จ ปานียานิ ปิวติ, โอคาหา จสฺส อุตฺติณฺณสฺส น หตฺถินิโย กายํ อุปนิฆํสนฺติโย คจฺฉนฺติฯ

‘‘ตสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย อารญฺญิกสฺส นาคสฺส เอวํ โหติ – ‘อหํ โข ปุเพฺพ อากิโณฺณ วิหาสึ หตฺถีหิ หตฺถินีหิ หตฺถิกลเภหิ หตฺถิจฺฉาเปหิ, ฉินฺนคฺคานิ เจว ติณานิ ขาทึ, โอภคฺคโภคฺคญฺจ เม สาขาภงฺคํ ขาทึสุ, อาวิลานิ จ ปานียานิ อปายึ, โอคาหา [เอตฺถ ปิสโทฺท สพฺพตฺถปิ นตฺถิ] จ เม อุตฺติณฺณสฺส หตฺถินิโย กายํ อุปนิฆํสนฺติโย อคมํสุฯ โสหํ เอตรหิ เอโก คณสฺมา วูปกโฏฺฐ วิหรามิ, อจฺฉินฺนคฺคานิ เจว ติณานิ ขาทามิ, โอภโคฺคภคฺคญฺจ เม สาขาภงฺคํ น ขาทนฺติ, อนาวิลานิ จ ปานียานิ ปิวามิ, โอคาหา จ เม อุตฺติณฺณสฺส น หตฺถินิโย กายํ อุปนิฆํสนฺติโย คจฺฉนฺตี’ติฯ โส โสณฺฑาย สาขาภงฺคํ ภญฺชิตฺวา สาขาภเงฺคน กายํ ปริมชฺชิตฺวา อตฺตมโน โสณฺฑํ สํหรติ [กณฺฑุํ สํหนฺติ (สี. ปี.) กณฺฑุํ สํหนติ (สฺยา.), เอตฺถ กณฺฑุวนทุกฺขํ วิเนตีติ อโตฺถ],ฯ

‘‘เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ยสฺมึ สมเย ภิกฺขุ อากิโณฺณ วิหรติ ภิกฺขูหิ ภิกฺขุนีหิ อุปาสเกหิ อุปาสิกาหิ รญฺญา ราชมหามเตฺตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสาวเกหิ, ตสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย ภิกฺขุสฺส เอวํ โหติ – ‘อหํ โข เอตรหิ อากิโณฺณ วิหรามิ ภิกฺขูหิ ภิกฺขุนีหิ อุปาสเกหิ อุปาสิกาหิ รญฺญา ราชมหามเตฺตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสาวเกหิฯ ยํนูนาหํ เอโก คณสฺมา วูปกโฏฺฐ วิหเรยฺย’นฺติฯ โส วิวิตฺตํ เสนาสนํ ภชติ อรญฺญํ รุกฺขมูลํ ปพฺพตํ กนฺทรํ คิริคุหํ สุสานํ วนปตฺถํ อโพฺภกาสํ ปลาลปุญฺชํ ฯ โส อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฎฺฐเปตฺวาฯ

‘‘โส อภิชฺฌํ โลเก ปหาย วิคตาภิเชฺฌน เจตสา วิหรติ, อภิชฺฌาย จิตฺตํ ปริโสเธติ; พฺยาปาทปโทสํ ปหาย อพฺยาปนฺนจิโตฺต วิหรติ สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี, พฺยาปาทปโทสา จิตฺตํ ปริโสเธติ; ถีนมิทฺธํ ปหาย วิคตถีนมิโทฺธ วิหรติ อาโลกสญฺญี สโต สมฺปชาโน, ถีนมิทฺธา จิตฺตํ ปริโสเธติ; อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ปหาย อนุทฺธโต วิหรติ อชฺฌตฺตํ วูปสนฺตจิโตฺต, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจา จิตฺตํ ปริโสเธติ; วิจิกิจฺฉํ ปหาย ติณฺณวิจิกิโจฺฉ วิหรติ อกถํกถี กุสเลสุ ธเมฺมสุ, วิจิกิจฺฉาย จิตฺตํ ปริโสเธติฯ โส อิเม ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส อตฺตมโน โสณฺฑํ สํหรติ [กณฺฑุํ สํหนฺติ (สี. ปี.), กณฺฑุํ สํหนติ (สฺยา.), เอตฺถ กณฺฑุวนสทิสํ ฌานปฎิปกฺขํ กิเลสทุกฺขํ วิเนตีติ อโตฺถ]ฯ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป.… ทุติยํ ฌานํ… ตติยํ ฌานํ… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส อตฺตมโน โสณฺฑํ สํหรติฯ

‘‘สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฎิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา ‘อนโนฺต อากาโส’ติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส อตฺตมโน โสณฺฑํ สํหรติฯ สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘อนนฺตํ วิญฺญาณ’นฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุป

สมฺปชฺช วิหรติ… สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘นตฺถิ กิญฺจี’ติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ… สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ… สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ปญฺญาย จสฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณา โหนฺติฯ โส อตฺตมโน โสณฺฑํ สํหรตี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ตปุสฺสสุตฺตํ

๔๑. เอกํ สมยํ ภควา มเลฺลสุ วิหรติ อุรุเวลกปฺปํ นาม มลฺลานํ นิคโมฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย อุรุเวลกปฺปํ ปิณฺฑาย ปาวิสิฯ อุรุเวลกปฺเป ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามเนฺตสิ – ‘‘อิเธว ตาว ตฺวํ, อานนฺท, โหหิ, ยาวาหํ มหาวนํ อโชฺฌคาหามิ ทิวาวิหารายา’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ติ โข อายสฺมา อานโนฺท ภควโต ปจฺจโสฺสสิฯ อถ โข ภควา มหาวนํ อโชฺฌคาเหตฺวา อญฺญตรสฺมิํ รุกฺขมูเล ทิวาวิหารํ นิสีทิฯ

อถ โข ตปุโสฺส คหปติ เยนายสฺมา อานโนฺท เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข ตปุโสฺส คหปติ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ –

‘‘มยํ, ภเนฺต อานนฺท, คิหี กามโภคิโน กามารามา กามรตา กามสมฺมุทิตาฯ เตสํ โน, ภเนฺต, อมฺหากํ คิหีนํ กามโภคีนํ กามารามานํ กามรตานํ กามสมฺมุทิตานํ ปปาโต วิย ขายติ, ยทิทํ เนกฺขมฺมํฯ สุตํ เมตํ, ภเนฺต, ‘อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย ทหรานํ ทหรานํ ภิกฺขูนํ เนกฺขเมฺม จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปสีทติ สนฺติฏฺฐติ วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’ [ปสฺสตํ (?)]ฯ ตยิทํ, ภเนฺต, อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย ภิกฺขูนํ พหุนา ชเนน วิสภาโค, ยทิทํ เนกฺขมฺม’’นฺติฯ

‘‘อตฺถิ โข เอตํ, คหปติ, กถาปาภตํ ภควนฺตํ ทสฺสนายฯ อายาม, คหปติ, เยน ภควา เตนุปสงฺกมิสฺสาม; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสฺสามฯ ยถา โน ภควา พฺยากริสฺสติ ตถา นํ ธาเรสฺสามา’’ติฯ

‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ติ โข ตปุโสฺส คหปติ อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปจฺจโสฺสสิฯ อถ โข อายสฺมา อานโนฺท ตปุเสฺสน คหปตินา สทฺธิํ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘อยํ , ภเนฺต, ตปุโสฺส คหปติ เอวมาห – ‘มยํ, ภเนฺต อานนฺท, คิหี กามโภคิโน กามารามา กามรตา กามสมฺมุทิตา, เตสํ โน ภเนฺต, อมฺหากํ คิหีนํ กามโภคีนํ กามารามานํ กามรตานํ กามสมฺมุทิตานํ ปปาโต วิย ขายติ, ยทิทํ เนกฺขมฺมํ’ฯ สุตํ เมตํ, ภเนฺต, ‘อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย ทหรานํ ทหรานํ ภิกฺขูนํ เนกฺขเมฺม จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปสีทติ สนฺติฏฺฐติ วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโตฯ ตยิทํ, ภเนฺต, อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย ภิกฺขูนํ พหุนา ชเนน วิสภาโค ยทิทํ เนกฺขมฺม’’’นฺติฯ

‘‘เอวเมตํ, อานนฺท, เอวเมตํ, อานนฺท! มยฺหมฺปิ โข, อานนฺท, ปุเพฺพว สโมฺพธา อนภิสมฺพุทฺธสฺส โพธิสตฺตเสฺสว สโต เอตทโหสิ – ‘สาธุ เนกฺขมฺมํ , สาธุ ปวิเวโก’ติฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เนกฺขเมฺม จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺส

โตฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘โก นุ โข เหตุ โก ปจฺจโย, เยน เม เนกฺขมฺเม จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’? ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘กาเมสุ โข เม อาทีนโว อทิฏฺโฐ, โส จ เม อพหุลีกโต, เนกฺขมฺเม จ อานิสํโส อนธิคโต, โส จ เม อนาเสวิโต ฯ ตสฺมา เม เนกฺขมฺเม จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’ฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘สเจ โข อหํ กาเมสุ อาทีนวํ ทิสฺวา ตํ พหุลํ กเรยฺยํ [พหุลีกเรยฺยํ (สี. สฺยา. ปี.)], เนกฺขมฺเม อานิสํสํ อธิคมฺม ตมาเสเวยฺยํ, ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ เม เนกฺขมฺเม จิตฺตํ ปกฺขเนฺทยฺย ปสีเทยฺย สนฺติเฏฺฐยฺย วิมุเจฺจยฺย เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’ฯ โส โข อหํ, อานนฺท, อปเรน สมเยน กาเมสุ อาทีนวํ ทิสฺวา ตํ พหุลมกาสิํ, เนกฺขมฺเม อานิสํสํ อธิคมฺม ตมาเสวิํฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เนกฺขมฺเม จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปสีทติ สนฺติฏฺฐติ วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโตฯ โส โข อหํ, อานนฺท, วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, อิมินา วิหาเรน วิหรโต กามสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส เม โหติ อาพาโธ ฯ เสยฺยถาปิ, อานนฺท, สุขิโน ทุกฺขํ อุปฺปเชฺชยฺย ยาวเทว อาพาธาย; เอวเมวสฺส เม กามสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส เม โหติ อาพาโธฯ

“ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘ยํนูนาหํ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, อวิตเกฺก จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโตฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘โก นุ โข เหตุ โก ปจฺจโย, เยน เม อวิตเกฺก จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’? ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘วิตเกฺกสุ โข เม อาทีนโว อทิฏฺโฐ, โส จ เม อพหุลีกโต, อวิตเกฺก จ อานิสํโส อนธิคโต, โส จ เม อนาเสวิโตฯ ตสฺมา เม อวิตเกฺก จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’ฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘สเจ โข อหํ วิตเกฺกสุ อาทีนวํ ทิสฺวา ตํ พหุลํ กเรยฺยํ, อวิตเกฺก อานิสํสํ อธิคมฺม ตมาเสเวยฺยํ, ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ เม อวิตเกฺก จิตฺตํ ปกฺขเนฺทยฺย ปสีเทยฺย สนฺติเฏฺฐยฺย วิมุเจฺจยฺย เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’ฯ โส โข อหํ, อานนฺท, อปเรน สมเยน วิตเกฺกสุ อาทีนวํ ทิสฺวา ตํ พหุลมกาสิํ, อวิตเกฺก อานิสํสํ อธิคมฺม ตมาเสวิํฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, อวิตเกฺก จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปสีทติ สนฺติฏฺฐติ วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโตฯ โส โข อหํ, อานนฺท, วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, อิมินา วิหาเรน วิหรโต วิตกฺกสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส เม โหติ อาพาโธฯ เสยฺยถาปิ, อานนฺท, สุขิโน ทุกฺขํ อุปฺปเชฺชยฺย ยาวเทว อาพาธาย; เอวเมวสฺส เม วิตกฺกสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส เม โหติ อาพาโธฯ

“ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘ยํนูนาหํ ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหเรยฺยํ สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทยฺยํ ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ – อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, นิปฺปีติเก จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโตฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘โก นุ โข เหตุ โก ปจฺจโย , เยน เม นิปฺปีติเก จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’? ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘ปีติยา โข เม อาทีนโว อทิฏฺโฐ, โส จ เม อพหุลีกโต, นิปฺปีติเก จ อานิสํโส อนธิคโต, โส จ เม อนาเสวิโตฯ ตสฺมา เม นิปฺปีติเก จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’ฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘สเจ โข อหํ ปีติยา อาทีนวํ ทิสฺวา ตํ พหุลํ กเรยฺยํ, นิปฺปีติเก อานิสํสํ อธิคมฺม ตมาเสเวยฺยํ, ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ เม นิปฺปีติเก จิตฺตํ ปกฺขเนฺทยฺย ปสี

เทยฺย สนฺติเฏฺฐยฺย วิมุเจฺจยฺย เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’ฯ โส โข อหํ, อานนฺท, อปเรน สมเยน ปีติยา อาทีนวํ ทิสฺวา ตํ พหุลมกาสึ, นิปฺปีติเก อานิสํสํ อธิคมฺม ตมาเสวึฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, นิปฺปีติเก จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปสีทติ สนฺติฏฺฐติ วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโตฯ โส โข อหํ, อานนฺท, ปีติยา จ วิราคา…เป.… ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, อิมินา วิหาเรน วิหรโต ปีติสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส เม โหติ อาพาโธฯ เสยฺยถาปิ, อานนฺท, สุขิโน ทุกฺขํ อุปฺปเชฺชยฺย ยาวเทว อาพาธาย; เอวเมวสฺส เม ปีติสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส เม โหติ อาพาโธฯ

‘‘ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘ยํนูนาหํ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, อทุกฺขมสุเข จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโตฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘โก นุ โข เหตุ โก ปจฺจโย, เยน เม อทุกฺขมสุเข จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’? ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘อุเปกฺขาสุเข โข เม อาทีนโว อทิโฏฺฐ, โส จ เม อพหุลีกโต, อทุกฺขมสุเข จ อานิสํโส อนธิคโต, โส จ เม อนาเสวิโตฯ ตสฺมา เม อทุกฺขมสุเข จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’ฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘สเจ โข อหํ อุเปกฺขาสุเข อาทีนวํ ทิสฺวา ตํ พหุลํ กเรยฺยํ, อทุกฺขมสุเข อานิสํสํ อธิคมฺม ตมาเสเวยฺยํ, ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ เม อทุกฺขมสุเข จิตฺตํ ปกฺขเนฺทยฺย ปสีเทยฺย สนฺติเฏฺฐยฺย วิมุเจฺจยฺย เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’ฯ โส โข อหํ, อานนฺท, อปเรน สมเยน อุเปกฺขาสุเข อาทีนวํ ทิสฺวา ตํ พหุลมกาสึ อทุกฺขมสุเข อานิสํสํ อธิคมฺม ตมาเสวึฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, อทุกฺขมสุเข จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปสีทติ สนฺติฏฺฐติ วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโตฯ โส โข อหํ, อานนฺท, สุขสฺส จ ปหานา…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, อิมินา วิหาเรน วิหรโต อุเปกฺขาสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส เม โหติ อาพาโธฯ เสยฺยถาปิ, อานนฺท, สุขิโน ทุกฺขํ อุปฺปเชฺชยฺย ยาวเทว อาพาธาย; เอวเมวสฺส เม อุเปกฺขาสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส เม โหติ อาพาโธฯ

‘‘ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘ยํนูนาหํ สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา ‘‘อนโนฺต อากาโส’’ติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, อากาสานญฺจายตเน จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโตฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘โก นุ โข เหตุ โก ปจฺจโย, เยน เม อากาสานญฺจายตเน จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’? ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘รูเปสุ โข เม อาทีนโว อทิโฏฺฐ, โส จ อพหุลีกโต, อากาสานญฺจายตเน จ อานิสํโส อนธิคโต, โส จ เม อนาเสวิโตฯ ตสฺมา เม อากาสานญฺจายตเน จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’ฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘สเจ โข อหํ รูเปสุ อาทีนวํ ทิสฺวา ตํ พหุลํ กเรยฺยํ, อากาสานญฺจายตเน อานิสํสํ อธิคมฺม ตมาเสเวยฺยํ, ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ เม อากาสานญฺจายตเน จิตฺตํ ปกฺขเนฺทยฺย ปสีเทยฺย สนฺติเฏฺฐยฺย วิมุเจฺจยฺย เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’ฯ โส โข อหํ, อานนฺท, อปเรน สมเยน รูเปสุ อาทีนวํ ทิสฺวา ตํ พหุลมกาสึ, อากาสานญฺจายตเน อานิสํสํ อธิคมฺม ตมาเสวึฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, อากาสานญฺจายตเน จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปสีทติ สนฺติฏฺฐติ วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโตฯ โส โข อหํ, อานนฺท, สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิ

การา ‘อนนฺโต อากาโส’ติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, อิมินา วิหาเรน วิหรโต รูปสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส เม โหติ อาพาโธฯ เสยฺยถาปิ, อานนฺท, สุขิโน ทุกฺขํ อุปฺปชฺเชยฺย ยาวเทว อาพาธาย; เอวเมวสฺส เม รูปสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส เม โหติ อาพาโธฯ

‘‘ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘ยํนูนาหํ สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘‘อนนฺตํ วิญฺญาณ’’นฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, วิญฺญาณญฺจายตเน จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโตฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘โก นุ โข เหตุ โก ปจฺจโย, เยน เม วิญฺญาณญฺจายตเน จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’? ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘อากาสานญฺจายตเน โข เม อาทีนโว อทิโฏฺฐ, โส จ อพหุลีกโต, วิญฺญาณญฺจายตเน จ อานิสํโส อนธิคโต, โส จ เม อนาเสวิโตฯ ตสฺมา เม วิญฺญาณญฺจายตเน จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’ฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘สเจ โข อหํ อากาสานญฺจายตเน อาทีนวํ ทิสฺวา ตํ พหุลํ กเรยฺยํ, วิญฺญาณญฺจายตเน อานิสํสํ อธิคมฺม ตมาเสเวยฺยํ, ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ เม วิญฺญาณญฺจายตเน จิตฺตํ ปกฺขเนฺทยฺย ปสีเทยฺย สนฺติเฏฺฐยฺย วิมุเจฺจยฺย เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’ฯ โส โข อหํ, อานนฺท, อปเรน สมเยน อากาสานญฺจายตเน อาทีนวํ ทิสฺวา ตํ พหุลมกาสิํ, วิญฺญาณญฺจายตเน อานิสํสํ อธิคมฺม ตมาเสวิํฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, วิญฺญาณญฺจายตเน จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปสีทติ สนฺติฏฺฐติ วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโตฯ โส โข อหํ, อานนฺท, สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘อนนฺตํ วิญฺญาณ’นฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, อิมินา วิหาเรน วิหรโต อากาสานญฺจายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส เม โหติ อาพาโธฯ เสยฺยถาปิ, อานนฺท, สุขิโน ทุกฺขํ อุปฺปชฺเชยฺย ยาวเทว อาพาธาย ; เอวเมวสฺส เม อากาสานญฺจายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส เม โหติ อาพาโธฯ

‘‘ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘ยํนูนาหํ สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม นตฺถิ กิญฺจีติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, อากิญฺจญฺญายตเน จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโตฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘โก นุ โข เหตุ โก ปจฺจโย, เยน เม อากิญฺจญฺญายตเน จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’? ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘วิญฺญาณญฺจายตเน โข เม อาทีนโว อทิโฏฺฐ, โส จ เม อพหุลีกโต, อากิญฺจญฺญายตเน จ อานิสํโส อนธิคโต, โส จ เม อนาเสวิโตฯ ตสฺมา เม อากิญฺจญฺญายตเน จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’ฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘สเจ โข อหํ วิญฺญาณญฺจายตเน อาทีนวํ ทิสฺวา ตํ พหุลํ กเรยฺยํ, อากิญฺจญฺญายตเน อานิสํสํ อธิคมฺม ตมาเสเวยฺยํ, ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ เม อากิญฺจญฺญายตเน จิตฺตํ ปกฺขเนฺทยฺย ปสีเทยฺย สนฺติเฏฺฐยฺย วิมุเจฺจยฺย เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’ฯ โส โข อหํ, อานนฺท, อปเรน สมเยน วิญฺญาณญฺจายตเน อาทีนวํ ทิสฺวา ตํ พหุลมกาสิํ, อากิญฺจญฺญายตเน อานิสํสํ อธิคมฺม ตมาเสวิํฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, อากิญฺจญฺญายตเน จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปสีทติ สนฺติฏฺฐติ วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโตฯ โส โข อหํ, อานนฺท, สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘นตฺถิ กิญฺจี’ติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, อิมินา วิหาเรน วิหรโต วิญฺญาณญฺจายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส เม โหติ อาพาโธฯ เสยฺยถาปิ, อานนฺท, สุขิโน ทุกฺขํ อุปฺปชฺเชยฺย ยาวเทว อา

พาธาย; เอวเมวสฺส เม วิญฺญาณญฺจายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส เม โหติ อาพาโธฯ

‘‘ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘ยํนูนาหํ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เนวสญฺญานาสญฺญายตเน จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโตฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘โก นุ โข เหตุ โก ปจฺจโย, เยน เม เนวสญฺญานาสญฺญายตเน จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’? ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘อากิญฺจญฺญายตเน โข เม อาทีนโว อทิโฏฺฐ, โส จ เม อพหุลีกโต, เนวสญฺญานาสญฺญายตเน จ อานิสํโส อนธิคโต, โส จ เม อนาเสวิโตฯ ตสฺมา เม เนวสญฺญานาสญฺญายตเน จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’ฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘สเจ โข อหํ อากิญฺจญฺญายตเน อาทีนวํ ทิสฺวา ตํ พหุลํ กเรยฺยํ, เนวสญฺญานาสญฺญายตเน อานิสํสํ อธิคมฺม ตมาเสเวยฺยํ, ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ เม เนวสญฺญานาสญฺญายตเน จิตฺตํ ปกฺขเนฺทยฺย ปสีเทยฺย สนฺติเฏฺฐยฺย วิมุเจฺจยฺย เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’ฯ โส โข อหํ, อานนฺท, อปเรน สมเยน อากิญฺจญฺญายตเน อาทีนวํ ทิสฺวา ตํ พหุลมกาสิํ, เนวสญฺญานาสญฺญายตเน อานิสํสํ อธิคมฺม ตมาเสวิํฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เนวสญฺญานาสญฺญายตเน จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปสีทติ สนฺติฏฺฐติ วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโตฯ โส โข อหํ, อานนฺท, สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, อิมินา วิหาเรน วิหรโต อากิญฺจญฺญายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส เม โหติ อาพาโธฯ เสยฺยถาปิ, อานนฺท, สุขิโน ทุกฺขํ อุปฺปเชฺชยฺย ยาวเทว อาพาธาย; เอวเมวสฺส เม อากิญฺจญฺญายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติฯ สฺวสฺส เม โหติ อาพาโธฯ

‘‘ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘ยํนูนาหํ เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, สญฺญาเวทยิตนิโรเธ จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโตฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘โก นุ โข เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน เม สญฺญาเวทยิตนิโรเธ จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’? ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘เนวสญฺญานาสญฺญายตเน โข เม อาทีนโว อทิโฏฺฐ, โส จ เม อพหุลีกโต, สญฺญาเวทยิตนิโรเธ จ อานิสํโส อนธิคโต, โส จ เม อนาเสวิโตฯ ตสฺมา เม สญฺญาเวทยิตนิโรเธ จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’ฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, เอตทโหสิ – ‘สเจ โข อหํ เนวสญฺญานาสญฺญายตเน อาทีนวํ ทิสฺวา ตํ พหุลํ กเรยฺยํ, สญฺญาเวทยิตนิโรเธ อานิสํสํ อธิคมฺม ตมาเสเวยฺยํ, ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ เม สญฺญาเวทยิตนิโรเธ จิตฺตํ ปกฺขเนฺทยฺย ปสีเทยฺย สนฺติเฏฺฐยฺย วิมุเจฺจยฺย เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโต’ฯ โส โข อหํ, อานนฺท, อปเรน สมเยน เนวสญฺญานาสญฺญายตเน อาทีนวํ ทิสฺวา ตํ พหุลมกาสิํ , สญฺญาเวทยิตนิโรเธ อานิสํสํ อธิคมฺม ตมาเสวิํฯ ตสฺส มยฺหํ, อานนฺท, สญฺญาเวทยิตนิโรเธ จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปสีทติ สนฺติฏฺฐติ วิมุจฺจติ เอตํ สนฺตนฺติ ปสฺสโตฯ โส โข อหํ, อานนฺท, สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ, ปญฺญาย จ เม ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขยํ อคมํสุฯ

‘‘ยาวกีวญฺจาหํ , อานนฺท, อิมา นว อนุปุพฺพวิหารสมาปตฺติโย น เอวํ อนุโลมปฏิโลมํ สมาปชฺชิมฺปิ วุฏฺฐหิมฺปิ, เนว ตาวาหํ, อานนฺท, สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺ

ราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ‘อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ’ติ ปจฺจญฺญาสึฯ ยโต จ โข อหํ, อานนฺท, อิมา นว อนุปุพฺพวิหารสมาปตฺติโย เอวํ อนุโลมปฏิโลมํ สมาปชฺชิมฺปิ วุฏฺฐหิมฺปิ, อถาหํ, อานนฺท, สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ‘อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ’ติ ปจฺจญฺญาสึฯ ญาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทปาทิ – ‘อกุปฺปา เม เจโตวิมุตฺติ [วิมุตฺติ (ก. สี. ก.)], อยมนฺติมา ชาติ, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว’’’ติฯ ทสมํฯ

มหาวคฺโค จตุตฺโถฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เทฺว วิหารา จ นิพฺพานํ, คาวี ฌาเนน ปญฺจมํ;
อานนฺโท พฺราหฺมณา เทโว, นาเคน ตปุสฺเสน จาติฯ

๕. สามญฺญวโคฺค

๑. สมฺพาธสุตฺตํ

๔๒. เอกํ สมยํ อายสฺมา อานนฺโท โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเมฯ อถ โข อายสฺมา อุทายี เยนายสฺมา อานนฺโท เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานนฺเทน สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อุทายี อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ – ‘‘วุตฺตมิทํ, อาวุโส, ปญฺจาลจเณฺฑน เทวปุเตฺตน –

‘‘สมฺพาเธ คตํ [สมฺพาเธ วต (สี.)] โอกาสํ, อวิทฺวา ภูริเมธโส;
โย ฌานมพุชฺฌิ พุโทฺธ, ปฏิลีนนิสโภ มุนี’’ติฯ

‘‘กตโม, อาวุโส, สมฺพาโธ, กตโม สมฺพาเธ โอกาสาธิคโม วุโตฺต ภควตา’’ติ? ‘‘ปญฺจิเม, อาวุโส, กามคุณา สมฺพาโธ วุโตฺต ภควตาฯ กตเม ปญฺจ? จกฺขุวิเญฺญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียา, โสตวิเญฺญยฺยา สทฺทา…เป.… ฆานวิเญฺญยฺยา คนฺธา… ชิวฺหาวิเญฺญยฺยา รสา… กายวิเญฺญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียาฯ อิเม โข, อาวุโส, ปญฺจ กามคุณา สมฺพาโธ วุโตฺต ภควตาฯ

‘‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, สมฺพาเธ โอกาสาธิคโม วุโตฺต ภควตา ปริยาเยนฯ ตตฺราปตฺถิ สมฺพาโธฯ กิญฺจ ตตฺถ สมฺพาโธ? ยเทว ตตฺถ วิตกฺกวิจารา อนิรุทฺธา โหนฺติ, อยเมตฺถ สมฺพาโธฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป.… ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, สมฺพาเธ โอกาสาธิคโม วุโตฺต ภควตา ปริยาเยน ฯ ตตฺราปตฺถิ สมฺพาโธฯ กิญฺจ ตตฺถ สมฺพาโธ? ยเทว ตตฺถ ปีติ อนิรุทฺธา โหติ , อยเมตฺถ สมฺพาโธฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ ปีติยา จ วิราคา…เป.… ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, สมฺพาเธ โอกาสาธิคโม วุโตฺต ภควตา ปริยาเยนฯ ตตฺราปตฺถิ สมฺพาโธฯ กิญฺจ ตตฺถ สมฺพาโธ? ยเทว ตตฺถ อุเปกฺขาสุขํ อนิรุทฺธํ โหติ, อยเมตฺถ สมฺพาโธฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, สมฺพาเธ โอกาสาธิคโม วุโตฺต ภควตา ปริยาเยนฯ ตตฺราปตฺถิ สมฺพาโธฯ กิญฺจ ตตฺถ สมฺพาโธ? ยเทว ตตฺถ รูปสญฺญา อนิรุทฺธา โหติ, อยเมตฺถ สมฺพาโธฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา ‘อนโนฺต อากาโส’ติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, สมฺพาเธ โอกาสาธิคโม วุโตฺต ภควตา ปริยาเยนฯ ตตฺราปตฺถิ สมฺพาโธฯ กิญฺจ ตตฺถ สมฺพาโธ? ยเทว ตตฺถ อากาสานญฺจายตนสญฺญา อนิรุทฺธา โหติ, อยเมตฺถ สมฺพาโธฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘อนนฺตํ วิญฺญาณ’นฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, สมฺพาเธ โอกา

สาธิคโม วุตฺโต ภควตา ปริยาเยน ฯ ตตฺราปตฺถิ สมฺพาโธฯ กิญฺจ ตตฺถ สมฺพาโธ? ยเทว ตตฺถ วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญา อนิรุทฺธา โหติ, อยเมตฺถ สมฺพาโธฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘นตฺถิ กิญฺจี’ติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, สมฺพาเธ โอกาสาธิคโม วุตฺโต ภควตา ปริยาเยนฯ ตตฺราปตฺถิ สมฺพาโธฯ กิญฺจ ตตฺถ สมฺพาโธ? ยเทว ตตฺถ อากิญฺจญฺญายตนสญฺญา อนิรุทฺธา โหติ, อยเมตฺถ สมฺพาโธฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, สมฺพาเธ โอกาสาธิคโม วุตฺโต ภควตา ปริยาเยนฯ ตตฺราปตฺถิ สมฺพาโธฯ กิญฺจ ตตฺถ สมฺพาโธ? ยเทว ตตฺถ เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญา อนิรุทฺธา โหติ, อยเมตฺถ สมฺพาโธฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ปญฺญาย จสฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณา โหนฺติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, สมฺพาเธ โอกาสาธิคโม วุตฺโต ภควตา นิปฺปริยาเยนา’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. กายสกฺขีสุตฺตํ

๔๓. ‘‘‘กายสกฺขี กายสกฺขี’ติ, อาวุโส, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, อาวุโส, กายสกฺขี วุตฺโต ภควตา’’ติ? ‘‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ยถา ยถา จ ตทายตนํ ตถา ตถา นํ กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, กายสกฺขี วุตฺโต ภควตา ปริยาเยนฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป.… ทุติยํ ฌานํ… ตติยํ ฌานํ… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ยถา ยถา จ ตทายตนํ ตถา ตถา นํ กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, กายสกฺขี วุตฺโต ภควตา ปริยาเยนฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา ‘อนนฺโต อากาโส’ติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ยถา ยถา จ ตทายตนํ ตถา ตถา นํ กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, กายสกฺขี วุตฺโต ภควตา ปริยาเยน…เป.…ฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ปญฺญาย จสฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณา โหนฺติฯ ยถา ยถา จ ตทายตนํ ตถา ตถา นํ กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, กายสกฺขี วุตฺโต ภควตา นิปฺปริยาเยนา’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ปญฺญาวิมุตฺตสุตฺตํ

๔๔. ‘‘‘ปญฺญาวิมุตฺโต ปญฺญาวิมุตฺโต’ติ, อาวุโส, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, อาวุโส, ปญฺญาวิมุตฺโต วุตฺโต ภควตา’’ติ?

‘‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ปญฺญาย จ นํ ปชานาติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, ปญฺญาวิมุตฺโต วุตฺโต ภควตา ปริยาเยน…เป….ฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ปญฺญาย จสฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณา โหนฺติ, ปญฺญาย จ นํ ปชานาติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, ปญฺญาวิมุตฺโต วุตฺโต ภควตา นิปฺปริยาเยนา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. อุภโตภาควิมุตฺตสุตฺตํ

๔๕. ‘‘‘อุภโตภาควิมุตฺโต อุภโตภาควิมุตฺโต’ติ, อาวุโส, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, อาวุโส, อุภโตภาควิมุตฺโต วุตฺโต ภควตา’’ติ?

‘‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ยถา ยถา จ ตทายตนํ ตถา ตถา นํ กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, ปญฺญาย จ นํ ปชานาติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, อุภโตภาควิมุตฺโต วุตฺโต ภควตา ปริยาเยน…เป….ฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ปญฺญาย จสฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณา โหนฺติฯ ยถา ยถา จ ตทายตนํ ตถา ตถา นํ กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, ปญฺญาย จ นํ ปชานาติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, อุภโตภาควิมุตฺโต วุตฺโต ภควตา นิปฺปริยาเยนา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. สนฺทิฏฺฐิกธมฺมสุตฺตํ

๔๖. ‘‘‘สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม’ติ, อาวุโส, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, อาวุโส, สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม วุตฺโต ภควตา’’ติ?

‘‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม วุตฺโต ภควตา ปริยาเยน…เป….ฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ปญฺญาย จสฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณา โหนฺติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม วุตฺโต ภควตา นิปฺปริยาเยนา’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. สนฺทิฏฺฐิกนิพฺพานสุตฺตํ

๔๗. ‘‘‘สนฺทิฏฺฐิกํ นิพฺพานํ สนฺทิฏฺฐิกํ นิพฺพาน’นฺติ, อาวุโส, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, อาวุโส, สนฺทิฏฺฐิกํ นิพฺพานํ วุตฺตํ ภควตา’’ติ?

‘‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, สนฺทิฏฺฐิกํ นิพฺพานํ วุตฺตํ ภควตา ปริยาเยน…เป….ฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ปญฺญาย จสฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณา โหนฺติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, สนฺทิฏฺฐิกํ นิพฺพานํ วุตฺตํ ภควตา นิปฺปริยาเยนา’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. นิพฺพานสุตฺตํ

๔๘. ‘‘‘นิพฺพานํ นิพฺพาน’นฺติ, อาวุโส, วุจฺจติ…เป.…ฯ สตฺตมํฯ

๘. ปรินิพฺพานสุตฺตํ

๔๙. ‘‘‘ปรินิพฺพานํ ปรินิพฺพาน’นฺติ…เป.…ฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ตทงฺคนิพฺพานสุตฺตํ

๕๐. ‘‘‘ตทงฺคนิพฺพานํ ตทงฺคนิพฺพาน’นฺติ, อาวุโส, วุจฺจติ…เป.…ฯ นวมํฯ

๑๐. ทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานสุตฺตํ

๕๑. ‘‘‘ทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานํ ทิฏฺฐธมฺมนิพฺพาน’นฺติ, อาวุโส, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, อาวุโส ทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานํ วุตฺตํ ภควตา’’ติ?

‘‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ …เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, ทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานํ วุตฺตํ ภควตา ปริยาเยน …เป.…ฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ปญฺญาย จสฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณา โหนฺติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, ทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานํ วุตฺตํ ภควตา นิปฺปริยาเยนา’’ติฯ ทสมํฯ

สามญฺญวคฺโค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สมฺพาโธ กายสกฺขี ปญฺญา,
อุภโตภาโค สนฺทิฏฺฐิกา เทฺว;
นิพฺพานํ ปรินิพฺพานํ,
ตทงฺคทิฏฺฐธมฺมิเกน จาติฯ

ปฐมปณฺณาสกํ สมตฺตํฯ

๒. ทุติยปณฺณาสกํ

(๖) ๑. เขมวโคฺค

๑. เขมสุตฺตํ

๕๒. ‘‘‘เขมํ เขม’นฺติ , อาวุโส, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, อาวุโส, เขมํ วุตฺตํ ภควตา’’ติ?

‘‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, เขมํ วุตฺตํ ภควตา ปริยาเยน…เป.…ฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ปญฺญาย จสฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณา โหนฺติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, เขมํ วุตฺตํ ภควตา นิปฺปริยาเยนา’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. เขมปฺปตฺตสุตฺตํ

๕๓. เขมปฺปโตฺต เขมปฺปโตฺตติ, อาวุโส, วุจฺจติ…เป.…ฯ ทุติยํฯ

๓. อมตสุตฺตํ

๕๔. อมตํ อมตนฺติ, อาวุโส, วุจฺจติ…เป.…ฯ ตติยํฯ

๔. อมตปฺปตฺตสุตฺตํ

๕๕. อมตปฺปโตฺต อมตปฺปโตฺตติ, อาวุโส, วุจฺจติ…เป.…ฯ จตุตฺถํฯ

๕. อภยสุตฺตํ

๕๖. อภยํ อภยนฺติ, อาวุโส, วุจฺจติ…เป.…ฯ ปญฺจมํฯ

๖. อภยปฺปตฺตสุตฺตํ

๕๗. อภยปฺปโตฺต อภยปฺปโตฺตติ, อาวุโส, วุจฺจติ…เป.…ฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ปสฺสทฺธิสุตฺตํ

๕๘. ปสฺสทฺธิ ปสฺสทฺธีติ, อาวุโส, วุจฺจติ…เป.…ฯ สตฺตมํฯ

๘. อนุปุพฺพปสฺสทฺธิสุตฺตํ

๕๙. อนุปุพฺพปสฺสทฺธิ อนุปุพฺพปสฺสทฺธีติ, อาวุโส, วุจฺจติ…เป.…ฯ อฏฺฐมํฯ

๙. นิโรธสุตฺตํ

๖๐. นิโรโธ นิโรโธติ, อาวุโส, วุจฺจติ…เป.…ฯ นวมํฯ

๑๐. อนุปุพฺพนิโรธสุตฺตํ

๖๑. ‘‘‘อนุปุพฺพนิโรโธ อนุปุพฺพนิโรโธ’ติ, อาวุโส, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, อาวุโส, อนุปุพฺพนิโรโธ วุตฺโต ภควตา’’ติ?

‘‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, อนุปุพฺพนิโรโธ วุตฺโต ภควตา ปริยาเยน…เป.… ฯ

‘‘ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ปญฺญาย จสฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณา โหนฺติฯ เอตฺตาวตาปิ โข, อาวุโส, อนุปุพฺพนิโรโธ วุตฺโต ภควตา นิปฺปริยาเยนา’’ติฯ ทสมํฯ

๑๑. อภพฺพสุตฺตํ

๖๒. ‘‘นว, ภิกฺขเว, ธมฺเม อปฺปหาย อภโพฺพ อรหตฺตํ สจฺฉิกาตุํฯ กตเม นว? ราคํ, โทสํ, โมหํ, โกธํ, อุปนาหํ, มกฺขํ, ปฬาสํ, อิสฺสํ, มจฺฉริยํ – อิเม โข, ภิกฺขเว, นว ธมฺเม อปฺปหาย อภโพฺพ อรหตฺตํ สจฺฉิกาตุํฯ

‘‘นว, ภิกฺขเว, ธมฺเม ปหาย ภโพฺพ อรหตฺตํ สจฺฉิกาตุํฯ กตเม นว? ราคํ, โทสํ, โมหํ, โกธํ, อุปนาหํ, มกฺขํ, ปฬาสํ, อิสฺสํ, มจฺฉริยํ – อิเม โข, ภิกฺขเว, นว ธมฺเม ปหาย ภโพฺพ อรหตฺตํ สจฺฉิกาตุ’’นฺติฯ เอกาทสมํฯ

เขมวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เขโม จ อมตเญฺจว, อภยํ ปสฺสทฺธิเยน จ;
นิโรโธ อนุปุโพฺพ จ, ธมฺมํ ปหาย ภเพฺพน จาติฯ

(๗) ๒. สติปฏฺฐานวโคฺค

๑. สิกฺขาทุพฺพลฺยสุตฺตํ

๖๓. ‘‘ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, สิกฺขาทุพฺพลฺยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? ปาณาติปาโต, อทินฺนาทานํ, กาเมสุมิจฺฉาจาโร, มุสาวาโท, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ สิกฺขาทุพฺพลฺยานิฯ

‘‘อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ สิกฺขาทุพฺพลฺยานํ ปหานาย จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิตฺเต…เป.… ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ สิกฺขาทุพฺพลฺยานํ ปหานาย อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพา’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. นีวรณสุตฺตํ

๖๔. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, นีวรณานิฯ กตมานิ ปญฺจ? กามจฺฉนฺทนีวรณํ, พฺยาปาทนีวรณํ, ถินมิทฺธนีวรณํ , อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณํ, วิจิกิจฺฉานีวรณํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ นีวรณานิฯ

‘‘อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ นีวรณานํ ปหานาย จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิตฺเต…เป.… ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ นีวรณานํ ปหานาย อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพา’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. กามคุณสุตฺตํ

๖๕. ‘‘ปญฺจิเม, ภิกฺขเว, กามคุณาฯ กตเม ปญฺจ? จกฺขุวิเญฺญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียา, โสตวิเญฺญยฺยา สทฺทา…เป.… ฆานวิเญฺญยฺยา คนฺธา… ชิวฺหาวิเญฺญยฺยา รสา… กายวิเญฺญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียาฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ กามคุณาฯ

‘‘อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ กามคุณานํ ปหานาย…เป.… อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. อุปาทานกฺขนฺธสุตฺตํ

๖๖. ‘‘ปญฺจิเม, ภิกฺขเว, อุปาทานกฺขนฺธาฯ กตเม ปญฺจ? รูปุปาทานกฺขนฺโธ, เวทนุปาทานกฺขนฺโธ, สญฺญุปาทานกฺขนฺโธ, สงฺขารุปาทานกฺขนฺโธ, วิญฺญาณุปาทานกฺขนฺโธ – อิเม โข, ภิกฺขเว, ปญฺจุปาทานกฺขนฺธาฯ

‘‘อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ ปหานาย…เป.… อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. โอรมฺภาคิยสุตฺตํ

๖๗. “ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, โอรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สกฺกายทิฏฺฐิ, วิจิกิจฺฉา, สีลพฺพตปรามาโส, กามจฺฉนฺโท, พฺยาปาโท – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปโญฺจรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ

“อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปหานาย…เป.… อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพา”ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. คติสุตฺตํ

๖๘. “ปญฺจิมา, ภิกฺขเว, คติโยฯ กตมา ปญฺจ? นิรโย, ติรจฺฉานโยนิ , เปตฺติวิสโย, มนุสฺสา, เทวา – อิมา โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ คติโยฯ

“อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ คตีนํ ปหานาย…เป.… อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพา”ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. มจฺฉริยสุตฺตํ

๖๙. “ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, มจฺฉริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? อาวาสมจฺฉริยํ, กุลมจฺฉริยํ, ลาภมจฺฉริยํ, วณฺณมจฺฉริยํ, ธมฺมมจฺฉริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ มจฺฉริยานิฯ

“อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ มจฺฉริยานํ ปหานาย…เป.… อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพา”ติฯ สตฺตมํฯ

๘. อุทฺธมฺภาคิยสุตฺตํ

๗๐. “ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, อุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ กตมานิ ปญฺจ? รูปราโค, อรูปราโค, มาโน, อุทฺธจฺจํ, อวิชฺชา – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ

“อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปหานาย…เป.… อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพา”ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. เจโตขิลสุตฺตํ

๗๑. [อ. นิ. ๕.๒๐๕; ที. นิ. ๓.๓๑๙; ม. นิ. ๑.๑๘๕] “ปญฺจิเม , ภิกฺขเว, เจโตขิลา [เจโตขีลา (ก.)]ฯ กตเม ปญฺจ? อิธ ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สตฺถริ กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ นาธิมุจฺจติ น สมฺปสีทติฯ โย โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สตฺถริ กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ นาธิมุจฺจติ น สมฺปสีทติ, ตสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานายฯ ยสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย , อยํ ปฐโม เจโตขิโลฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺเม กงฺขติ…เป.… สเงฺฆ กงฺขติ… สิกฺขาย กงฺขติ… สพฺรหฺมจารีสุ กุปิโต โหติ อนตฺตมโน อาหตจิโตฺต ขิลชาโตฯ โย โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีสุ กุปิโต โหติ อนตฺตมโน อาหตจิโตฺต ขิลชาโต, ตสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโย

คาย สาตจฺจาย ปธานาย๚ ยสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย, อยํ ปญฺจโม เจโตขิโล๚

“อิเมสํ, โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ เจโตขิลานํ ปหานาย…เป…. อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพา”ติ๚ นวมํ๚

๑๐. เจตโสวินิพนฺธสุตฺตํ

๗๒. “ปญฺจิเม , ภิกฺขเว, เจตโสวินิพนฺธา [เจโตวินิพทฺธา (สารตฺถทีปนีฏีกา) อ. นิ. ๕.๒๐๖; ที. นิ. ๓.๓๒๐]๚ กตเม ปญฺจ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเมสุ อวีตราโค โหติ อวิคตจฺฉ โนฺท อวิคตเปโม อวิคตปิปาโส อวิคตปริฬาโห อวิคตตโณฺห๚ โย โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเมสุ อวีตราโค โหติ อวิคตจฺฉโนฺท อวิคตเปโม อวิคตปิปาโส อวิคตปริฬาโห อวิคตตโณฺห, ตสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย๚ ยสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุ โยคาย สาตจฺจาย ปธานาย, อยํ ปฐโม เจตโสวินิพโนฺธ๚

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย อวีตราโค โหติ…เป…. รูเป อวีตราโค โหติ… ยาวทตฺถํ อุทราวเทหกํ ภุญฺชิตฺวา เสยฺยสุขํ ปสฺสสุขํ มิทฺธสุขํ อนุยุโตฺต วิหรติ … อญฺญตรํ เทวนิกายํ ปณิธาย พฺรหฺมจริยํ จรติ – ‘อิมินาหํ สีเลน วา วเตน วา ตเปน วา พฺรหฺมจริเยน วา เทโว วา ภ วิสฺสามิ เทวญฺญตโร วา’ติ๚ โย โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อญฺญตรํ เทวนิกายํ ปณิธาย พฺรหฺมจริยํ จรติ – ‘อิมินาหํ สีเลน วา วเตน วา ตเปน วา พฺรหฺมจริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวญฺญต โร วา’ติ, ตสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย๚ ยสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย, อยํ ปญฺจโม เจตโสวินิพโนฺธ๚ อิเม โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ เจตโสวินิพนฺธา๚

“อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ เจตโสวินิพนฺธานํ ปหานาย จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภา เวตพฺพา๚ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป…. จิเตฺต…เป…. ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ๚ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺ จนฺนํ เจตโสวินิพนฺธานํ ปหานาย อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพา”ติ๚ ทสมํ๚

สติปฏฺฐานวโคฺค ทุติโย๚

ตสฺสุทฺทานํ –

สิกฺขา นีวรณากามา, ขนฺธา จ โอรมฺภาคิยา คติ;
มเจฺฉรํ อุทฺธมฺภาคิยา อฏฺฐมํ, เจโตขิลา วินิพนฺธาติ๚

(๘) ๓. สมฺมปฺปธานวโคฺค

๑. สิกฺขสุตฺตํ

๗๓. ‘‘ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, สิกฺขาทุพฺพลฺยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? ปาณาติปาโต …เป.… สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ สิกฺขาทุพฺพลฺยานิฯ

‘‘อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ สิกฺขาทุพฺพลฺยานํ ปหานาย จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา ภาเวตพฺพาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ; อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ; อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ; อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสโมฺมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ สิกฺขาทุพฺพลฺยานํ ปหานาย อิเม จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา ภาเวตพฺพา’’ติฯ ปฐมํฯ

๗๔-๘๑. (ยถา สติปฏฺฐานวเคฺค ตถา สมฺมปฺปธานวเสน วิตฺถาเรตพฺพาฯ)

๑๐. เจตโสวินิพนฺธสุตฺตํ

๘๒. ‘‘ปญฺจิเม , ภิกฺขเว, เจตโสวินิพนฺธาฯ กตเม ปญฺจ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเมสุ อวีตราโค โหติ…เป.… อิเม โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ เจตโสวินิพนฺธาฯ

‘‘อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ เจตโสวินิพนฺธานํ ปหานาย จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา ภาเวตพฺพา ฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ; อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย… อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย… อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสโมฺมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ ฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ เจตโสวินิพนฺธานํ ปหานาย อิเม จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา ภาเวตพฺพา’’ติฯ ทสมํฯ

สมฺมปฺปธานวโคฺค ตติโยฯ

(๙) ๔. อิทฺธิปาทวโคฺค

๑. สิกฺขสุตฺตํ

๘๓. ‘‘ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, สิกฺขาทุพฺพลฺยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? ปาณาติปาโต…เป.… สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ สิกฺขาทุพฺพลฺยานิฯ

‘‘อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ สิกฺขาทุพฺพลฺยานํ ปหานาย จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาเวตพฺพาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ… จิตฺตสมาธิ… วีมํสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ สิกฺขาทุพฺพลฺยานํ ปหานาย อิเม จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาเวตพฺพา’’ติฯ ปฐมํฯ

๘๔-๙๑. (ยถา สติปฏฺฐานวเคฺค ตถา อิทฺธิปาทวเสน วิตฺถาเรตพฺพาฯ)

๑๐. เจตโสวินิพนฺธสุตฺตํ

๙๒. ‘‘ปญฺจิเม , ภิกฺขเว, เจตโสวินิพนฺธาฯ กตเม ปญฺจ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเมสุ อวีตราโค โหติ…เป.… อิเม โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ เจตโสวินิพนฺธาฯ

‘‘อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ เจตโสวินิพนฺธานํ ปหานาย อิเม จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาเวตพฺพาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ… จิตฺตสมาธิ… วีมํสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ เจตโสวินิพนฺธานํ ปหานาย อิเม จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาเวตพฺพา’’ติฯ ทสมํฯ

อิทฺธิปาทวโคฺค จตุโตฺถฯ

ยเถว สติปฏฺฐานา, ปธานา จตุโรปิ จ;
จตฺตาโร อิทฺธิปาทา จ, ตเถว สมฺปโยชเยติฯ

(๑๐) ๕. ราคเปยฺยาลํ

๙๓. ‘‘ราคสฺส , ภิกฺขเว, อภิญฺญาย นว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม นว? อสุภสญฺญา, มรณสญฺญา, อาหาเร ปฏิกูลสญฺญา, สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา, อนิจฺจสญฺญา, อนิจฺเจ ทุกฺขสญฺญา, ทุกฺเข อนตฺตสญฺญา, ปหานสญฺญา, วิราคสญฺญา – ราคสฺส, ภิกฺขเว อภิญฺญาย อิเม นว ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ

๙๔. ‘‘ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย นว ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม นว? ปฐมํ ฌานํ, ทุติยํ ฌานํ, ตติยํ ฌานํ, จตุตฺถํ ฌานํ, อากาสานญฺจายตนํ, วิญฺญาณญฺจายตนํ, อากิญฺจญฺญายตนํ, เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ, สญฺญาเวทยิตนิโรโธ – ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย อิเม นว ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ

๙๕-๑๑๒. ‘‘ราคสฺส, ภิกฺขเว, ปริญฺญาย…เป.… ปริกฺขยาย…เป.… ปหานาย…เป.… ขยาย…เป.… วยาย…เป.… วิราคาย…เป.… นิโรธาย…เป.… จาคาย…เป.… ปฏินิสฺสคฺคาย…เป.… อิเม นว ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ฯ

๑๑๓-๔๓๒. ‘‘โทสสฺส…เป.… โมหสฺส… โกธสฺส… อุปนาหสฺส… มกฺขสฺส… ปฬาสสฺส… อิสฺสาย… มจฺฉริยสฺส… มายาย… สาเฐยฺยสฺส… ถมฺภสฺส… สารมฺภสฺส… มานสฺส… อติมานสฺส… มทสฺส… ปมาทสฺส อภิญฺญาย…เป.… ปริญฺญาย… ปริกฺขยาย… ปหานาย… ขยาย… วยาย… วิราคาย… นิโรธาย … จาคาย… ปฏินิสฺสคฺคาย…เป.… อิเม นว ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ

ราคเปยฺยาลํ นิฏฺฐิตํฯ

นวกนิปาตปาฬิ นิฏฺฐิตาฯ